

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Clavdii Espencei Theologi Parisiensis De Evcharistia, Eivsque Adoratione, Libri Qvinque

Esponce, Claude d'

Parisiis, 1573

Liber Qvintvs De Modernis Cvltvs Evcharistici aduersariis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30397

LIBER QVINTVS,

QVI EST MODERNIS EV-
CHARISTICI CVLTVS

aduersariis.

Lutheriana, & Melanchthoniana.

CAPVT PRIMVM.

*IC labor ille domus, & inex-
tricabilis error.*

*Lutherus
septiceps. c.
19. 20. 21.*

*Theſaurus
pa. 609. ex
captiuitate
Babylonica.
Impanatio
vt incarna-
tio.*

Modernorum inquam, Nouatorum de hoc argumento Labyrinthus quouis Dædalio, magis inobseruabilis, vt cuius artifex quouis Dædalo plus logodædalus, quouis crete cretenſior, de Euchariſtiæ vt ſubſtantia, ſic cultu, aliud ſtans, aliud ſedens ſenſerit & ſcripſerit, viſitor verum Chriſti corpus in pane, & in vino ſanguinem aſtruxit, doctor ſpecies tantum agnouit, poſt & ſubſtantiam cum accidentibus affirmavit, mox liberam hoc vel illud ſentire permittit, nihil hîc referre quicquid à quouis credatur. Hic ſcepticus, imò vt dicere ſolebat, Suermerus, Aliàs Viceſſiſta factus, hîc elementorum retinuit ſubſtantiam, & tam identicam aſſeruit propoſitionem eſſe hanc, Panis eſt corpus, & hanc, vinum eſt ſanguis, quàm hanc, Deus eſt homo, vt contra omnem naturam, rationem, logicam, philoſophiam, duas eſſentias differentes, imo diſparatas, vnam eſſentiam eſſe atque dici: Sic præter omnem ſcripturam, in qua nuſquam propo-

fições illæ neque pictæ, neque fictæ, neque scriptæ. Sa-
 cramentariorum tamen hostis adeò irreconciliabilis, vt
 diceret habere se malle cum papistis merû corpus & san-
 guinem, quàm cum illis merum panem atque vinû. Nun-
 quam verò melius, quàm cum explosa omni curiositate
 simpliciter in Christi verbis hærens, contentus erat verû
 Domini corpus eorundem verborum vi hîc adesse, para-
 tus alioqui, quicquid ibi fiat ignorare, nec enim necesse
 operationis diuinæ modos omnino cõprehendere. *Qui*
 adeò se exercent & subtilitatem suam, meditantes vbina
 panis maneat, quando in Christi carnem transmutatur,
 & vinum in sanguinem, superfluè curiosi sunt. Nõ enim
 refert si nescias, & non quæras: satis est nosse quòd sit si-
 gnum diuinum, in quo verè est caro & sanguis Christi,
 sed vbi & quomodò ipsi committe. *Quid* igitur idem su-
 per adoratione? Vbi externa sola est adoratio, ibi mera
 hypocripis, Agnoscimus, Qualis totus regni papistici
 cultus in festo paschatis & corporis Christi, in Missis o-
 mnibus, & in processionibus vbi circumfertur Euchari-
 stia. Hoc verò, Luthere, nimis est iudicare seruos alic-
 nos, eos præsertim, qui, quorum corda videt, & numerum
 nouit Deus, cultum internum cum externo iungût. Alibi
 ergo, *Qui* non credit, ait, ibi esse Christi corpus & san-
 guinem, nihil mirum si is neque spiritualiter neque cor-
 poraliter adorat. *Qui* autem credit, vt credendum esse
 ostendimus, is certè vel sine monitere, reuerenter id &
 religiosè tractabit. Rectè quidem atque consequenter,
 At inconsequenter, neque rectè. Est inquit, nihilomi-
 nus discrimen aliquatenus inter Christum in cœlo se-
 dentem, & in sacramento, aut cordibus credentem exi-
 stentem: Illuc ideo translatus, vt eum ibi adoremus cœli
 ac terræ Dominum, hîc non ideo vt adorari velit, sed vt
 tales viuificet. Ex hoc tamen id sibi respondet non con-
 sequi, prorsus hîc non esse adorandum, cum & se in ter-
 ra conuersantem adorantes Magos, cæcum, & plerof-
 que alios non reiecerit. Liberum ergo relinquit hîc ado-
 rare, vt de quo nullum Dei extet præceptum. Cumque
 adoratio sine periculo non fit, vbi fides & verbum non
 exercetur, tutius forsitan fuerit cum Apostolis nõ adorare,

*Verborum
vis.*

*Si manet,
quomodo
mutatur? si
mutatur,
quomodo
manet.*

*Adoratio
externa so-
la hypocri-
Rom. 14.*

*Adoratio
libera peri-
culosa.*

quàm pro vulgi more adorare, non quòd prorsus impiù per se sit, sed quòd in adoratione pl⁹ inest periculi, quàm vbi amittitur. Nos, Luthere, adorationem fidei dicimus esse professionem ac exercitium, eam proinde sine fide, non tantùm non esse sine periculo, sed cum certissimo esse periculo. Apostolos verò tū non adorasse, tibi quondam tuus negitaret Augustinus, cuius præclarum illud est in contrarium testimonium, Carnem illam nemo mādūcavit, nisi qui & adoravit. Malè ergo contrà à te præsuppositum, præsumptum, assumptum, peius & assumptum & illatum, pessimè dubitatum, & nihilo melius liberum relictum. Breuiter aut nega ibi Deum tuum corporaliter & substantialiter, quod toties ais, esse, aut more patrum tuorum venerare. Ait ergo, Plerique se torserunt inanibus quæstionibus, quomodò Christi anima tota deinde diuinitas, Pater & Spiritus sanctus sint in sacramento. Mirum vero quòd iidem non solliciti sunt, quomodò tot chiliades Angelorum, Sol & Luna, & sidera immensi numeri, & hæc tota rerum vniuersitas simul cū Deo suo sint in hoc sacramento, Deus non iubet me scrutari, quomodo Diuinitas, Pater & Filius & Spiritus sanctus hic sint, satis mihi sit me scire, quòd verbum hoc quod audio, & corpus quod recipio, sit verè verbum, & corpus Christi Domini mei. Scrutationem tam imperuestigabiliū profunditatum relinquo Sophistis, &c. Hactenus Lutheriana. In quibus eius quicquid est siue boni, siue mali (& is enim sæpe, quod est in proverbio, valde opportuna locutus) loca sunt à Cochlæo indicata. In iis & illud, quod alicubi scripsit Lutherus, malle se fuisse corpus Christi sacramentum stare intus, cū processione non posset prohibere, aliqua saltem coniectura est non omnem ab eo reiectam fuisse huius sacramenti asseruacionem. De rei autem summa, hæc sunt, quæquidem viderim, scripta eius nouissima, superiore nimirum quàm obiit anno, ad Articulos Louanienses, in Eucharistia sacramento venerabili & adorabili esse, exhiberi, sumi verè & reipsa corpus & sanguinem Christi tam à dignis quàm indignis. Et hæreticos seriò censendos, & à Dei Ecclesia alienos omnes sacramentarios, qui negant corpus & sanguinem

Anno,

1545.

Articul. 16.

28.

Christi ore carnali sumi in venerabili Eucharistia. Habemus igitur retentam à Luthero in hoc sacramento rerum cum signis veritatem præsentiam, adorationem, etiam externam, cum interna modò, quam & ipsi requirimus, coniunctam. De quo utroque honore sic alicubi scripserat, Honor est ut credam verum esse, ac fieri quicquid sacramenta significant, & quicquid in eis Deus dicit & indicat, ut dicam cum Maria Dei genitrice, Fiat mihi secundum verba & signa (sacramenta) tua. Cum enim loquatur & designet ibi Deus per sacerdotem, non possit in suis verbis & operibus magis inhonorari, quam dubitare quempiam an verum sit: neque magis honorari, quam credere quòd verum sit, & ei seuerè confidere. Et alibi, Multò magis ædificat in piis, expendere & fide apprehendere verba Christi hoc sacramentum instituentis, quam occupari in honore externo sacramenti, ut quidam faciunt, qui ad pompam externumque cultum sacramenti verba seduxerunt. Proin si flexo poplite, aut nudato vertice sacramentum veneraris, & non idem, aut etiam plus honoris exhibes sacramenti verbis, corde saltem & affectu, tunc iam plenè inuerteris sacramenti honorem debitum. Ex re igitur pietatis esset, ac necessarium, siquidem velis hominum conscientias consulere, eos à sacramento ad verba reuocare, ut assuescerent multò plus verba quam sacramentum considerare. Et hoc quoque non ille quidem malè, si addidisset, mètes in res ipsas omnium maximè intendendas. In Thesauro item annis x x. post eum mortuum in lucem edito, Nos, ait, non tantum orantes, sed & baptisantes, absoluètes & absoluti, & accedentes ad sacram Synaxim, quin & ad recitationem Euangelij, genua flectere, vel saltem stare debemus, in signum adorationis siue reuerentiæ & gratitudinis ut, vel si in cœna Domini, nihil aliud porrigeretur præter panem & vinum, sicut sacramentarii blasphemant tamè quia est ibi promissio, & vox diuina, & spiritus sanctus operatur, ideo cum reuerentia decebat accedere. Quàtò magis id fieri par est, quanto credimus adesse cum verbo verum corpus & verum sanguinem? Sic enim Patres adorauerunt Deum Deique promissiones, eorumque signa, quia norant

Luc. I.

Anno

1566 pag

585.

Reuerentia

in tractan-

do verbo et

sacramento.

Patres ut

adorauerunt.

Gene. 24. adesse verbum, & opera habebant sacrosancta, & dignif-
47 *Hebr. 11.* sima reuerentia & adoratione. Vt Abraham, cum ageba-
 tur diuinum negotium, nimirum iuramentum sub fœmo-
 re, in fide Christi incarnandi. Ad cuius etiam mentio-
 nem Iacob monet gestu adorationis, honorat promissio-
 nem, & inclinato capite ad partem anteriore non retror-
 sum, eo se gestu testatur in Christum venturum credere
 ac respicere. Ea inquam, spe ac fide caput flectit ad lectu-
 li caput, non ad medium vel finem, & manus complicat,
 vt nihil aliud sit nisi gestus reuerentiæ & adorationis in
 tanta re, in promissionis nempe diuinæ recordatione,
 quam tunc habebat in verbo, post reipsa & opere ad-
 implendam. Sic Dauid vidēs filium Salomonem sibi suc-
 cessurum in regno, pectore & capite inclinat, & inuocat
 Deum, & gratias agit: Ita nos quoque cum Dei verbum
 audimus, si non poplite flexo, corde tamen humili, cum-
 que reuerentia & singulari pietate id excipere debemus.
 Sic bonum est, quòd sacramentum altaris colitur flexis
 genibus, quia ibi est verum corpus & sanguis Domini, &
 spiritus sancti præsentia, & promissio, & verbum diui-
 num, reuerenter utique audiendum, quia ibi Deus opera-
 tur, & ostendit se Dominus. Quod in Mose aliquoties di-
 citur facies Domini dicitur, Nimirum quòd adest & ap-
 paret mihi Dominus, vbi certè decet me assurgere, aut in
 genua procumbere. Nostræ enim apparitiones vel facies
 Dei, pares, imò superiores sunt omnibus in Mose lege ap-
 paritionibus. Sacramenta sunt facies diuinæ, per quas no-
 biscum loquitur & operatur Deus in particulari, siue sin-
 gulari, & indiuiduo. Me baptisat, me absoluit, mihi por-
 rigit corpus & sanguinem suum ministri lingua & manu,
 In his instrumentis salutem operatur. Ea est Dei præsen-
 tia, forma & apparitio. In baptismo non geritur huma-
 num aliquid, sed aqua est velū seu instrumentum mediū,
 sicut etiam verbum quo velatur Deus. In eo referendi
 semper oculi ad manifestam illam in iordane apparitio-
 nem, vbi auditus Pater est, & visus Filius, & apparuit spi-
 ritus, in eo sonat vox Trinitatis, nec aliter audienda aut
 accipienda Baptismi verba. Sic cœna quoque instrumen-
 tum est, quo dat mihi corpus suum, & ita reuera pascit

Gene. 32. 33.

Exod. 33. 34

*Sacramenta
sunt facies
Dei.*

*Sacramenta
salutis in-
strumenta.*

Baptismus.

Mat. Luc. 3

Marc.

Ioan. 1.

& cibat nos Deus, non minister. Iustum igitur est, ut si non corpore, at toto corde inclinemus, & reueremur Deum in iis nobiscum loquentem, nobis apparentem, & in nobis operantem. Et necessaria est adoratio, si non corporali incurratione, at spiritali reuerentia. Hodie verò in tanto verbi & sacramentorum contemptu pauci hæc curant, siue sedeant, siue assurgant, præsertim ubi, ut in populo quondam Israël, neglecta vera verbi & pietatis cognitione, ceremoniarum tantum dediti sunt obseruationi, cum in Euangelij lectione aut prædicatione, tum in sacramentorum vsu & administratione. Et hæcenus etiam non malè, si vtranque modò, mentis inquam, & corporis coniungat adorationem. Extat & in eadem Thesaurò, eiusdem de circungestatione fragmētum, huius oppugnatoriū, sed nulla probatione, &, ut ita dicam, gratuitum. Cui nos opposuimus quæ super Eucharisticis antè processibus nobis occurrerunt. Fuit & illi non minus penè cum suis, quàm cum nostris super reliquiis sacramenti negotium. De qua etiam controuersia sic idem Theusaurus, Docuerat sacramēta actiones esse, non stantes factiones, proinde reliquū sacramenti cum communicantibus ebibere & comedere. At eidem nixus fundamēto Vvolferinus quidā, eiusdem reliquū cū priore pane atq; vino miscebat, & confundebat, solito scilicet schismato inter schismaticos. Ad hunc sit ille rescripsit, Quæ est ista singularis tua temeritas, ut tam mala specie non abstineas, quam scire te oportuit scandalosam esse? Quo exemplo id facis? non vides certè quàm periculosas quæstiones mouebis, si tuo sensu abundans contendes, Cessante actione Cessare sacramentum. Vis fortè Zuiglianus audire, ut Zuiglii te infania laborare credam, & hac via simplicibus & aduersariis suspicionem dare, te sacramenti esse contemptorem, & hac mala eos specie offendere. Cur non imitaris alias Ecclesias? cur solus vis nouus & periculosus autor haberi? Nugas ais esse, & pronugis sic iusanis, sed sunt nugæ nimirum seriæ, ut non sit necesse quæstiones istas scandalosas & periculosas moueri, de cessatione actionis sacramentalis, in quibus suffocaberis, nisi respicias. Et hoc enim argumēto totum

*Adoratio
insta et ne-
cessaria, en-
go non libe-
ra.*

*Pag. 595.
Circunge-
statio,
Reliquia
Sacramēti.
Pag. 609.*

*Vvelferi-
mus.
Retorque
hac in Lu-
therum.
Actione
cessante non
cessat sacra-
mentum.*

*Cratylus.**Melächthō
de actione
sacramen-
tali.**Prolatio
verborum
res in sa-
cramentis
potissima.**Actio quā-
diu duret.*

sacramentum tolles, non habens quod respondeas obii-
cientibus, inter agendum plus cessare sacramētum quā
exerceri. Tandem deueniemus ad Cratyli portenta, vt co-
gamur actione tantū habere sacramentum, non inter-
missione accidentium. Et tandem erit tempus & momē-
tum sacramenti causa, & alia multa absurda sequentur.
Quare esto conformis aliis Ecclesiis, nec bellum inferto,
ne succumbas cum ignominia. Ego pro viribus singula-
ritati tuæ scandalosæ & offensiuæ aduersabor, nec vlti-
mam horam meam tuis scandalis onerari. Et iterum, Phi-
lippus (vt de hoc quoque hac in re non nihil dicamus)
rectè scripsit, Sacramentum nullum esse extra actionem
sacramentalē, sed hanc vos nimis præcipitanter & abru-
ptè definitis, sic effecturi vt nullum prorsus habere videa-
mini sacramentum. Nam si ea stet tam festinata actionis
præcisio, sequetur quòd post prolationem verborū, quæ
est potissima & principalis in sacramento actio, nullus
percipiat Christi corpus & sanguinem, eò quòd desierit
actio. Et generaret hæc definitio infinitos conscientis
scrupulos, & quæstiones interminabiles, vt apud Scho-
lasticos disputatur, An sub primis, medijs, vel vltimis syl-
labis res ipsæ adessent. Spectandus ergo est non tantū
motus actionis instantis vel præsentis, sed tempus quo-
que, non mathematicè, sed physicè, hoc est, dāda est huic
actioni mora in iusta latitudine, vt dicunt, ἐν πλάτῃ. Sic
eam ergo definiemus actionem, vt incipiat ab initio ora-
tionis Dominicæ, & duret donec communicauerint, ca-
licè ebiberint, particulas comederint, populus dimissus,
& ab altari discessum sit. Sic eam definit ille relatiuè ad
extra, id est, contra inclusionem & circungestationem
sacramenti, non eam diuidit intra seipsam, nec definit
contra seipsam. Quare curabitis, vt si quid reliquum fue-
rit, accipiant, vel aliqui communicantes, vel sacerdos &
minister, non vt solus diaconus vel alius tantūm eibat
reliquū, sed alijs det iam de corpore participatis, ne malo
exemplo videmini actionem sacramentalem irreueren-
ter tractare, &c. Sic illi, Sed nec sic quidem à scrupulis,
scandalis, offendiculis, & quæstionibus infinitis tuti ac
liberi. Dum enim suum super hoc commentum, cessante

videlicet actione aut vsu, cessare sacramentū, quā axioma Scholasticum, quod Eucharistia quidem in cōsecratione materiæ perficitur, alia verò sacramenta in materiæ consecratæ vsu atque applicatione, sequi malunt, hoc inquā, sublato inter hoc & alia sacra mysteria discrimine Catholico, dum quandiu & quousque ibi Christi corpus & sanguis maneat (manere autem verum certūque sit necesse est, si ea ibi fideles sumere verum ac certum est) & quando primū illic esse desinant, illi vrgentur: Sic eiusmodi quæstionibus quasi tormentis, vt & antea diximus, astringuntur, vt vix ac ne vix quidem habeant quod contrā hiscāt. Quod & partim suprā Lutherus agnoscit, ex suo scilicet paradoxo quæstiones sequi nunquam finiendas, siue interminabiles. Et antè cūm ex aliorum patrum, tum ex Cyrilli testimonio audiimus Dominicum in Eucharistia corpus non permanere, aut asseruari non posse, meram esse sic sentientium insaniam. Multiplices contrā seculis omnibus huius asseruationis casus atque vsus in rem & salutem ægrotantium, peregrinantium, aut aliās superuenientium, idque sacrum petentium, vt meritō in Lutherum sua sibi suisque verbis retorqueatur no uitas, temeritas, & singularitas. Quo certè vitio nemo hoc non minus impatiēte quā imperioso monacho magis vnquam laborauit, ei que dicamus quod ipse suo Vvolferino, Cur non imitaris veteres Ecclesias? Quo cuiusve Catholici patris exemplo, Eucharistiæ reliquum clericis, laicis ea iam præsertim participatis, potis & saturis, edendum ebibendumque porrigis? Vbi enim vnquam vel fando auditum, vt plusquam semel in die communicaret populus? Nam cūm laudabilis quidem sit frequens huius sacramenti participatio, obiicientibus tantō ergo laudabilius fore, quantō frequentius, ac proinde sapius in die sumeretur, Responsum est, id Ecclesiæ consuetudinem non habere, sed quia dicit Dominus, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, non esse pluries in die communicandum, vt saltem per hoc quod aliquis semel in die communicat, passionis Christi repræsentetur vnitas. Ne Natali quidem Dominico, cūm clerus Telephori papæ ac martyris à B. Petro quarti, vt ferunt, insti-

Eucharistie ab aliis sacramentis differentia.

Tho. par. 3. quest. arti.

75 1

74 2

78 1

80 1

82 4 et 10

84 3 et 4

80. 10

Communi-

candum nō

sapius quā

semel indie.

Matth. 6.

Rationale

li. 6. cap. 11.

paragr. 17.

Platus.

Martin.

Polon. Mis-

sa tres in tuto ter Missarum celebret solennia, populus plusquam
Natali. semel communicat. Peræquè discipulus eius Philippus
Groper.lib. nullo veteris Ecclesiæ exemplo, imò contra tam vetustū
2. ca.9.10. Eucharistiæ asservandæ moram, inconsultissimè consu-
li.4. ca.30. lit, quoties necessitas postulat, aut alioqui opus est, sub-
 ito potius consecrare, quàm præconsecratum ægrotis aut
Euchari- aliis asservare. At verò ex tã antè multis audiimus, neq;
stia non v- semper, neque passim, neque ab omnibus hoc sacramen-
bius, &c. tum confici offerriq;, ex ipsius primùm Christi, dein Ec-
consecrãda. clesiæ ac patrum fas esse instituto: Nec enim vel ante lu-
 cem, vel post meridiem, nec nisi à presbyteris & quidem
De baptis- ieiunis, nec ubique, sed in locis tantùm sacris, siue ad id
mo lib. 2. maximè si sacerdotij mysteria in locis profanis celebra-
cap. 8. uerimus, proptereà quòd ea res indicium haberet con-
 temptus in celebrante, offendiculum quoque generaret
Sacramen- pro varietate affectionem, ob variam multorum in re-
tũ altaris. rum diuinarum scientia infirmitatem, &c. Vnde & sacra-
 mentum altaris cùm à patribus plerisque omnibus, tum
 ab Augustino appellatur, cùm aliis aliàs hoc opere alle-
 gatus, tum ad Bonifacium, & in Confessionibus.

Bucerana.

Cap. II.

Cõfessionis
anno 1544.
artic. 3.

*V*t adorationem repetam, super hac in Lu-
 thero plusculum immoratus sum, vt ho-
 diernorum Nouatorũ princepe. Quos in-
 ter ab eadem, in vsu saltè, non alienus Bu-
 cerus, super ea suis sic dictabat Argentinẽ-
 sibus in schola publica, Quia de hoc tanto mysterio ex
 me nihil intelligere, eoque minus eloqui valeo, & nihil
 queat Christi verbis & Spiritus sancti loquendi formu-
 lis magis disertè, & ad doctrinam nostri salutarem ma-
 gis appositè & propriè dici, hæc Domini sequor simpli-
 citer, quòdque in eis comprehendere ratione mea non
 possum, fide tamen amplector & adoro. Ecquid quæso,
 credis & adoras? Sequitur, Credo itaque & confiteor pla-
 nè, Christum ipsum, non tantùm spiritum aut vim, aut

4.

opus eius, esse nobiscum, &c. Et, vbi audio, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, &c. hæc verba Domini ea mente ac religione accipio & adoro, vt agnoscam his ipsis verbis & symbolis, pane & vino, mihi dari Christi corpus & sanguinem, eoque Dominum ipsum, in cibum vitæ æternæ, &c. Quidni qui verba adorat, res adoraret Bucerus, præsertim præsentēs? Subiicit enim paulò post, præsentēs haberi in sacra Cœna duas res, vnã cœlestē, Christi corpus & sanguinem: alteram terrenam, &c. Et aliquantò antè in Epistola præfixa enarrationi Euangeliorum ad Episcopum Herephordensem, Est Augustino secundum quendam modum sacramentū corporis Christi, corpus Christi: sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi. At secundum quem modum? vt significet tantum corpus & sanguinem Domini absentia? Absit. Honorari enim & percipi in symbolis visibilibus corpus & sanguinem Domini idem passim scribit. Et adhuc paulò antè ad D. Episcopum Abrincensem, de adoratione Christi in Eucharistia, Nec nos, inquit, suam sacro reuerentiam negamus, & Christum quocunque modo eius admoniti adoramus, vtinam semper in spiritu & veritate. Quod autem vos Christi adorationem ita sacramento affixistis, vt putent homines se magnum quiddam fecisse cum genu flexerint viso pane & calice Domini. Cæterum sine omni sollicitudine veræ adorationis & cultus Christi, quod denique Eucharistiam circumlatam omnia facitis mala depellere, bona accersere, de fide solida sæpe ne verbum quidem facientes, Hæc, vt abusus, damnamus, & nostros ab eis reuocamus. Dominus dixit, Accipite, māducate, & hoc in memoriam mei facite: non, Ostendite, circumferte, vt fruges benè proueniant, vis cedat aquæ & ignis, crudelitas arceatur hostis, & reliqua auerantur incommoda. At sicut Domini vera fide meminisse semper & vbique & ad omnia prodest, ira debita religione hanc fidem excitari per ea quæ in id Dominus nobis commendauit, nemo non laudat. Semper autem tutum manere intra præscriptum Domini, & usum sanctorum. Sic Bucerus. Cui respondet D. Cænalis, Si in nomine Iesu omne genu flectitur, cur non & ad corporis eius

8.

17.

*Anno 1536.**Epist. 23.**Anno 1534.**Phil. 2.*

præsentiam? Tu enim Christum in Eucharistia præsentem asseueras. Quid igitur hîc te lædit? Id nimirû, quod vulgus veram nesciat adorationem? Atqui multi è vulgo multò quàm tu tuîq; similes, Christum religiosius in sacramento venerantur, Quis es qui iudicas alienum seruum? Et vt hîc in multis multi offendamus, nû ideo cessandum? imò hoc plus imprimenda huius sacri fides & adoratio. Sed te malè habet circûlata Eucharistia accersit bona, mala depelli. Quidni corpus in ea Domini præfens faciat, quod ab arca testamenti olim factum legere est? oblitus es officij Leuitarum, qui eam leuantes psallebant, Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, &c. Suo reponentes loco acclamabât, Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ. An non meministi quid quantumque frugis & commodi Obed edon accesserit ob eam reuerenter exceptam? Vel recordare quid dixerit feceritque Dauid, dum ea circumferretur. Et quod super hæc admittas inuitus oportet, Christi (quam præfertim agnoscis) præsentia denegabis? Nam nos de solida hîc fide nihil dicere, quod te dicere non pudet, mirû si nostros legeris, &c. Hæc ille. Quidni nos etiam Bucerus suis verbis respondeamus, nos hîc ad spiritum & veritatem eînti, idque dari nobis, & indies augeri supplicet orare? Nos etiam nostros hîc ad Domini præscriptum, hoc est, ad communicationem, sicut scriptû est, cum exultatione & simplicitate cordis, collaudâtes Deum & gratias agêtes, &c. vrgeret? Negatiuæ autem eius Dialecticæ, non dixit hoc vel illud Dominus, eandem regerimus, nihil eorum quæ hîc Bucerus improbat, Dominum prohibuisse. Et pessimè meretur de multa, ne dicam omni antiquitate, si sanctorum vsum esse negat hoc sacrum vel ostentare vel circumferre, vt quod ea omnis, inter vtendû saltem, adorandum ostenderit, permulta etiam extra vsum & peruetusta tum asseuerauerit, tum & interim circumtulit, & inter suæ de hoc fidei exercitia non hodie aut nudiustertius habuerit, An verò vsipiam vel olim, vel nunc ad eos, quos Bucerus imponit vulgo, vsum, non satis scio, Nuspiam enim nec in recetioribus Scholasticis, nec dum classicis illis legere memini. Neque hîc omnes plebeculæ,

Rom. 14.

Arca testamenti.

Nume. 10.

Psal. 67.

2. Par. 6.

Psal. 131.

2. Reg. 6.

1. Par. 15.

Act. 2.

Dialectica
negatiua.

beculæ, quas vocant, deuotiones, aut bonas etiam intentiones tuèdas suscepi. Illud scio, oratione Dominica, quã *Gregor. Rex* ex ritu Apostolico super Christi corpus & sanguinem sacerdotis ore in hodiernum vsque diem recitamus, omnis *gistris, li. 7. epist. 63.* etiam populus apud Græcos olim dicebat, nos Domini instituto omnia nobis bona comprecari, & interim impetrare, mala deprecari atque amoliri. Quidni de fidei nostræ in re Eucharistica exercitiis idem sentiamus?

*Vvestphalica.**Cap. III.*

Veni ad reliquos occurrit in pugna sacramentaria ministrorum Protestantium nõ postremus Ioachim Vvestphalus. Ex cuius scriptis satis hac in re prolixis, constat Lutheranos non minus quàm quos vtrique vocant Papistas, à Cinglianis, quos vtrique vocamus Sacramentarios, hinc idololatriæ reos agi: Et horum quidem, cum Christum hinc diuinitate saltem præsentem esse confiteantur, non posse doctrinã consiliter, quin eum hinc quoque adorent. Christus enim verus Deus est adorandus, neq; tamen idololatrias se agnoscere. Multo minus illos qui Christum nobiscum hinc sancta carne & sanguine suo, nedum diuinitate præsentem in vsu saltem adorent. Quid enim præsentem adorare prohibeat? Aut vbi Ecclesia mandatum habet Christi non alibi nisi definito cœli loco adorandi? Non alligat adorationem ad certum locum, cum inquit veros adoratores adoratuos Patrẽ in spiritu & veritate, Cum Deus suam olim præsentiam in Tabernaculo templove veteri exhibebat, nõne piè faciebant qui præsentem eum secundum promissionem adorabant? Iamne ergo idololatria, qui Christum adorat præsentem apud fideles in eius nomine ad peragendam sacram communionem congregatos? A qua Christi in medio cultorum suorum præsentis adoratione vsitata admonitio *Sursum corda*, non reuocat, sed prouocat. Nec enim sursum remittit ad definitum cœli locum, vbi pia mens intuens in aureo eum throno sedentem adoret. Elcuatio mentis non est localis super cœlestes sphaeras

Contra Valerianum.

Ioan. 4. Tabernaculum. Templum.

Sursum corda.

euectio, sed fidei intētio in promissiones, actiones, ac res verè cœlestes, in terra tamen præsentēs. His cum animos intendimus, verè sursum corda eleuamus, etiam si non speculamur localē in excelsō cœli loco sessionem. Agere, meditari, preciosa habere verbo diuino præscripta, est verè circa sublimia & cœlestia occupari, sublimitatem illam fides rerum maiestate, dignitate, excellentia, non verò locorum distantia metitur & altitudine. Pauli locus, Quæ sursum sunt, vbi Christus est ad dextram Dei, peruertitur, & prauè torquetur ad contemplationes & locales mentium euectiones. Nam & verba & sensum vigilantius inspicientibus & ponderantibus, *Sursum* non significat localiter, nec magis Dextra Dei definitum locum, quæ cum in terra sit, non solum in cœlo, Ecclesia etiam quæ sursum sunt, quærit, cum verbum Dei audit, sacram cœnam administrat, Christo digna meditat. Ut non præfractè veritati reluctans appareat sacramentarios inani fallacique prætextu obtendere, ideo se à doctrina de Christi hîc præsentia abhorre, quia veri adoratores fugiunt idololatriam, & animis sursum euectis Christum in cœlo sedentem ad dextram Patris adorant. Nam dum consistimus intra metas verbo Christi & instituto præfixas, nihil periculi est, ne committamus idololatriam. Etsi verò Christi corpus propter vnitatem personæ semper adorandum, non tamen etiam panis, cum quo distribuitur, adorandus, Sicut nec arca eò quòd ad eam Deus adoraretur, adoranda erat. Diuinum honorem non transferendum esse in creaturam panis, & quamuis sit adorandus Christus, elementum tamen neutiquam adorari oportere. Scripserit fortassè vel dixerit nostrorum (ait) quisquam de adoratione sacramēti seu Eucharistiæ, num is propterea insimulandus de pane adorando? Respondi Christum præsentē adorandum esse & colendum iuxta verbi sui præscriptū, vbi in ordinato suo vsu cœna administratur, nū quia feci mentionē Christi (hîc) adorandi, calumnia panis adorationē mihi obiiciet? Est autē duplex adoratio in scripturis, externa, & spiritalis: illa est gestus corporis in reuerentiæ signum exhibere, quales Publicanus tundens pectus suum Deū in templo adorās,

Col. 3.

*Sursum.
Dextra
Dei.*

*Arca.
Apologia
in Calvinū
cap. 34.*

*Adoratio
duplex.
Luc. 18.*

Christus ipse in horto procidens in faciem orās. Paulus *Matth. 26.*
 flectit genua sua ad Patrem, vult orantes eleuare manus *Marc. 14.*
 puras. Externè Christum pleriq; fideles adorarunt, Magi *Luc. 22.*
 prostrati puerum, Chananæa & leprosi in faciem proci- *Eph. 2.*
 dētes & genua flectētes. Cū ergo Christus verus Deus *1. Tim. 2.*
 & homo dispensationis suæ tēpore adoratus se nō probi *Matt. 2. 8.*
 buerit adorari, cur supersticiosum iudicetur adorare post *15. Marc. 7.*
 quam exaltatus est ad Dei dexterā, eum in medio populi *Luc. 5. 17.*
 secundum verbum suū præsentem? Quando sacramentū *Christus*
 seu Eucharistia denominatur à præstantiore parte, à re *adhuc mor-*
 nempe cœlesti, sentio piè dici adorationē sacramenti vel *talis sape*
 Eucharistiæ, pro adoratione Christi præsentis in Eucha- *adoratus.*
 ristia. Quāuis libēter abstineā ab ambiguis & periculosi *Euchari-*
 loquendi formulis, quas vitare satius sit, quā periculo, *stia quo sem*
 cōtentioni, & calumniis occasionem & materiā dare, vt *su piè dica-*
 dicere malim, honorare, reuerenter tractare, cū reueren- *tur adora-*
 tia dispensare Eucharistiā, quā, adorare sacramentum, *ri.*
 etiam si eodem quo illa sensu accipiatur. Ad externā ado-
 rationem, quæ in mentibus piis internā coniunctā habet,
 pertinent quæ ex Augustino (ait) repetiui, quā olim in
 Ecclesia reuerenter administrata sit Eucharistia, quantā-
 que sacramentum hoc cum reuerentia Christiani sum-
 pserint. Qua de re multa passim occurrunt in veterū scri-
 ptis, in quibus de Cœna Domini loquentes, vt solent no-
 minibus, honoris, reuerentiæ, venerationis, & similibus
 (etiam adorationis) Hæc ille. Ex cuius adhuc antè Col-
 lectaneis Sententiarū D. Augustini de Cœna Domini, li-
 bet in gratiam lectoris locos super huius sacramēti cul-
 tu, non quidem repetere, vt à nobis antea hīc collectos,
 sed duntaxat indicare. Extant autem in Epist. 118. in
 Psalm. 98. serm. 28. de Verbis Domini. De Doctrina
 Christiana lib. 3. cap. 9. de Catechizandis rudibus, cap.
 26. Quibus & similibus locis ostenditur veterem Eccle-
 siam credidisse dignius aliquid & excellentius in Eucha-
 ristia sacramento distribui, quā panem & vinum, quæ
 nihil aliud sint, nisi symbola quæ admoneant de mor-
 te Christi, & de spiritali communionē. Fideles enim
 non ea ratione honorem sacræ Synaxi facere, sicut pa-
 nis & vinum, vel alij cibi tanquam Dei dona tractantur,

Anno 1555.

Augusti-
ni loci de
cultu Eu-
charistia.

*Adoratio
externa in-
differens.*

*Lutherus
supr. cap. 1.*

*Adoratio
duplex.*

*Templum
caelum.*

sed, ut inquit Augustinus, corpus Christi eiusque sanguinem honorauerunt. Pergit tamen ubi antea Vvestphalus, Ut autem Ecclesia suam libertatem habet in rebus indifferentibus, quas nullo Dei nec mādato obseruare, nec interdicto tenetur omittere, ita libera est obseruatio externæ adorationis in suscipiēdo sacramento, dummodo fiant omnia decenter, & contemptus absit. In orādo nullo præcepto pius astringitur ut genua flectat, manus eleuet, in faciem procidat, neque prohibetur quominus hos adhibeat externos gestus. Et rectè olim quidam monuit, adorationem externam liberam relinquēdam cuiusque fidei & spiritui, non damnandos qui non adorant, neque qui adorant, accusandos. Nam Christum in sacramento, & in cordibus piorum esse quidem ut viuificet credētes, non verò propriè ut ibi adoretur, nec enim cœnam instituisse ita ut in proposito (ibi) pane peculiaris (ei) cultus præstetur. Externam ergo adorationem liberam, imò nihil nisi hypocrisim esse absque interna. De hac illa ceu disciplina monescit, & hæc illam vicissim gubernat, & intra suas metas in legitimo vsu suo continet. De spiritali ergo adoratione præcipuè ac sedulò populū erudiendum, ne externa in hypocrisim abeat: cum illa non negligitur, hæc ultro sequitur. Spiritualem culto requirit Dominus, sui suæque erga nos charitatis, & ex ea beneficiorum, mortis, passionis, &c. memoriā, fidem, agnitionem, ea prædicare, pro iis gratias agere. Sacramentarij Christū non credunt (hîc) esse præsentem suo corpore ac sanguine, ideoque adorationem damnant, Nec sanè mirū eum qui ibi ea non credit adesse, si nec externè nec spiritaliter adoret, sed pro idololatria auersetur elemētorū adorationem. Diabolica igitur calūnia Cingliani nos incesunt, qui ad panem transferūt quod nos Christo tribuimus, & nos diffamāt docere panis adorationē, quia Christi (hîc) præsentiam & adorationem astruimus. Simili sophistica illusione impudenter cauillātur nos asserere templum & cœlum esse adorādum, quia Deum in templo & cœlo adorandum asseramus. At non prius credibile efficiet idololatriam esse, adorare Christum præsentem in medio Ecclesiæ suæ, quàm idololatriam esse conuincāt,

Christo in terra, in domo, vel vbiunque duo tréve in *Matt. 18.*
 eius nomine fuerint congregati, cultum & honorem de- *Cap. 36.*
 bitum, & verbo Dei præscriptum præstare. Ritus porro ele- *Elevatio.*
 uandi panis & calicis apud nos vbiq; ferè desit, & præter-
 mittitur. Quod si vsquam adhuc in vsu est in Ecclesiis no- *Luth. de ca*
 stris, non ideo Iudaismum sapit. Hinc autem & originè *pti. Babyl.*
 habuit, & in Ecclesia mansit, solebant Christi fideles ad *Act. 2. 4.*
 Missam congregandi, secum ferre cibum & potum, quæ
 Apostolico exéplo distribuerentur egentibus. Ex quibus
 sumebatur, quod consecraretur panis & vini sacraméto,
 & quia hæc sanctificabantur per verbum & orationem, *1. Tim. 4.*
 ritu Hebraico, quo sursum leuabantur, vt in Mose legi-
 mus, relicta sunt verba & ritus leuandi seu offerendi, abo-
 lito iandudum vsu conferendi & colligendi ea quæ offer-
 rentur seu leuarentur. Sic Ezechias iubet Esaiam leuare
 orationem in conspectu Dei pro reliquiis. Dauid, Extol-
 lite manus vestras in sancta. Paulus, Leuate manus pu-
 ras, vt oblationis & sacrificij vocabula referri debeant ad
 superiores collectas (vnde & relictu est Collectæ voca-
 bulum pro precibus in Missa dictis) non ad sacramentum.
 Idem facit quod sacerdos consecratum panem & calicem
 mox eleuat, non quo se Deo aliquid offerre ostendit, sed *Falsum &*
 est vel ritus Hebraici reliquum, quo cum gratiarum actio- *male coha-*
 ne accepta Deo referrebantur, vel admonitio nostri, quo *rens.*
 prouocemur ad fidem testaméti (Dei) quod cum verbis
 Christi protulit & exhibuit, vt simul & signum eius ostē-
 dat, & oblatio panis propriè respondeat huic demōstra-
 tiuo, Hoc est corpus meum, nosque circumstantes allo- *H O C*
 quatur hoc ipso signo. Sic oblatio calicis propriè respō- *H I C*
 det huic demōstratiuo, Hic calix noui testamenti. Fidem
 enim in nobis excitare debet sacerdos ipso leuandi ritu.
 Hæc apud V. Westphalium Lutherus, partim vera, quatenus
 ea cum ab aliis Catholicis, tū à Lyrano antè à nobis su-
 per hac elevatione citato didicisse, & mutuo sumpsisse *Euchari-*
 videri possit: partim verò non modò falsa, quatenus hoc *stia sacrifi-*
 sacramentum negat esse sacrificium aut oblationem, quibus *cium est &*
 contrà & similibus id vocauit & ornauit omnis retro Ec- *oblatio, ne-*
 clesia Græca, Latina, Barbara: sed etiam incōsequentiā & *dum sacra-*
 pugnantia, nedū malè coharèntia. Si enim signorum sacro- *mentum.*

rum, panis scilicet & vini, oblatio propriè respõdet pronominibus demõstrantibus res ipsas, etiã iuxta Lutherũ, præsentibus, Domini utiq; corpus & sanguinẽ, quomodo vel sacrificiũ & oblatio non refertur ad sacramentũ, hoc est, & ad res & signa (his enim cõstat & cõfit sacramentum) vel sacerdos Deo totũ non offert sacramentum, id est, res ipsas, Christi corpus inquã, & sanguinem, nedum signa, panẽ utiq; & vinũ? præsertim cùm in Catechismo sic diffiniat, Sacramentũ altaris est verũ corpus & verus sanguis D.N.I.C. quæ sub pane & vino nobis Christianis exhibetur ad manducandũ & bibendũ iuxta Christi institutionẽ. Siue, quod idẽ est, Sacramentũ altaris est verum corpus & verus sanguis D.N.I.C. sub pane & vino, ab ipso Christo ideo institutũ, ut ea Christiani mãducarẽt & biberẽt. Sed de sacrificio aliàs, & proprij enim loci atq; tractatus esset. Concludit autẽ Vvestphalus ita, Est igitur ritus levãdi in vsu fuit in lege Mosis, non tamẽ panem instar sacrificij ex præscripto legis Mosaicæ leuari, quãdo ex Domini institutione sacra cœna dispensatur, Aliud siquidẽ est Christiana libertate vsurpare ceremoniam aliquam Mosaicæ similẽ, aliud eam ex præscripto legis Mosi observare. Perãquẽ malitiosa calumnia est, plebem inuitari sonitu campanæ ad panem adorandum. Ea verò melius, Dei gratia, instituta est, quã ut panem adoret. At populus, aiũt Cingliani, ea fide imbuitur, quòd panis sacra Cœnæ sit corpus Domini, vinũ sanguis eius, vnde consequens est panem adorandum esse. Respondet Vvestphalus, Talem consequentiam fabricata dialectica Cingliana non iam nobis, sed Dei filio, Euangelistis, & Paulo obiicit, Nam Christi sermo est de pane, Hoc est corpus meũ: de calice, Hic est sanguis meus. Nec hi tamẽ ἀπειθαρχήσαντες inuexerũt, aut de panis adoratiõẽ impiè sunt accusandi: Horũ verbis vnus formæ ac sententiæ simplici fide insistimus, quibus libetius vtimur quã humanis, nec eis ut perspicuis, addimus cõmenta tropõsve nostros. Et his credimus duo adesse ac dari in cœnæ cõmunionẽ, cũ pane nimirũ & vino verũ corpus & sanguinẽ: cũ veritas clarè dicat se dare panẽ & corpus suũ, vinũ & sanguinem suũ, cõfitemur veri corporis & sãguinis Dñici præsentia.

Thesaurus.
pag. 582.

Campanarum vsus in sacris.

Artolatriæ.

Instant igitur aduersarij, & sic ratiocinantur, Si corpus Christi & sanguis adsunt cum pane & vino, certe & (hic) adorandus est. At longè diuersa hæc sequela ab altera de adoratione panis. Aliud est panem, aliud Christum adorare: à pauis adoratione piæ mentes abhorrent. Christo in suo cætu iuxta verbum suum præsentem præstant quem instituit & requirit in his mysteriis ritè celebrandis, cultum, annunciantes mortem eius, gratias ei agentes: ita eum adorant in spiritu & veritate. Inuitatur itaque populus campanæ sonitu, non ad panem adorandum, sed vt intendat cœlesti mysterio, recolat Domini mortem, & parta per eam beneficia, pro iis gratias agat, & ita cordibus sursum eleuatis cœlestia meditetur, & honorem cultumque Christo debitum deferat. Idem & contra quendam tertium, veritas sermonis Christi, & fides in eius verbum, facile nos liberant à crimine idololatriæ, qua nos accusant sacramentarij, quasi nos panem adoremus. Nos verò panem non adoramus, dum in sacra cœna sanctissima Christi carne & sanguine nos pasci reficique credimus. Sed Iesum Dominum Deum nostrum, secundum promissionem & verbum suum præsentem adoramus, qui cum tribus Euangelistis & Paulo q̄ ore filij Dei dicimus Panem Eucharisticum esse corpus Christi, & calicem sanguinem. Verius sacramentarij, vt qui à verbo Dei discedentes, ei quod ipsis placet præferunt, & præter panem & vinum in communionem nihil adesse ac sumi contendunt. Idololatriæ culpa se astringunt, veri Artolatæ esse conuincuntur, qui sibi cœnam vero Christi corpore & sanguine vacuum fingunt, & in solo pane & vino sacra peragunt. Obseruant igitur & peragunt cultum sine verbo, adeoque contra verbum Dei, &c. Hactenus Vvestphalus, cuius adhuc reliquum non nihil viderimus in Oecolampadio postea & Caluino. In huius ergo tam multis hæc animaduertimus. Primum, sicubi de Eucharistiæ cultu contra communes aduersarios rectè scribit (vt alicubi certè rectè scribit) sic iisdem penè ac communibus cum catholicis & verbis & argumentis vtitur, vt ab eis didicisse ac mutuo sumpsisse videatur. Quidni enim vbi communis est causa, communis esset

*Contra Ieā.**à Iasko.**Anno 1557.**Artolatæ**I.*

II. & stilus & dialectica? Alterum, cum Lutheranus sit, & quidem coniuratus, & proinde impanator, nos inter eum legendum meminerimus, Dei quod toties verbum iactat, nusquam habere, panem esse Christi corpus, & calicem aut vinum eiusdem esse sanguinem. Proinde qui panis hinc & vini substantiam retinens tam serio tamen ac toties idololatriæ & artolatriæ crimen à se deprecatur ac amolitur eodem quo secum alios candore agere vult, cum aliis agat, qui adeo panem hinc non adorant, ut neque hinc remanere quidem credant, sed cum veteribus Orthodoxis, quod hinc ante verba Christi panis dicitur, post eadem non iam Panis, sed Domini corpus appellatur. Quod nos utique hinc in sacris adoramus, non verò panis & vini vel substantiam in res nimirum ipsas conuersam, vel speciem, hoc est, vel creaturas, vel, ut sic loquar, concreaturas, pro eorum more, qui accidentia non esse, sed inesse vel subesse dicunt. Proinde multo minor in Papistis, ut iste passim loquitur, transsubstantiationibus, quam in Lutheranis consubstantiationibus artolatriæ hinc aut vllius idololatriæ hæret actio vel suspicio. Nam vtri, quæso, panis hinc adorandi crimini aut suspicioni affiniores, hinc qui panem hinc abesse, an qui hinc adesse sentiunt & contendunt? Adhæc vbi contentione tanta, totque paginis corporis hinc & sanguinis astruxit adorationem, & quidem externam (nam interna non controuertitur) dum eam tandem liberam relinquit, quid aliud quam destruit, ac proinde iuxta Pauli dialecticam, præuicatore se ac transgressorem constituit? Sed Lutherus scilicet, super hac, ut prædiximus, modò ait, modò negat, & hanc ergo eius discipulum oportuit, ne supra magistrum saperet, modò retinere, modò relinquere. Equidem Christi hinc adorandi alios aliis, & suos cuique Ecclesiæ ritus scio, sed singulare hoc Dei beneficium, peculiari ut fide, ita cultu opus habere satis, opinor, superque probatum, ut hinc adoratio in genere, iam non libera aut indifferens, sed cum fide, ut confessio externa, coniuncta sit, & ad salutem fiat, nec sine huius periculo omittatur, iuxta illud toties cantatum, quod, non ut ait poëta, decies, sed centies & millies repetitum placeat,

Aug. de verbis Domini serm. 28.

Cöcreatura

III.

Col. 2.

Rom. 10.

Christi carnem nemo manducauit (salutariter utique ac fructuosè) nisi qui & adorauit, non interna tantum seu fidei adoratione, ut perperam exponit Vvestphalus, sed externa quoque. Quo enim vel loco vel tempore cultus internus externo profitendus magis atque ex- *Aug. in Ps.*
98. Amb. de
sancto li. 3.
cap. 12.
1111.
 tendus quàm inter sacra Missarum solemnità? Hinc illud Ambrosij ab Augustino recitatum & resumptum de carne Christi, quam (ait) hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu adorarunt, &c. Postremo ne per omnia non Lutherizet Vvestphalus (ut nihil huius hac de re celem aut dissimilem) omnem is Eucharistiæ usum extra sacramentalem, improbat, qualis est vsitata in Ecclesia tot annis, imò seculis, asseruatio, eaque multiplex, aut spectanda proponitur, aut in pompis sacris siue processionibus circungestatur. De quibus secundo libro dicta hinc agnoscantur.

Kemnitiana. Cap. 1111.

Rotestantium pastorum, quosquidem legerim hac de re, ut postremus, ita vir omnino dignissimus, qui Luthero minus esset *Part. 2. ad*
ca. 5. & c.
6 de hoc sa-
cramento.
Sacramenta-
rij à Luthe-
ranis excō-
municati.
Arrianus
Nestorian?
Ioan. 4.
1. Tim. 2.
Substantia
liter.
Gene. 28.
Exod. 34.
3. Reg. 19.
 addictus, hinc quædam nobiscum, quædam contra nos etiam scribit in examine Synodi Tridentinæ. Et nobiscum quidem contra omnes aduersarios, quos etiam vocat Sacramentarios, & à quibus nominatim sese suosque seiungit, sic præfatur, Christum Deum & hominem adorandum esse, nisi Arrianus: humanam etiam naturam propter vnionem cum diuinitate, nisi Nestorianus, nemo negat: nam & ab Angelis, & ab Apostolis adoratum constat. Dei autem adorationem nec loco nec tempori alligatam, semper ergo & vbique adorandum Christum. Quem siquidem in cœna suis peculiari modo præsentia & gratia adesse, sic ut ibi verè & substantialiter exhibeat uisceribus corpus & sanguinem suum, verè & ex animo credimus, fieri non potest, nec debet, quin cum fides in ea actione præsentem ueneretur & adoret. Sic Iacob, Moses, Elias absque peculiari quidem mandato, ut iis Deum locis adorarent, sed ge-

nerali vt vbique, certi sub externis eum & visibilibus symbolis verè adesse, & peculiari eis gratiæ modo ibi se patefacere, quem ibidem præsentem esse credebant, adorabant: nec verò vera fides fuisset, si non secuta quoque fuisset inuocatio, seu adoratio, honor Deo nimirum debitus. Seruus Abrahæ ex Rebeckæ responso intelligens

Gene. 24. Deum in sua ei legatione adesse ac benedicere, inclinat

Exod. 4. 12. se, & eum adorat. Filij Israël audientes Deum eos respexisse, eosque visitaturum, de percussoris item Angeli transitu, & Phasæ, incarnati adorarunt. Si omnes prophetant, intrans idiota conuictus ab omnibus & diiudicatus, cades in faciem Deum adorat, & pronunciat eum in nobis esse. Nec verò Deum procul in cælo à se remotum & absentem, sed verè præsentem & peculiari modo præsentem ij adorarunt. Tum citatis Augustini & Ambrosij celebribus antè locis de carnis Dominicæ inter hæc mysteria cultu, Lutheri etiam sui testimonio de hoc venerabili & adorabili sacramento, sic concludit, Christum igitur Deum & hominem, in diuina & humana natura verè & substantialiter in actione cœnæ præsentem, in spiritu & veritate adorandum, nemo negat, nisi qui cum Sacramentariis vel negat vel dubitat de Christi ibi præsentia. Nec enim mortis ibidem Dominicæ memoria & annunciatio sine illa adoratione rite fieri potest, ne quis nos suspicetur in dubium vocare, an Christus Deus & homo in cœna præsens, sit adorandus. Hactenus rectè. Minus autem candidè post nobiscum agit, Primum, quasi nos totum hoc sacramentum, ac proinde panis etiam vini que terrena elementa, nedum Christi corpus & sanguinem, patriæ cultu hinc adoremus, & sic præter creatorem nos creaturam quoque colamus, Pura puta impostura. Nos verò contra, Kemniti, non quidem signa visibilia, sed res hinc inuisibiles honoramus. Et quidem sic distinguere, non à te tuique similibus, sed à canonibus Ecclesiasticis, & Theologicis sententiis didicimus. Et horum elementorum siue substantias (quas qui residuas negant, quo, quæso, modo colerent?) siue accidentia, creaturas seu concreaturas, vt quidam vocant, esse scimus. Ideoque patriam non colimus magis quàm Israëlitem vel arcam fœderis, vel Cherubin,

*Substantia-
liter.*

Rom. 1.

Decof. dist.

2. can. Nos

antè. Et li.

4. sentent.

Dist. 10.

Accidentia

cöcreatura.

Arca.

Tabernac.

vel lignum, vel aurum, Deum in tabernaculo vel templo *Templum.*
 iuxta promissa sua praesentem adorantes. Quod & ab A-
 thanasio, aliisque priscis, non à vobis primum, contra sa-
 cramentarios respondendum item didicimus, Signa qui- *Signa reue-*
 dem reuerenter sumenda nostrum quoque est, nō tuum *renda.*
 tuorumque tantum, vt signis Christi cultum nec alliga-
 re, nec affigere, addo neque affingere, quoniam iis loca- *Thom. part.*
 liter nec includitur, nec inclusus cōtinetur. Christi enim *3. quest. 76.*
 corpus in hoc sacramento nullomodo esse localiter, nec *artic. 5.*
 circumscriptiuè quidem aut diffinitiuè, axioma nobis est
 scholasticum, imò catholicum. Quod item ais, non hoc
 adorandum sacramentum, vt in persona Christi ob hy-
 postaticam vnionem, vna adoratione (de qua nos abun- *Lib. 3.*
 dè antea) humanitatem diuinitatemque colimus, quia
 panis & Christi corporis in cœna vnio, non est persona-
 lis, nihil ad nos aut contra nos. Litiga si voles, cum Im- *Impanatio-*
 panatione vel priscà Berengarij, hoc enim monstrum ei *res, prisci et*
 Guitmūdus, Algerus, & Anselmus impegerunt: vel nouâ *moderni.*
 Lutheri, nā & huic eandē imponunt nō catholici modò,
 sed & Sacramentarij. Certè cū verbum cœnæ, Hoc est
 corpus meū, hic est sanguis meus, cōferat, aut etiamnum *Ioan. 1.*
 æquet huic, Verbum caro factum est, vix eā suspicione se
 expediet, quin cum Berégario Christum faciat Impana- *Lib. 1. ca. 6*
 tum, Inniatum, & vt loquitur Algerus, Impersonatum, *8.*
 quasi parum sit semel fuisse incarnatum. Rectè Ioannes *In valera-*
 quidā Parisiensis, Non solūm verū credendum, sed verè *nū episcop.*
 credendū verum. Qui credit carnē Christi substantialiter *anno 1234.*
 in sacramento existere, veritatē credit: sed qui eam credit *litante. D.*
 vel impanatā, vel per modum impanationis ibi esse, quia *Garetio.*
 falso modo verū credit, nihil credit, & sanctæ cōrunio- *Substantia.*
 nis articulū detrimento afficit, vt ante hunc Guitmundus *Anno 1060*
 Impanatores vmbraticis eorum fratribus nequissimis ne- *Anno 1348*
 quiores putauerit. Post vtrunq; Simon à Cassia, In hoc, *Lib. 1. de*
 ait, mysterio neq; descensio, neq; assumptio, neque vnio *mysteriis*
 facta est, sed cōuersio, &c. quod vocabulū cū synonymis *verbi in-*
 aut æquipollētibus tanto sapius in patribus occurrit, quā *creati. c. 2.*
 quo hic vitur Kemnitius, Vnio, vix vsquā patrum obuia. *Vnio.*
 Ad quem vti redeamus, neq; nos hīc adorationē ad hāc
 clemēta dirigimus, sed ad Christū, quā deū, quāq; homi-

nem, peculiari modo hîc, vt promisit & instituit, præsen-
 Y I. tem. Sed extra vsum (hoc alterum est quod in nobis re-
 Vsi & vfu- prehendit hic examinador) & actionem Eucharistiam a-
 re, nedum doramus, repositam vtpotè vel circumlatam. Quidni ve-
 vtentes Eu rô vbi eacunque fuerit, reuerenter & in honore habea-
 charistiam mus? Certè qui prius adorat, quàm manducet, nemo au-
 adoramus. tem non prius adorat, quam manducet, vt rectè, te quo-

que teste ac laudante, disputauit Augustinus, ante vsum,
 & sic extra vsum, vsurus licet, adorat. Et scis quàm latè
 Luthero tuo hæc patet actio, ac sic adorandi tempus, vt
 non vtentes modò, sed & vsuri & vsi adorent, ne nos for-
 tè tam angustis, hoc est solius modò vsus cancellis, solò-
 ve inter vtendum momento aut articulo circumscribas,
 includas, & coërceras. Et laudata tibi quoque Emisseni
 sententia, dum ad altare reuerendum accedentem iubet
 sacrum Christi corpus honorare, non ait vescentè (quan-
 quam vel maximè vescentem conuenit honorare) sed &
 cibo hoc spiritali satiandum, hoc est, etiam antequàm sa-
 tieris, aut vescaris, priusquam māduges, ait vbi suprà, Au-
 gustinus. Nam quo Gorgoniã quoq; Nazianzeni sororè
 loco laudas Christum inuocasse, qui in altari honoratur,
 quando, addis, quãdo scilicet cœnæ mysteria celebrantur
 si quàm curiosè (ne quid grauius dicã) canonem Tridentinum
 examinas, cum Theologi locum excuteres, nō le-
 uiter conuiceres eum Christi in altari à scemina sanctissi-
 ma pariter & doctissima cultum, non in æde sacra, siue in
 publico templo aut conuentu, sed in ædibus priuatis ob-
 tiguisse, pro more nimirum Eucharistiæ domi cuique suæ
 asseruandæ tum recepto, quã nec Gorgoniam tunc vsum
 illic probaueris, & nulla ibi actiones mentio. Et aliquan-
 tò post eam scribis vtrūque & corporis & sanguinis Do-
 minici antitypon secum domum ex Ecclesiæ cœtu aspor-
 tasse, nec sumpsisse facis, quia id probare non potes, ado-
 rauit tamen & inuocauit. Iam cum etiam canistra vimina
 apud Hieronymum, nodum apud Opatum, altaria
 corporis Dominici sedes, & calices sanguinis portatores
 legis, in quibus hæc, Christi inquã, corpus atque sanguis
 per certa momenta inhabitent, tūne nobis certa hæc mo-
 menta ad vsus tantum & actionis tempora alligabis? At-

Gorgonia.

*ἀντίτυπον.
 Loci hiero-
 nymi. Opta-
 ti, & Cyril-
 li hoc sede
 opere alias
 citati.*

qui sic audies ab alio patre peræquè antiquo, pio, erudito Cyrillo, insaniam esse, nedū errorem, si quis dicat hoc sacramentum à sanctificatione cessare, si quæ huius reliquæ in diem sequentem, nedum in momentum, sine tēpus breue remanserint. Non enim mutari sacrosanctum Christi corpus, sed vim virtutemque benedictionis, viuificamque gratiam iugem in eo inesse seu manere. Sed & Dei quidem verbo, non ministrantes vel accipientes fide fieri ut hîc adsint & præsentia sint corpus & sanguis Domini, vobis cum nobis conuenit, contra communes aduersarios, quod Lutheri tui & aliquot vestrum, qui mihi videbantur aliquid esse, viri certè per illustres, & quorum in vobis autoritas præcipua, inter quos & tu vir quoque doctissime, testimonio, locisque densis & crebris probasse mihi videor. Eâdem porrò rerum hîc præsentiam eâdem Verbi Dei vi, non hominis magis vsu quàm fide, si scriptoribus non credis Scholasticis, at certè crede classicis. Thomisticum sanè sit, Eucharistiam quidem perfici materiæ consecratione, alia verò sacramenta eius vsu & perceptione, ex locis alibi bono satis numero notatis, ut alterius verbis dicam crassius atque pinguius. Alia sacramenta in vsu & in fieri, quod aiunt, consistere, ut idem sit sacramentum & eius perceptio, nec id permaneat, sed vsu cessante cesser: hoc autem quoddam esse permanens, & iam habens esse ante vsu, & ob hoc, hoc est, propter Christi corporis & sanguinis in eo existentiam, cæteris sacramentis excellentius tum dici, tum esse. Noui sint hi, horumque similes. Atqui pater erat qui ante annos plus duodecies centum in oratione Catechetica, hoc est, vbi ut clarissimè loquendum, ita minimè fallendum, sic scribebat, Rectè nūc etiam Dei verbo sanctificatum panem, in Dei Verbi corpus credimus immutari. Et hîc panem per verbum Dei & orationem sanctificari, non quia comeditur, eò progrediens, ut Verbi corpus euadat, sed statim per verbum in corpus mutatur, ut dictum est, à verbo, quoniam hoc est corpus meum. Relege quæ paulò ante in eodem examine post Ambrosium de vi verbi in hoc mysterio tradidisti, vel potius integra Ambrosiana relege, & videbis panem hîc fieri Christi corpus, conse-

In continuatione libelli de re verbi Dei, lib. 1.

Nicol. Gorzani. Anno, 1460. Gregor. Myssen. ciuitate Euthymia id Panopliæ Part. 2. cap. 21.

*Serm. de
cæna.*

Vsus.

Ezech. 9.

1. Petr. 4.

Rom. 14.

Rom. 10.

eratione, non comestione: & diuino verbo, non humano vel usu, vel esu Quo fortè pertinet illud Christi apud B. Bernardum sic loquentis, Hostia quam vides, iam non est panis, sed caro mea: mutatio sanè ista benedictionis est, non originis: virtus hoc facit, non vsus: effectus est potentia, non vsus naturæ: Diuinum est, non humanum. Similiter liquor iste quem vides iam vinum non est, sed sanguis meus, quem pro te fudi in precium, tibi referuans in altari poculum, & cætera. Fortè dixi, nam vsus hoc fortè loco vsitatum naturæ cursum, non sacramenti vsum esunde significat. Sed indubitatum est verbo, non usu, licet ad vsum, hoc sacramentum confici, interim donec sumatur, confectum nihilo reuerenter minus habendum. Et huic quoque opponantur tam antè multa de multiplici Eucharistiæ extra vsum, vt sic loquar, vsu, Tertio cauillatur nos de cultu externo quàm interno magis esse sollicitos. Siquidem vel omnes hîc tales sumus, vel nullos Dei sacrorumque eius cultores habet præ posteros, aut Kemnitiana Brunsvica, aut reliqua E-uangelica Germania, rectè: Sin vtroque nimio plures sunt huiusmodi, & sui non illis desunt hypocritæ, percutiat sanctuarium suum Martinus, & ab ea quam domum Dei putat, iudicium incipiat. Alienos seruos ne iudicet, eos præsertim quibuscùm illi conuenit externum cultum spiritualis & interni signum esse & professionem, vt corde quidem credatur ad iustitiam, ore autem, adeoque & toto corpore confessio fiat ad salutem.

Oecolampadiana, & Althamerica.

C. A. P. V.

ENIO tandem ad Dominicę in hoc sacramento tum præsentia, tum præsertim adorationis oppugnatores primarios. In quorum scriptis non admodum versato, alibi quodcunque repertum est rimantur

ti telum ira facit. Vt inchoem vnde nunc desij, vtriusque propugnator, vbi nullo antè medio, Vvestphalus, Cum cultus, ait, ille (externus nimirum interno coniunctus in Eucharistiæ sacro de hoc enim loquitur) Christo præstatur, tum non violatur, sed impletur præceptum illud Dominum Deum tuum adoratio. Nam Christus Dominus & Deus noster iuxta verbi sui præscriptum colitur. Nec magis soluitur lex de adorando Patre in spiritu & veritate, vt impiè Oecolampadius obiecit, si Christi corpus sit (hic) adorandum: tum nos credere Christum soluisse legem de adoratione Patris in spiritu, & adoratores ad carnem suam transmisisse, à qua semper reuocauerit, cum tamen fateatur carnem Christi nunquam separatam fuisse, aut separandam fore à diuinitate, & vbiq; adorabilem esse. Si à deitate non separatur, & vbiq; adorabilis est, cur pro idololatria habetur, Christum in medio suorum præsentem, cum cœna sancta administratur adorare? Vbi Christus abhorruit ab adoranda carne sua, qua in terra à tam multis adoratus est? At in Eucharistia cogitur corpus seorsum, Nec impletur superius illud quod Deus præcepit, D. D. tuum adorabis, & cætera. Quis verò cogitat corpus separatum, qui piè institutus nihil ambigit sanctum illud diuinitati vnitum esse, & credit Christum totum adesse? Si separent homines ignari doctrinæ Christianæ, nunquid istorum ignorantia præiudicabit veritati, & illos qui rectè sentiunt prægrauabit? Et subiicit sacramentarios nihil mirum si quæ hic adesse non credunt, nullo etiam modo adorent. Sed hic quoque meminimus Vvestphalum Vbiquistam esse ac proinde Christum vbiuis potius quàm non in hoc adoraturum sacramento. Alioqui nondù recepto vbiuitatis môstio potius quàm dogmate, non decrant in Protestantibus, qui simul vgerent rerum in Eucharistia præsentiam, & solita tamen sua dialectica negatiua earûdem inficiarentur adoratione, De pane, aiebat Altamer, & poculo Domini nihil tale dicimus, quòd diuina maiestas & omnipotentia iis inclusa sit, in eis diuturnum habeat habitaculum, & velit

In calumniam, cap. 34.

*Deut. 6.
Ioan. 4.*

Caro D. à diuinitate non separata, vbiq; adorabilis. Concomitantia.

Vbiquitas.

*Dialectica
Negatiua.*

Conclinationum loc. co. 196.

coli & adorari, sicut in templo Hierosolymitano voluit. Non enim in hoc consecrantur & sanctificantur Christi institutione ac ordinatione, vt sint templum & habitaculum diuinæ maiestatis, aut corporis & sanguinis Christi, sed vt per illa Christus exhibeat corpus & sanguinẽ suum ad manducandum & bibendum: imò vt hic panis sit corpus suum, & poculum sanguis eius, iuxta verbum & institutionem suam, hoc est corpus meum, Hic calix no. test. &c. Nemo igitur nostrum dicit, Panis est templum Dei, vel domus corporis Christi: & Calix est templum Dei, & templum sanguinis Christi. Etsi permittimus contentiosis ibi in pane habitare Christi corpus, & sanguinem in poculo, sicut qui propterea includunt ac referuant. Hunc tamen locum & habitationem, ipsi non effinximus, ac Dominico corpori sanguinique parauimus, sed suum verbum, sic elegit ipse, voluit, & instituit. Et concludit, Aliud est in loco præsentem esse, aliud in eo habitare. Nos aliquando in templo aut aquis sumus, non etiam in iis habitamus: Sic Christi corpus in pane Synaxeos præsens est, non habitat, nec habet in eo fixam mansionem: pane iuxta Christi institutionem exhibetur corpus ad edendum, calice sanguis ministratur bibendus. Et nulla est hinc habitatio aut templum corporis & sanguinis. Ideoque locus Stephani, Pauli, de Deo in templis manufactis non habitante, non tollit præsentiam corporis & sanguinis à pane & vino Eucharistiæ. Hæc ille, Multò vero minus, Altamere, quicquid ibi ratiocinatis, tollit eiusdem Eucharistiæ cultum, quam quidui appellemus Christi habitaculũ, vt optatus in altaribus per certa momenta Christi corpus & sanguinem habitare scripsit: vtrum autem minus aut sanctius sacramentum altari. Christum præsentem adesse nobis & offerri exhiberique, quàm in vlla vnquam Arca testimonii seu fœderis, aut vllò vel Mosis tabernaculo, vel Salomonis templo fuerit, vel ipse nobiscum fateberis, qui nobiscum cõtra tuos illos Suermeros toties eo tibi opere decantatos, non a- quas testamenta, ac proinde neque sacramenta, non umbras corpori, non signum rei, non promissiones exhibitioni, nõ imaginem veritatis. Vt merito de Eucharistia sic excla-

*Impanatio.**Templum.**Habitare**Et adesse**differant.**Act. 7. 17.**Lib. 6.**Altare ca.**& s. D. ha**bitaculum.**Eucharis-**tia plus-**quã Arca.**In Eucha-**ristia ergo.**Tabernacu-**lum.**Templum.**Suermeri.**Sacramen-**ta non se-**quenda, vt**no. testa-**menta.*

exclamare possimus, Ecce plusquam arca, tabernaculum, templum hîc. Vt mediæ quidem ætatis pij patres sic nobis præ Iudæis gratulabantur, si Dei filius in secundo templo, in quo caro & brutorum sanguis offerebatur, ambulare voluit, multò magis nostram orationis domum, in qua caro & sanguis eius consecrantur, & vbi carnis ipsius & sanguinis sacramenta celebrantur, visitare gaudebit. Quodque præ gentibus gloriabatur olim Israël, nos præ Israël gloriemur, non vllam fuisse, esse aut fore nationem, quæ Deum habeat tam sibi propinquum, tam appropinquantem, tam familiorem, quàm & adest & præsens est nobis in his mysteriis Christus Deus noster. Proinde toties vrgeri Christi corpus in pane adesse, præsens esse, ac comedi, neque tamen adorari, est non magis sibi constare, quàm toti retro Ecclesiæ, res adeo diuinas quas hîc participabat, semper & vbique veneratæ. Ceterum calumnia est nos res eas signis includere: Adesse dicimus, quia sic loquitur Orthodoxa antiquitas, includi non dicimus, quia nec sic eadem loquitur. Et res in iis sacris signis non diutius manera insania est, nedum hæresis à patribus, vt antè indicauimus, improbata. Neque verò consequens esse ibi ea localiter esse, vbi adorentur: Vt malè Oecolampadius. Si corpus (inquiens) hîc loqualiter contineri inficias itis, quid volunt contentiones vestræ, quibus adorationem reuerentiam? Localem enim præsentiam hîc non requirimus, verissimam licet, & huic sacramento peculiarem. Reliqua autem contra cultum hunc Oecolampadiana, quoniam Vvaldensia sunt, ad roffenses antè solutiones remittimus.

Albin. Et Thom. in catena. Ioan. 10.

Deut. 4.

Inclusio localis hîc negatur.

Tho. part.

3. Quest. 76

Art. c. 5.

Lib. 3.

Epistola ad Melancthon.

Zuingliana, sive Cingliana.

C A P. V I.

T Zuinglius sacramentariorū Coryphæus, magis, Primùm quidem ingenuè, sic germanam, inquit, sententiam citra offensionem docebitis, Deum nemo vidit vquam. Patet ergo in Eucharistia nõ debe-

Ioan. 1.

De conf. re adorari, quod videtur, &c. Nos tecum, Cingli, eatenus
Dist. 2. ca. sentimus, Res enim inuisibiles sub signis visibilibus ado-
Nos autem ramus, idque nostrates (si fortè nescis) agnoscunt Scho-
Thom. vbi lastici, Christi corpus, quod hîc nimirum colimus, spiri-
suprà artic. tuali modò intellectus oculo per similitudinem dicto,
Lib. 2. Epi- hîc per fidem, non etiam corporer propriè dicto, ne glo-
stola ad Al- rificato quidem, prout in hoc est sacramento, videri e-
herum. tiam posse. Tantùm abest, vt vel quod hîc corporaliter
Sacramentū videmus, adoremus: vel quod adoramus, hîc propriè vi-
quo sensu deamus aut etiam videre possimus. Cùm ergo ita pergis
piè dicatur alibi, Damnosum esse idololatriæ commentum, & cau-
adorari. sificaris, Quis enim hoc sacramentum non adorauit?
Baptismi Respondemus, Cùm sacramentum hoc duobus constet,
et Eucha- signis scilicet ac rebus, & signa quidem videamus tantùm,
ristia non res autem etiam adoremus, nihil vetat quin sacramen-
eadem in tum, ab excellentiore sui parte vſitato loquendi modo
cultu ratio. acceptum, hîc adorare dicamur. Contrà verò (ait) cur Ba-
Beda. ptismum non eodem modo adorauimus? cùm sacramen-
1. Cor. 10. torum, quod ad definitionem attinet, eadem sit ratio.
ex Ang. Baptismus (ait) & Eucharistia longè lateque differunt,
De conf. vel hoc maximè, quia vtriusque Christus autor, dixit, ac
Dist. 4. etiamnum dicit, non quod in illo, sed quod in hac da-
cau. Nulli. bat, dedit, dat, & donec redeat, daturus est, corpus ac
Lib. 2. sanguinem esse suum. Etiam si hæc in baptismo, suo
cap. 12. quoque modo adoramus, quia nulli aliquatenus ambi-
Consecra- gendum tunc vnumquenque fidelium corporis sangui-
tionis ver- nisque Dominici participem fieri, cùm in Baptismate
ba tarquet. Christi membrum efficitur, De quo suprà latè in Eucha-
placuit, ristia paruulorum, Christum autem in Eucharistia quàm
ut ait, et in baptismo vero suo corpore ac sanguine non esse præ-
aperta. sententiam, id verò Zuinglio & Zuinglianis pernega-
 mus. Pergit ergo vbi antè, ita, Restat quod hac in re mul-
 to difficillimum, quoniam simus Christi verba, quæ con-
 secrationis appellant, detorsuri, Cùm enim Christus di-
 xerit, hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur,
 nō possunt aliò verba trahi, quàm quòd hic panis quem
 Christus porrigebat, sit corpus eius, non mysticum hoc,
 Ecclesia (nam ea non est pro nobis tradita, sed ipsum ve-
 rum, quod in cruce pro nobis est mactatum. Verba sunt

Mat. 24.

plana & aperta : & cœlum & terram facilius est deperire, quam vel apicem ex eis, hîc omnes nerui fidei intendendi. Adeundus cœlestis gratiæ thronus, vt quicquid sit hîc abstrusum, referetur. Nam si verba hæc rectè non sunt hæc hactenus intellecta, peccatum est hîc magis quam vlla in re: vt nescio an maior fuerit abominatio adorauisse aureum in Dan vitulum, quam adorauisse panem istum benedictum, sinodò panis solum modò est, & cætera. Adorationis ergo Eucharistiæ metu, sustulit Cinglius ab ea rerum, à mensa Domini esculentarum poculentarumque eius, hoc est, Domini corporis atque sanguinis præsentiam, & verba cœnæ sacramenti huius consecratoria, vel ipsius testimonio plana & aperta, detorsit (vt & eiusdem verbis vtar) & traxit ad sensum & intellectum hæc hactenus non intellectum. Vt in eis verbum *E S T*, vt aliquoties alibi, significare, portendere, exprimere, rememorare, breuiter, quiduis potius quam esse significet, fiatque verborum Christi sensus, ad hunc modum apertissimus (scilicet) hoc conuiuium significat, aut symbolum est quo reficabitur corpus meum pro vobis esse traditum. Vel, Hoc quod nunc facere iubeo, significabit vobis, aut rememorabit corpus meum, quod iam iam pro vobis traditur, vt schemate nobis inusitatore Matthæus & Marcus dixerint, hoc est corpus meum: *Matt. 26.* pro eo quod est, hæc manducatio noui testamenti est *Marc. 14.* symbolum, quod hîc robur suum habet, quòd ego me ipsum pro vobis & pro tota multitudine trado. At, Hic est sanguis meus, pro eo quod est, hoc poculum est symbolum, aut significabit vobis, quòd sanguis ille meus sit pro vobis effusus, quam Paulus & Lucas, hoc poculum siue potus nouum testamentum, non dixerunt est *1. Cor. 11.* sanguis meus, sed in meo sanguine, Nouum enim *Luc. 22.* testamentum vim & fundamentum habet in sanguine Christi pro nobis effuso, vt poculum non sit sanguis: *Poculum.* quod enim alio est, non est id ipsum in quo est, sed *Testamentum.* testamentum, hoc est commemoratio viuificæ effusionis sanguinis Domini, & horum duorum posteriorū verbis præbeatur clavis duorum illorū priorum verba refe-

Cæne verborum idem sensus & sonus. Apolog. lib. 7. cap. 6. De officiis diuinis lib. 2. cap. 22. To. 9. pag. 12. 84. Lib. 3. Epistola. Et iuum de clamation. Et præfation. Clavis ferarum intricans. Tertullian. in Praxoã.

randi. Hæc ille. Nos de verborum Domini, quæ consecrationis vocamus, sono atque sensu, ac proprietate, reiectis hîc, post vereres Orthodoxos Græcos & Latinos, figuris, tropis, & schematicis, alibi pro virili & gratia nobis data diximus. Quorum locos ea tum turba, tum fide indicauimus, vt nihil hîc sit necesse repetere. Absit, aiebant, hoc, vt dicamus, hoc est figura corporis Domini, Non dixit hoc Dominus, sed, Hoc est corpus meum, &c. Quibus eò loci mihi allegatis, D. Rupertus aliis quidem posterior, aliis etiam prior, nullo certè priscorum scriptorum inscripturis sacris minus versatus, in eo, inquit, quod panis ille consecratur, non ipsum indiuiduum corpus Domini significat, sed est, transfuso in se Dei verbo per fidem passionis, resurrectionis, & ascensionis Domini: Dominus enim non, Hoc significat: sed, Hoc est corpus meum, inquit. Et inter recentiores Erasmus in libello quem inscripsit, Detectio præstigiæ libelli cuiusdam. Cùm scripturarum, aiebat, autoritas stet à nobis, ab eius recta pronuntiatione cur ad tropos deflectamus, nullam satis grauem video causam. Qui & Melancthon ad Oecolampadium, non secus, Cùm verborum proprietas cum nullo fidei pugnet articulo, nulla satis magna causa est, cur eam deseramus. Nec vllam firmam rationem inuenio, quæ conscientie discedenti à proprietate verborum satisfaciat. Cingliana verò clavis ea est, vt Euangelicas seras turbare magis valeat aut intricare, quàm recludere vel extricare. Cùm enim oporteat secundum plura intelligi pauciora, & posteriora secundum priora: incerta de certis, obscura de manifestis præiudicari præscribique, quod hæreticorum proprium est, pauca aduersus plura clanger iste defendit, & posteriora contra priora suscipit. Verba ergo panis consecratoria, quæ & apud plures, quatuor nimirum extant, & priora, & clariora sunt, per verba calicis consecratoria, quæ & apud pauciores, duos videlicet, & posteriora, etsi non obscuriora, minus certè clara exponere, est scripturas claudere, non recludere: obserare, non referare. Æquius ergo est, & scripturæ quoque, nedum rationi & communi hominum sensui, nedum catholico patrum con-

sensui conformius, per hæc verba, Hoc est corpus meum, quæ extant apud Matthæum, Marcum, Lucam, Paulum: & hæc, Hic est sanguis meus, quæ apud duos priores, interpretari. Hæc, Hic calix nouum testamentum in meo sanguine, quæ apud duos posteriores. Præsertim cum hæc forma seu formula, Hic est sanguis meus, allusio tum fuerit, & imitatio, adeoque impletio & consummatio Mosaicæ illius, hic est sanguis fæderis quod pepigit Dominus vobiscum, siue vt Paulus citauit, Hic sanguis testamenti quod mandauit ad vos Deus. Quæ legalis & fæderis formula cum olim semper sit propriè ac ad verbum intellecta de præsentis sanguinis externa exhibitione, & Christus eam adiectis discriminis causa duabus tantum v oculis, nempe MEVS & NOVI in nomen fædus proprio suo sanguine sancitam trãstulerit, necesse est eam etiam nunc propriè de præsentis sanguinis Christi exhibitione intelligi. Nec magis alterutrum sensisse, quam dixisse, hoc est signum sanguinis, sed vtrunque sensisse nimirum & idem intellexisse quod dixisse, Hic, vel hoc est sanguis. Multò verò magis Dominum, vt cuius sanguis in veteri testamento in figura promissus, in nouo in rei veritate sit exhibitus. Ergo τὸ τοῦ ποτήριου, hoc poculum, hic calix, per se quidem nihil admodum, siue quanti aut quantuliuis precij, cuius tandemcunqu fuerit materiæ, sed noui testamenti est, & infiniti precij, in meo sanguine, siue per meum sanguinem, hoc est quatenus sanguinem meum: Meum inquam, qui Dei sum Filius, Deus, & cætera, sanguinem vobis non solum nec simpliciter significat, sed etiam verè continet, offert, exhibet. Illud ergo duorum, Hoc poculum est testamentum nouum, fortasse contra valeret, si apocopen admitti illic oporteret. Nunc autem sic dixerunt, Hic calix est testamentum nouum in meo sanguine, qui sine poculo tradi non potuit. Hæc aduersum Cinglianam clauim, cuius ne faber quidem ipse satis ei tum fidebat, præfatus se nihil definire, sed sua in medium proferre, vt siquidem Domino placeret, sic alii quoque sentire docerentur à spiritu, precatus contra sicubi Balaam in morem veritati pertinaciter obluçtaretur, suum Deus angelum op-

Exod. 24.

Hebr. 9.

Thom. par.

3. Quest.

78. artic. 3.

ad. 3.

Numer. 22

Zuinglius

neris sue

velut præ-

sagus.

*Balaam
asinus.*

Hoc.

EST.

Gene. 41.

Ioan. 15.

Matt. 13.

Vites vera.

*Super Ioã.
6. cap.*

poneret, qui machæræ suæ minis asinum sic ad mace-
riem affligeret, vt pedem frangeret, ne vltra is blasphemaret
nomen Domini. Hæc ille, asinum quidem iustitiam audaciamque
mysticè interpretatus, & gloriæ à se cupiditatem aut eius suspi-
cionem deprecatus amolitusque, vt esse tamen solet præfaga mali
meus, & siquidem licet ex euentu conicere, videri possit nonnihil
tum præfagisse suam inter hostes consertissimos civili bello necem
parum euilem aliquantò post secutam, tum de Eucharistia sententiam
pro blasphemia in Deum non à Catholicis modò, sed & à Protestantibus
suis alioqui in Ecclesiam Romanam symmachis hætenus habitam
Et certè videre ibi est hominem animi parum soluti ac explicati,
cui pronomen demonstratiuum contra vsus loquendi omnium
linguarum, aliud hoc loco demonstraret quàm quod porrigebatur,
sed modò panem hunc, modò conuiuium hoc, modò hanc manducationem,
sic enim ibi enarrat. Et videns rem non bene cessisse in pronome
H O C, accepit verbum E S T, significatiuè, non substantiuè,
adductis vbi sic accipiatur, duobus exemplis, septem boues
crassæ sunt septem anni fertiles, in somnio Pharaonis, pro
significat vel portendunt. Ego sum vitis, pro ego significo
vitem, vel exprimo, vel eius in morem me habeo. Et, Semen est,
pro significat, verbum Dei. Et alibi passim in literis sacris. Sed
præterquam quòd in medio exemplo non ait Dominus se simpliciter
vitem esse, sed veram vitem, certè Christus non significat vitem,
sed vitis Christum, vt hæc identica sit propositio, Ego sum
vitis vera, cœlestis nimirum & spiritalis & diuina, aut siquidem
symbolica est, tropus est in prædicato V I T I S, non in copula
E S T. Et huic simili dissimilitudo responderunt olimiam tum alii
tum D. Rupertus. Id nimirum tam audacter, quam imperitè in
mendosum argumētum trahi, cum verba statim subsequētia,
sicut palmes, &c. manifestè per similitudinē dictū cōpellant
intelligi. Præsertim cum nō signanter dixerit, Ego sum hæc
vitis, vt signantissimè dixit, hoc est corpus meū, Hic est
sanguis meus, apposita protin⁹ descriptione

veræ proprietatis vtriusque. Quod &c. Qui &c. Quod etiam dissimile obseruarunt Sententiarj: Solet, inquit, ex præcedentibus & sequentibus colligi, num propriè an figuratè loquatur, dictum itaque hoc metaphoricè ex sequenti apparere, quod immediatè subiunxit, Vos palmites. Quàm ergo non erant palmites naturales, discipuli, tum constat figuralem fuisse vitem, Dominum. Contrà, cum in Cœnæ verbis, vocem hanc corpus sequatur, quod pro vobis tradetur, quàm realis & vera fuit traditio, tam propriè verèque dictum est, Hoc est corpus meum. Hoc ergo, vt illud figuratiuè dictum esse, est contra dictorum circumstantiam, & dicentis intentionem. Christus enim in Cœna non vel somnium aliquod, vt in primo exemplo, vel parabolam, aut similitudinem, vt in secundo & tertio, narrabat, vel exponebat. Et quis non videt non statim sequi, Est alicubi alibi capitur pro significat, ergo & hîc? alioqui vbiq; sic acciperetur. Restat igitur vt probet sic hîc accipi. At cum hac de re scripserint tres Evangelistæ cum Paulo, ne vnus quidem vno verbulo indicauit significatiuè *E S T* accipi, atque adeo diuersum vno omnes ore dicunt. Et in reliquis eadem de re Apostoli dictis, nullum *E S T* habetur, vt liceat alicui dicere *E S T* accipi pro significat, Vnum, inquit, corpus sumus omnes, qui de vno pane participamus, q. d. Nos inter nos vnum sumus, propter vnum panem quem vnâ edimus. Et quomodo vnus panis, quem tot locis dissiti Romæ, Lutetiæ, & vbiuis Christiani orbis edimus, nisi vnum hîc, id est, in Eucharistia Christi corpus. Et illud, Reus erit non panis aut vini, sed corporis & sanguinis Domini, non dicitur hîc significati, sed veri vtique in sacramento præsentis, Nam de eo qui dicitur Qui edit & bibit, Et peræquè illud, Non diiudicans, non quidem panem externum aut simplicem, sed corpus Domini: nec magis dicitur significatum, sed verum vt supra, haud dubiè. Quid quæso, fiat tot locis vbi nullû *E S T*. Fluctuabundus igitur tum Cinglius, cum semper aliàs, tum in fidei ad Carolum V Imperatorem ratione, contendit Cœnæ verba non naturaliter, sed significatiuè accipienda: alibi tropum reiecit ad

*Lib. 4.**Paludan.**Aquilan.**Orbellan.**1. Cor. 10.**Panis quo-**modo tot lo-**cus vnus.**1. Cor. 11.**Anno 1530.*

prædicatum, ex vero corpore tropicum faciens, sic, Hoc est corpus meum, id est, hoc est symbolum, siue corporis mei sacramentum. Sic etiam quo post anno in tumultu Heluetico bellator, ut ait Melanchthon in suo Carione, occubuit, ad Regem Christianum fidem hac de re suam exponens, Sed peræquè obstant pronomina *Quod* & *Qui*, relatiua, quæ non aliud quam verum Domini corpus, verumque sanguinem referre possunt. Illud utique, non panem verò mysticum siue sacramentalem, pro nobis traditum: & hunc, non vinum, pro nobis effusum in remissionem peccatorum. Iacta igitur alea, ut presentiam, sic adorationem semel excutit, & nostram sententiam sic alibi cauillari pergir, Ad eam, inquit, usque insaniam deuenimus, ut panem vidisse salutare putaremus, Nec contenti, quod vidimus, etiam adorauimus, oblitum nostrorum etiam articulorum, quibus inter omnes tam neotericos quam veteres, qui hac de re scripserunt, consensus est, quod ne pura quidè humanitas adoranda sit, solus Deus adorandus, Et Deum nemo vidit unquam. Quid ergo adoramus, quod videmus? Quo se vertant, qui Eucharistiam, ut vocant, adorandam esse docent? Ecquis unquam gratiarum actionem adorauit? Quid enim gratiarum actio, aut vbi, aut quomodo est? nonne tum solum cum aguntur gratiæ? Sic quid Synaxis est? nihil sanè quam congregatio, coagmentatio, celebritas. Quis verò hanc unquam adorare poterit? Actio est & usus, qui tum est, cum fit. Neque secus sentiendum de Cœna Dominica: Tunc est Cœna, Synaxis, Eucharistia, cum editur cum annunciatione mortis Christi: An etiam quisquam Apostolorum legitur cœnam adorauisse, cum hanc sui commemorationem institueret? Et aliquantò post precatur ut Deus omnium oculos aperiat, ut abominationem (quam utique esse maximam oportet, cum quod creatura est, Dei loco habetur) quæ se in locum Dei statuit, vniuersi cognoscant, & adorare desinant. Et superiora repetens, Cum enim solus (ait) Deus adorandus sit, & creatura prorsus nulla, ita ut etiam Theologistæ negent puram Christi humanitatem citra discrimen idololatriæ adorari posse, quomodo non est summa impietas pa-

Anno 1531.

Quod.
Qui.

*De vera et
falsa reli-
gione.*

*Humanitas Domini
pura non
adoranda.*

*Ioan. I.
Eucharistia.
Synaxis.*

Cœna.

nem adorauisse? Quid verò est quod dicant se panem non adorare, sed corpus Christi? An iam non creaturam adorant? Vbi ergo sunt illorum decreta, quibus, vt diximus, humanitatem vetant adorari? Sed iterum dicat, Nos adoramus atque etiam edimus spirituale Christi corpus. Et quid est spirituale Christi corpus? an vsquam in scripturis repertum est aliud spirituale Christi corpus, quàm aut Ecclesia, aut fides nostra? Cur eiusmodi vocibus, quas nullus capit intellectus, pias mentes eueramus? Spirituale corpus sic ab homine capitur, vt si dicas corporea mens, aut carnea ratio. Quid adhuc voces inconciliabiles copulamus? &c. Hæc Cinglius. Sed quid est calumniari, nedum cauillari, si hoc non est? Eò ventum ait, vt vel panem vidisse, salutare duceremus. Equidem vidisse modò sacramentum hoc, & oculis modò corporeis vidisse, nunquam adeò infans fui, vt salutare ducerem vel dicerem, Cùm autem iuuenis illud audiuissem,

*Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus.*

*Horat. in
Arte.*

Vir didici simul & docui, oculo etiam corporeo & visu, vt sensuum longè acerrimo & acutissimo spirituales fidei oculum in his sacris excitari, exerceri, proficere posse, præsertim cùm pro ea quæ hîc nobis est rerum cum signis vnione, præsentia, oblatione, exhibitione, legem cùm apud alios, tum apud Chrysostomum toties, vtraque videri, tangi, gustari, & inter manus tractari, & in ore ac lingua versari. Cuperem certè me meique similes, iam non tam hîc tepidos, quàm prorsus algidos, mysteria sacra non inueneri duntaxat, sed & participare sapius. Sed qui sacris sic intersunt, vt nec eis præsent ramen, nec externè participent (nec enim semper tenentur, ne id in *stia* videre Ecclesia quanlibet veteri perpetuum fuit) quid vetat nos, *colere*. signa seu elementa intuentes, res ipsas colere? In persecutione Albigeſica Comes Balduinus captiuus, sacrum hoc ab hoste petens sibi porrigi, nec obtinens, Si per re, inquit, mihi communicare non licet, at sacramentum saltem videam, in quo salus mea est, vt vel sic hac in vita

*Euchari-
Cap. 132.
Balduin.
Comes.*

- Cap. 165.*
Simō Montfortius.
 Seruatorem meum videre possim. Hostia ergo sublata eique ostensa, Iesum in ea præsentem adorauit: In more tum fuit prælium inituris, sacris prius interesse, & si quidem per otium liceret, participes esse. Simō ergo Heros ille Montfortius, ante prælium quod ei pro Catholicismo vltimum fuit, cum sacris adesset, de conflictu iam inito monitus, Sine me, inquit nuncio, audire diuina mysteria, & nostræ potius redemptionis intueri sacramentum. De suorum rursus periculo factus certior ab alio, idem alij respondit, Nec iam egrediar, quin prius video Redemptorem meum. Et mox sanctæ consecrationis hostia pro more subleuata, genibus ille flexis, cæloque, quod ait Poëta, supinas attollens cum voce manus, Nunc, ait, dimitte seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace, Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Et addidit, Eamus, & si opus aut vsus est, moriamur pro eo, qui pro nobis mori dignatus est. Obsecro te, Catholice lector, milites hi panemne videre salutare putauerunt, ne & milites aut laicos vltimos adeo crassos putet subtilis hic Heluetius, ac non potius in pane, sed sancto æternæ panis vitæ, vt in sacro Canone legimus, & in calice salutis perpetuæ, Christi corpus & sanguinem, adeoque Christum ipsum adorare? Nulli contra panem & quidem purum putum magis colunt, quam qui hæc nobis imponentes, res interim hinc adeo non agnoscunt, vt eas à cænis ipsimet suis tam absentant quam à terra cælum, sic enim in eis nihil præter panem habet, ac proinde si quo cum honore cænas suas tractant, nil præter panem honorant. Et hunc enim panem & calicem non sine verecundia in Ecclesia tractandum ibi se sentire Cinglius profitetur, vt in qua omnia cum decoro & honestè fieri debeant. Sed ad quam remittit, perorationem non reperi, & in totius operis Epilogo super hoc tantundem, id est, nihil. Ad id verò quod quærit, Cum solus Deus adorandus sit, Deum autem nunquam viderimus, quid ergo adoramus quod videmus? Iam initio ad eius argutias *distm. 2. ca.* respōdimus, ac etiamnum cum Augustino, Prospero, &c. *Hoc est. ca.* respondemus nos hinc ex duobus quibus Ecclesiæ sacrificium conficitur constatque, visibilem quidem elemento-
- Luc. 1.*
Canon Missæ.
1. Cor. 14.
Ioan. 1.
De consecr. distm. 2. ca.
Hoc est. ca.
Nos autē.

rum speciem, hoc est, sacramentum videre, inuisibile autem Domini nostri Iesu Christi carnem forma panis operantem, & sanguinem sub vini specie, ut credere, ita adorare. Per æquè ridiculū est quod magno risu obiicit, gratiarum actionem, celebritatē, cœnam cœnæve usum non adorari, ac proinde nec Eucharistiā. Quis enim nostrum vel somniauit, aut à quo nostratum vnquam hic fando audiuit, actiones formam aut usum adorari? sed res in actione & usu præsentēs, oblatas, datas & exhibitas adoramus, ut non malè quidā Scholasticus, si non Græcè doctus, certè in Græcis Latinè redditis nō infelicitè, ut temporibus illis, versatus, de nominibus huius sacramēti tractās, Synaxim ideo dici scripserit, & communionē interpretatus sit, quia per eam Christo verè cōmunicamus, & eius carne ac deitate participamus, etiamsi apud Damascenum, vnde hæc desumpsit, κοινωσία legitur, non σύγκρισις, & μετάληψις, quòd per hanc filij deitatem assumamus, siue in eius diuinitatē assumamur, eiq; concorporati inuicem etiam uniamur, &c. Eucharistiā autē, quasi bonam gratiam, cū ob aliud, tum quòd realiter Christum cōtineat, qui est plenus gratia: Et ut alter quidam anterior, quia in hoc sacramento totus is sumitur, qui totius est gratiæ & fons & origo. Et quid melius est Christi corpore & sanguine? Hæc illi melius causificantes, quàm (ut ita loquar) ἱερολογοῦντες. Scimus alioqui sic à gratiarum actione dictam. Vnde & sacerdos cōsecraturus, Christum imitādo, dicit, Gratias agamus Domino Deo nostro, Verè dignum & iustum est, æquū & salutare, Nos tibi semper & ubiq; gratias agere, &c. sed in iis præsertim mysteriis. Optima, inquit Chrysostomus, beneficiorum cultos, memoria, & perpetua gratiarum confessio. Propterea reuerenda & salutaria illa mysteria, quæ omni Ecclesiæ cōgregatione celebramus, Eucharistia, id est, gratiarum actio nuncupatur, & sacerdos altari assistens, nos pro vniuersis sacrificio proposito iubet Deo gratias offerre, &c. Nos autem hic Eucharistiæ adorationem dicimus, sicut Augustinus ad id quod scriptum est, Et calicem accipiens post Cœnam, &c. Ipsam, inquit, potuit appellare Cœnam, qua iam corpus acceperant, ut deinde calicem acci-

Thom. par.

3. quæst. 73.

artic. 4.

Synaxi.

Lib. 4. cap.

14.

κοινωσία.

μετάληψις.

εὐχαριστία.

Lombard.

lib. 4. dist.

8. & 13.

1. q. 1. ca.

Multi.

εὐχαριστώ-

μεν.

Homil. 26.

in Matth.

Epist. 118.

cap. 5.

I. Cor. II. perent, Apostolus nanque alibi dicit, Conuenientibus vobis in vnum, non est Dominicam cœnam manducare, hanc ipsam Eucharistiæ acceptionem Dominicam cœnam vocans. Sic Cyprianus de lapsis, In corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit. Hic Eucharistia gratiarum (credo) actionem significat, non potius signû cum ipsa re. Sic Cyrillus, Vt parum fermenti totam massam fermentat, sic paruula benedictio (ita solet pater hic sacramentum hoc vocare, cum cum epitheto *μυστικῆ*) totum hominem in seipsum attrahit, & suâ gratiâ replet, &c. Sed quis, quæso, parum non ita loquitur? Quis tam ridiculus, vt gratiarum actionis acceptionem exponat? Nos Synaxim adorare sicubi legimus, sic intelligimus vt quidam cecinit,

Eras. in instituto Christi Stiani hominis.

*Mysticus illo cibus (Græci dicunt εὐχαριστίαν)
Qui panis, vini que palam sub imagine Christum
Ipsum præsentem verò exhibet.*

*In detectio-
ne præstigia-
rum libelli
cuiusdam
tom. 9. carol-
stadius.
Substantialiter.*

An hic Synaxim celebritatem, festiuitatem, congregationem, & non magis sacra quæ in ea distribuuntur, signa, cum cibus & dapibus signatis & exhibitis exponas? Sic enim seipse exposuit alibi poëta, hunc locum clarè docere non eum sentire, quod Carolstadius (quem quidam Sacramentariorum huius temporis primum fuisse volunt) an non satis, ait, euidenter profiteor illic esse Christum substantialiter, cum dico *exhibet*? Nec hoc contentus, addo *ipsam*, figuram excludens. Ne hoc quidem contentus, addo *verè*, Quid abest, nisi Substantialiter? Atqui hanc vocem nec recipit carminis ratio, nec latini sermonis elegantia. In eodem carmine hæc leguntur,

*Est vbi sacrati me ad corporis atque cruoris
Cælestes epulas pietasque diésque vocabit,
Sumam Christi venerabile corpus.*

Cibus mysticus.

Annon hic legis epulas sanguinis & cruoris, & venerandum Domini corpus? Hic igitur de sacramento Eucharistiæ loquens, cibum mysticum appello, quod sub speciebus visibilibus recondita sit gratia spiritus inuisibilis. Hæc Erasimica suo antea loco omissa, huic non male

conueniunt. Nam & rerum hęc signatarum tum præsen-
 tia, tum etiam adorationis assertoria sunt, & huius sacra-
 menti nomina (nam & hoc sacramentum multinomine
 est, siue pluriuocum) non actiones tantum significare, vt
 velle videtur hęc Zuinglius, sed integra quoque hęc my-
 steria, hoc est, cum signis venerandis, res haud dubiè a-
 dorandas. At apostolorum (ait Cinglius) nemo legitur
 cœnam adorauisse, &c. Ad hoc Valdensem ante Cauil-
 lum responderimus, licet antea, Nos contra non dubita-
 mus, quin eum qui tum erat illis non conuiuia solùm, sed
 & conuiuium, adorarint, quibus illud non malè aptetur,
 Destinaui ad eos vt cum eis vescerer (assumpta forma
 hominis) siue, dedi eis esum corporis mei, ipse & cibus &
 conuiuia, aut illud, manducauerunt & adorauerunt, quod
 nemo manducat (legitimè scilicet, & manducare debet)
 nisi qui adorat, &c. Ecquod verò Christi corpus? Spiri-
 tuale nos ait Cinglius dicere hęc adorari edique Et ne-
 gat tale vsquam in scripturis reperiri, quàm aut Eccle-
 siam aut fidem nostram. De Ecclesia quàm certum, tam
 de fide incertum est. Probasset hoc paradoxon, Corpus
 Christi, ait Hieronymus, intelligitur vel quæ est Eccle-
 sia, vel certè quod ex virgine dignatus est assumere. Et
 verbum quidem diuinum, scripturamve sacram in sacris
 scripturis & scriptoribus vt cibum & panem, ita Christi
 dici carnem, corpus & sanguinem passim reperire est, si-
 dem dici non temerè reperias, certè non tam saepe, ne-
 dum non tam appropriatè, vt sit fides huius quidem spi-
 ritualis cibi, panis, carnis, corporis & sanguinis esus atque
 potus, non verò etiam ea sit aut dicatur ipse cibus, & cæt.
 Credere enim, edere Christus interpretatus est, eodem
 loco idem promittens in se credentibus, quod carnem
 suam manducantibus, & sanguinem suum bibentibus,
 vitam nimirum æternam. Quò ex loco patres dupliciter
 Christi carnem & sanguinem intellexerunt, vel spiritua-
 lem, mysticam & diuinam, verè fidelium cibum atque po-
 tum: vel carnem crucifixam, & sanguinem militis lancea
 effusum, vt quia caro Domini verus est cibus credentiũ,
 & sanguis eius verus est potus, iuxta ἀνάρωγόν, Sapiens
 dixerit nos præsentī seculo bonum hoc solum habere, 2.3.

*Hier. quæ.**1. ad Hedi-**biam, Et**Osee 11.**Conuiuari-**bus, Et con-**uiuiam.**August. in**Psal. 21. Et**98. Thom.**li. 3. Senten-**tia. dist. 9.**Et ne-**Spirituale**Corpus.**Ad Eph 4.**Corpus Do-**mini du-**plex, imò**triplex.**Fides, esus,**credere ede-**re.**Ioan. 6.**Caro D. du-**plex, san-**guis D. du-**plex.**Hieron. ad**Eph. 1. de**conf. dist. 2.**can. Dupli-**citer in**Esa 55.**Osee 8. Sap.**2.3.*

De ciuitate Dei lib. 17. cap. 20. si vescamur hac, & illo potemur, non solum in mysterio (haud dubiè Eucharistiæ sacramento) Et ad hoc enim hos locos accommodauit vir pius Augustinus, credibile Salomonem dicentem, non esse bonum homini nisi quod edet & bibet, intellexisse quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam sacerdos ipse noui testamenti mediator exhibet secundum ordinem Melchisedech de corpore & sanguine suo, non in hoc inquam, tantum sacramento, sed etiam in scripturarum lectione. Verus enim cibus & potus, qui ex verbo Dei sumitur, scientia scripturarum est. Bonum itaque sit veros cibos & veram sumere potionem, quos de agni carne & sanguine in diuinis voluminibus inuenimus. Adeo ut Hieronymo, vnde hæc sumpsimus, alicubi corporea scripturæ intelligentia siue historia, caro Christi appelletur: allegoria siue spiritualis intelligentia, spiritus. Sicubi ergo ut scripturæ notitia, Christi caro ab hoc patre exponitur, ita fides Christiana Christi corpus dicta esse inueniatur, notet lector catholicus, nam de hac corporis acceptione scriptorem hactenus pius probatumque desidero. Corpus autem Christi verum atque corporeum, non idem etiam spirituale & esse & dici, miror vlli Christiano excidere posse, glorificatum presertim, nedum quia ex spiritu sancto, ut Apostolicus habet articulus, conceptum. Nam & beatorum corpora, corpora licet & corporalia remanentia, erunt tamen etiam spiritualia πνευματικά: quanto magis Christi corpus qui suo nostra tunc est conformaturus? Ut non defuerint, qui à nostra parte hic stantes, aduersus humanæ cogitationis in rerum hæc presentiam scrupulos cogitandum contra monuerint, quam inestimabiles sint dotes corporis gloriosi, præcipue Domini. Contra quod, quia de corpore primum consecrato, nondum haud dubiè glorioso, quod quale tunc fuit, tale dedit, curreret argumentum, huic olim iam responsum, Dominum in diebus adhuc carnis suæ, & necdum glorificatum, glorificandi tamen corporis & spiritualis dotes cum alias aliis, tum in cæna & sacramento præuenisse, ac præsumpsisse, multo magis nunc tale nobis eum dare corpus idem suum, & tale nos accipere, quale nunc est, gloriosum &

Corpus corporeum idem, & spirituale.

1. Cor. 15. Phil 3. Erasmi præfatione in Algerum.

Alger. li. 1. cap. 9. Iuo Carnoten. in epist. post Algerum impressa.

spirituale. Vnde & ex Prospero in Augustini sententiis citatur, Carnem carnis, & sanguinem sanguinis hinc esse *De cōs. dist. 2. can. Hoc* sacramentum, Carne videlicet & sanguine, utroque inuisibili, spirituali, intelligibili signari visibile D. N. Iesu-
 christi corpus, & palpabile, plenum gratia omnium virtutum, & diuina maiestate. Et ex Ambrosio, In illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi, non ergo corporalis esca, sed spiritalis est. Vnde & Paulus de typo eius ait, Quia patres nostri escam spiritalem, & potum spiritalem biberunt, Corpus enim Dei corpus est spiritale, *comitantiā.* Corpus Christi corpus est diuini spiritus, &c. Et hic ergo pater, quo veterum nemo veri in his mysteriis corporis Domini tum præsentiæ, tum etiam adorationis affector clarior & vehementior, idem hinc Domini verum corpus & spirituale & diuinum, seu diuini spiritus appellat. Quod hinc ergo corpus & credimus & colimus, nec protinus non spirituale, quia verum, nec protinus non verum est, quia spirituale, ut hæc vocabula nec inconciliabilia sint nec pugnantia, nec disparata. Quomodo verò hinc sit, & verè verum sit ac spirituale, nil ad me præter credere, viderit qui hinc hoc esse dixit.

Reliquum est argumentum, planè, uti Cinglio videtur, Achillæum, Nos Domini licet corpus adorantes, non protinus nos eius adoratores non idololatrias esse. Solum enim adorandum Deum, non ullam verò creaturam, ac proinde puram Christi humanitatem, nempe creaturam, non esse adorandam, & quidem omnium etiam Scholasticorum consensu: Hos enim Theologistarum nomine non dubium quin rãtus scilicet Theologus intelligat. Sed siquidem ut tum patres alij, tum Ambrosius sentires, qui vbi paulò antrò, & alias scribit, Vbi corpus Christi est, ibi Christus est, Vbi autem? non in mentis modo nostræ hospitio, sed in hoc sacramento: Scholastico, imò catholico Concomitantia, quam vocant, recepto dogmate, de toto hinc Christo adorando cogitaret, non verò de pura, seu sola Christi carne aut humanitate, quæ nunquã nec vsquam talis fuit, est, aut erit, quia quod semel assumpsit, nunquam dimisit. Lirem mouens, dum nos totius hinc Christi adoratores idololatrias facere vult,

*Can. in illo.**De myste-**riis ca. 9. cõ-**comitantiā.**1. Cor. 10.**Corpus D.**verum idem**est spiritua-**le et diuinũ.**In Psa. 118**sermo. 8.**vers. 6.**Cõcomitan-**tia.*

*Zuinglius
Luthero
Nestorianus, lib. de
conciliis.*

ab aliis eius etiam aliàs Symmystis Nestorianus audiret. Quid est enim talem, hoc est, puram, meram ac solem siue solitariam Christi hîc aut alibi carnem seu humanitatem nobis obiicere, quàm tum Nestorij, tum aliorum de Christo vt puro meroque homine hæreticorum sibi suspensionem accersere? Alioqui non magnopere cum Luther conderim Zuinglium hîc inuidia plus ab hoc factis grauatum Nestorianum fuisse. Scholasticos ergo Cingli appellasti? ad Scholasticos igitur, imò ad scholam ibis, non eorum modo, sed & veterum, libro tertio antea congregatam.

Vadianica. Cap. VII.

*Lib. 5.
Luc. 2.*

*De oratione,
corpore vt
in pane.*

*Aliud non
alius.*

Longum porrò esset Zuinglianos omnes persequi. In præcipuis tantùm immorabor. Inter quos Ioachinus Vadianus ex medico repente Theologus, multorum cerrè librorum helluo, in tam multis suis illis de Eucharistia aphorismis, Adorationis, vno tantùm & altero (si bene memini) loco commemorat. Si in pane, ait, Christum esse scripturæ docerent, etiam adorabilem esse in eodem fide poscente consequeretur. Nam & id vtero matris à Ioanne est adoratus, nec in vlllo loco est, in quo adorari eum non oporteat. Nos, Vadiane, in pane Christum non docemus, non ita loquimur, litiga cum Lutheranis, quanquam nec his deest quo se sic loquentes tueantur, vt Tertullianus tibi hîc citatus, ita alibi loquitur, Corpus (inquit) Domini in pane censetur, nec desunt alij, vt hæc locutio sensu bono non prorsus careat. Sed ex scripturis vt quia credimus, proinde loquimur, quæ in his sacris autore dante Domino, sumimus, eius esse corpus & sanguinem, sic & in iis adoramus, eadem nimirum fide, qua & præsentem credimus. Sed humanitatis, ais, veritatem sic aduersus Marcionem Irenæus & Tertullianus tueati sunt, vt non passi sint aliud de Christo quàm de verissimo homine vel suspicari, qui humanitate sua glorificata quidem, non tamen exuta, ad Patrem corporaliter ascenderit. At nos, Vadiane, aliud Christum quam

quàm verissimum hominem non iam suspicamur, sed firmissimè credimus, verissimum nempe Deum esse, non alium tamen & alium, sed vnum eundem ipsum Deum hominem, & hominem Deum Iesum Christum. Scis enim veteres super incarnato verbo sic distinctè loqui, vt aliud quidem atque aliud in eo sentiant dicantque propter duas naturas, non alium tamen & alium, propter vnicam personam. Huius ergo Dei Hominis diuinitati, ipsissimæ vtiq; veritati & veracitati cum omnipotentia coniunctæ, suæ quoque hîc humanitatis præsentiam credimus & agnoscimus, ac proinde adoramus. Et cum Irenæo, Tertulliano, addo & cum Hilario, Cyrillo, Chrysostomo, &c. carnis nostræ substantiam hîc, in his, inquam, sacris Domini corpore, carne, & sanguine vesci, ali, nutrirî, augeri, ideoque incorruptibilis & æternæ vitæ esse capacem: & rude hoc ac terrestre corpus hoc cognato sibi gustu atque cibo ad immortalitatem reducendum. Quæ tamen nos non hîc ita esse recipimus, vt illic, hoc est, à cœlis abesse vel suspicemur, ac non potius in Missæ tum doxologia cantemus, Qui sedes ad dexteram Patris, miserere nobis, tum canone, non mortis tantum & resurrectionis Domini, sed & gloriosæ in cœlos ascensionis memoriam etiam post consecrationem faciamus. Ad quem locum Ambrosius, quo tractatu Canonis, sæpe alias meminit, & post eum Augustinus, sic videntur alluisse, Tu, aiunt, audis, quod quotiescunque offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, *Elevatio* Domini significetur. Quo sacri huius tempore frustra hæc doceremus, si quem adoramus in sacramento, mentiremur in cœlo. Quam Algeri sententiolam meo sanè iudicio argutam & catholicam, si minus recipis, vt auctoris post ætatem etiam mediam, at audi certè Chrysostomum toties, vt indicato non sit opus, concionantem, exclamantem, Idem Christi corpus eodem temporis articulo & in cœlis Deo Patri assidere, & in sacris in hominum ore atque manibus versari. Vt non catholici tantum, sed & Protestantes Euangelici scripserint ineptum, irreligiosum, inconsequens, impium, blasphemum, adeoque furiosum, hos Christianæ fidei articulos

Tertull. de Resur. Ire. lib. 4. c. 34. Hila. li. 8. de Trinit. Chrysost. et Cyrill. in Ioan. 6. Ascensionis et Eucharistia articuli. Canon. Missa. De sacram. li. 5. c. 4. de verbis de serm. 28.

Lib. 1. c. 14.

Apol. li. ca. 7. 4. 15. 8. 6. 8. *Lib. 6.* *Hono. III* quasi testam testæ collidere. Super qua collisione locos, quàm potuimus, bona fide alibi indicauimus. Sequitur a-
 liquantò post in Vadiano, Autores habeo fide haud in-
 dignos, qui Honorium III. primum omnium Romæ
 panem Eucharistiæ templorum indidisse, quò adoranti-
 bus pateret. Nominasset eos Vadianus. Errant autem, &
 in errorem cum miserunt, siquidem putat, vt habet index
 à chalcographo ex hoc loco adiectus, Eucharistiam
 tunc, hoc est, post annum Domini 1200. cceptam adora-
 ri, aut in sacraiiis asseruari. Fuisse vtrunque quouis. Ho-
 norio longè antiquius constat ex antea dictis. Addit nec
 cum quidem morem statim ab aliis Ecclesiis admissum
 esse, aut receptum. Et huius rei fidem facere Honorij
Extra de ce *lebrat. Mis* *se, ca. Sanè.* verba, de Eucharistia loco singulari, mundo, & signato
 semper honorificè collocanda, & deuotè atque fideliter
 conseruanda, In quibus quanquam adorationis eius in-
 clusæ nulla fit mentio, sed vt eius vel in Missis eleuatio-
 ni, vel ad infirmos delationi reuerenter à populo incli-
 netur, hoc tamen ipso quod tam districtè præcipit, satis
 constare, id quod sic mandat, diu non durasse, sed à se
 maximè institutum. Nec edictis enim, nec mandatis tam
 districtis opus in his retinendis, quæ aut vetus consuetu-
 do, aut honesta aliqua ratio maiorum autoritate confir-
 mata commendat. Hæc Vadianus. At in Honoriana
 decretali hæc aduerbia, *Honorificè*, *deuotè*, *fideliter*, in
 nonnullum adorationis aut signum, aut argumentum
 duci possunt, & quidem probabilius quàm quod de reli-
 quo duxit. Districtus enim multò antiqua quidem, sed
Hebr. 8. vel antiquata, vel aliquo neglectu desuera & vt cum Apo-
 stolo dicam, senescencia instaurari solent, quàm noua &
 alioqui insolita institui, vt Eucharistiæ, in eo presertim
 celebrationis Missarum articulo, & inter ad ægros defe-
 rendam, cultus, & eius ad aliquam multos, de quibus an-
 tea, vsus, asseruandæ retentor magis fuerit & seruator,
 quàm institutor.

Martyriana. Cap. VIII.

Proximus huic, longo sed proximus intervallo. Aeneidos 5.
 Ut cum Vergilio dicā, Petrus Martyr quantumvis aliās Zuinglianus, sic tamen super hac adoratione scripsit, ut cum eam, quod huius statim tractatus initio præfatus sum, quovis magis scopulo fugitarēt Pissiaci ipsius Symmytæ, non alium pro hac expressiorem, fuerim eis, imò ipsum ipsimet obiecturus. Convenire enim nobiscū hīc in multis, velit nolit, mihi videbantur, ac etiamnum videntur eius scripta, dum hīc adorationē sic admittit, ut ea rebus, non signis deferatur. In quo si quicquam toto hoc tractatu contrā legatur, non recuso quin hīc Zuinglianus, aut alioqui non Catholicus & sim & habear. Tantūm ubique refugit ex hoc cultu Domini hīc præsentia colligi aliam, quam per fidem, gratiam, spiritum. Hoc verò ut non agnoscimus, ira neque hīc præcipuè tractamus, sed præsentia hanc in Eucharistia quam in baptismo vllisve sacris hīc mysteriis aut concionibus, ut ita loquar, præsentiosem, ut alibi abundè tractatam probatamq; nūc missam facimus, vel magis præsupponimus, & iis modò quæ de adoratione disputavit, cōrenti erimus. Sic igitur velut præfatur, De adoratione quomodo in sacramentis percipiendis adhiberi queat, in præsentia parū dicam, nepe in re aperta, quoniā si meus non ad symbola, sed ad significata referatur, potest adoratio licitè interponi. Ut cū auditur hoc in symbolo, & *Verbum caro factum est*, aut oratio aliqua consimilis, permulti Christū adorant, cum tam en corpus eius præsens non habeant. Quare cum percipiuntur sacramenta, audiunturq; promissiones ad ea spectantes, si Dominum adoramus, non propterea illius realem corporalemq; testamur præsentiam. Et alibi, Quid ergo aiunt (Papistæ scilicet, vix enim aliter nos ubique vocat) Carnē Christi in mysteriis adorari. Hoc (ait) fieri oportere non negamus, Christum enim ubiq; & in verbo suo, & in sacramētis ab ipso institutis adoramus, & statim audito nomine Iesu, caput aperimus. Et in Italia, cū in Evangelio legitur, *Et verbum caro factum est*, cumq; in symbolo recitatur, *Et homo factus est*, omnes altantes procumbunt. *Ioan. 1.*
 An cum in his verbis pura sinceraq; fide adoretur, in eis

Adoratio rerum, non signorum.

In apolo. li. 6. cap. 5.

Ad obiectum I.

Adorare ad certa symboli aut Evangelij verba, Ioan. 1.

Obiect. 38.

Christum realiter & corporaliter esse credemus? Hæc ille. Quæ duo loca procul aliàs dissita coniunximus, vt lectori constet hunc aliter scripsisse, aliter fecisse. Sunt hæc edita anno 1559. At non ita post, Pissiaci anno 1561. qui hîc se munerat inter adorantes audito IESV nomine, statim, ait, caput aperimus, adeò Gallos comministros suos Italus Italicum hunc, imo Catholicum morem non docuerat, vt dedocuisse illi eum viderentur. Nam Beza eorum Mercurio & verbi duce, tam orante, quàm disputante, ad IESVCHRISTI nomen, quod optarim tam frequens illis in corde esse, quàm in ore, lingua, & labris recurrit, quiduis potius quàm caput vel nudarunt, vel acclinauerunt, ne ipse quidem Martyr, suo loco Tuscè orans & disputans, sed quavis statua stetit cum reliquis regidior, non sine minimi & maximi cuiusque collatoris, spectatoris, & auditoris scandalo, quasi horum nihil ij facerent, vel religionis ergo rati id superstitiosum esse, vel vt nec in hac quidem ceremoniola uobiscum eam pro recepto more seruantibus conuenirent, adeò nullo conciliationis inter eos & nos futuræ desiderio venerant, vt vel inde constet, quàm in cœnis aut cœtibus suis, ad ea quæ hîc Martyr citat, vel Symboli vel Euangelij verba, nihilo magis adorent. Quæ autem in materia Eucharistica nomina & aduerbia, Domini hîc aliter & quàm per fidem præsentioris significantissima realiter siue reipsa, reuera, naturaliter, corporaliter, carnaliter, substantialiter, & si qua iis sunt alia adhuc significantiora, hic quouis canis peius & angue odit, & passim flagellat. Pissiaci tunc vno omnium nostrum ore responsum est, & à me postea repetitum, quo ea sensu à patribus usurpata, malimus cum catholica antiquitate sanè ac modestè recipere, quàm cum schismatica nouitate impudenter ac irreuerenter reicere. Quod item tum Bezæ ac Bezanis, & inter eos Martyri in os rotundè dictum est, siquidem Christum Dominum non aliter, hoc est, non tantum efficacius, sed & præsentius nobis adesse in sacramentis quàm in concionibus, & inter sacramenta in Eucharistia, quàm in baptismo vel in aliis, tam nos ab illis di-

*Beza ad Te
suo nomen
Irreuerentia.*

Aduerbia.

Apol. li. c.

7. 5.

8. 6.

stare, quàm cœlum à terra, idem eadem de re hîc audiunt Martyrum: Et proinde cum Martyr à Domini inter Symboli aut Euangelij verba, inter preces atque sacramenta adoratione, eandem in Eucharistiæ actione infert, rectè si hoc ei argumentum esset, non à pari, sed à minori ad maius. Nam & hoc antea inter Erasimica recitato, Lutherus postea usus est, ne fortè nos hac puritate minus contenti soli videamur. Sic enim alicubi ratiocinatur, Nos non tantùm orantes, sed & baptizantes, absolventes, & absoluti, & accedentes ad sacram Synaxim, quin etiam ad recitationem promissionis aut textus Euangelij, genua flectere, vel saltem stare debemus, in signum adorationis, seu reuerentiæ & gratitudinis. Et si in cœna Dominica nihil aliud porrigeretur præter panem & vinum, sicut Sacramentarij blasphemant, tamen est ibi promissio, & vox diuina, & Spiritus sanctus per verbum in cœna. Ideoque decebat nos cum reuerentia accedere. Quantò verò magis id fieri par est, quando credimus A D E S S E verum corpus & verum sanguinem cum verbo? Sic ille. Cuius testimonij laudator Martinus Kemnitijs de externa hac Christi adoratione sic scribit, Ad veram confessionem pertinet, vt fidem, deuotionem, celebrationem publicè quoque testemur, & voce, & alijs externis significationibus: quibus ostendamus quid de huius cœnæ substantia & fructu sentiamus, qua animi reuerentia & deuotione accedamus, qualem ibi cibum nos credamus accipere. Tali externa confessione (& sic adoratione) seiungimus nos à Sacramentarijs, & Epicureis contemptoribus horum mysteriorum, excitamus alios ad veram reuerentiam, ne qua detur occasio vel simplicibus ad profanas cogitationes, vel porcis ad conculcanda hæc mysteria. Externa enim irreuerentia signum est profanæ mentis, & non diiudicantis corpus Domini, quod dicebat Paulus de quibusdam, quia id in cœna Dominica non maiori reuerentiâ tractabant, quàm vulgares concanationes. In iis verò externis regula vt simplicissima, ita tutissima, vt sint testimonia fidei interioris de Eucharistia, iuxta verbum, eique fidei respondeant, &c. Hæc illi, peculiarem Christi in Eucharistia vt

Argumentum à pari, Et à minori ad maius.

Ad Gene. 1. ca. 47.

Sacramentarij blasphemant.

Part. 2. Examinis Tridentini. pa. 429. Et 438

Epicurei.

Irreuerentia externa. 1. Cor. 11.

præsentiam, sic adorationem nobiscum requirentes, ut vel eius ergo se à Sacramentariis, vel à se potius sacramentarios segregent. Ad Martyrem, ea quæ Eucharistia cum precibus, concionibus, baptismo, & aliis cæteribus sacris communis est, contentum redeo. Qui cum hîc ubiq; aduersarium inconstantia reum agat, adeoque inconstantem nominet, non video quàm constâter agat, dum simul præfatur non quibusvis patrum statim credendum, simul patres hîc à se stare contendit. Quid enim, siquid hoc verû est, illud necesse habuit? Et patres quidē singulos labi potuisse, aut etiam alicubi lapsos esse (homines enim erant) non inficior, alios alia in re, omnes autem in hac aliave, tanti præferim ponderis, pariter errasse, falsos esse, fefellisse, sic ut veritatē horum nemo attigerit, Martyr nulli catholico persuaserit. Addit proinde, si quis eorum quantumvis præcorum & piorum senserit dixeritve adoranda sacramenta, & symbolis, rebus vique creatis honorem diuinum exhibendum, anathema sine exceptione sunt: & hoc tantum esse in controuersia, adoranda necne sint sacramenta, quod nusquam illos scripsisse

Roff. in articulum 36. Lutheri. Patres errasse singulos potuisse, non simul omnes.

Honor re- rum, non ignorantum.

Eucharistia adorabilis, & venerabilis.

Ambr. de sacramentis, lib. cap. 5. 4.

4. 4. De verbis Domini, serm. 28.

Epist. 118. cap. 3.

Veneratio singularis.

deprehenderit. Mirum hominem, cum toties protestemur, rebus hîc significatis, non significatis signis hunc nos honorem debere ac deferre, vtriusq; item constare ac confieri sacramenta: inter nos post Irenæum & patres adorabilis, & modis omnibus potiore parte, diuino vtiq; Christi corpore ac sanguine interim vocemus, & venerabilem adorabilemque dicamus? Et huc enim patres (opinor) spectantes, ita non rarò loquuntur. Vbi ait Ambr. venit, ut cõficiatur venerabile sacramentum, sacerdos Christi verbis, non suis, vtitur. Et, Qui vulnus habet, medicinam requirit: vulnus est, quia sub peccato sumus: medicina est celeste & venerabile sacramentum. Sic qui hæc verba ad verbum reperendo sua fecit Augustinus, & alibi de communicantibus, aliis rarò, aliis sæpe, Neuter, inquit, exhonorat Christi corpus & sanguinem, si saluberimum sacramentum certatim honorare contendunt, & indignè accipit, qui à cæteris cibis *veneratione singulariter* debita non discernit. Quem securus quondam suum Lutherus, Eucha-

riffiam vocavit sacramentum *venerabile et adorabile*, quippe quod sic diffinisset, sacramentum altaris est verum corpus & verus sanguis Domini sub pane & vino, & cætera locis iam citatis. Et sic veteres loquuntur, Ilhbata hæc mysteria in veritate corpus & sanguinem esse Christi Dei nostri. Sed quid ex rebusnè an ex signis hoc sacramentum diffinias, ad cultum hunc, siue Latriæ, interest, cum eum rebus, nō signis deberi ingenuè fateamur? Ad- dit ergo Martyr, adorationē hanc deberi Christo seden- ti ad Patris dexteram in cœlo, non autem tanquam deli- tescenti sub speciebus panis & vini, &c. Nō nego nostra- res sic interim loqui. Abundent illi sanè in suo sensu, nō destituuntur fortè autoribus priscis atque piis. Sed bene quoque, si non etiā melius & clarius qui tūc sic in Beren- gariū, Ambrosius non in pane & vino corpus & sangui- nē Domini latere, sed panē & vinum Domini corpus & sanguinē mutari docuit. Et Dominus panē accipias ac be- nedicens, ait, Hoc est corpus meū, non, In hoc latet cor- pus meum. Nec dixit, In hoc est sanguis meus: sed, Hic est sanguis meus. Vnde consequenter Dei Ecclesia in ca- none Missæ ex Apostolica traditione orat, vt hæc obla- tio nobis fiat corpus & sanguis Domini, & cætera. Non hīc oratur, vt in ea corpus & sanguis lateat, aut in eam adueniat, sed vt ipsa, inquam, oblatio & corpus & san- guis fiat. Et alter, Vnde, ait, quia sic voluit, cuius voluif- se fecisse est, vt caro eius esset & sanguis hoc mysterium, in nullo dubites, si Deum credis: sed vera fide habeas in animo, quod hæc est caro illa quæ oblata est pro mun- di vita, & cætera. Et Filium ergo Patri assidentem in cœ- lo, Martyr, adoramus, sed & hīc quoque, hoc est in my- steriis verè præsentē, ac proinde & in tēplis & in altari- b⁹, velit nolit Martyr, qui locos id apertè testificātes sic e- ludit. Cūm Naziāzenus odiosiore illis vocabulo quàm sit *altarē*, vsus fuisset, nēpe τῷ θυιασπίῳ, quod à sacrificio & mactō dicitur, cūm altare ab altitudine Festus deducat, sophisticatur Martyr, voculē ἐπι. vertendā fuisse I N. non S V P E R. vt Gorgonia Gregorii adorauerit in altari, Nō super altari, nec Eucharistiā, sed Christū, qui in alta-

In Loua- niensis.

In Cate- chismo.

Damascen.

in historia.

Latendi vo-

cabulum.

Alger. li.

2. cap. 3.

Guitmun- dus.

Canon.

θυιασπίου

Altare.

ἐπι. in super

Gorgonia

Naxianze

in soror.

ri colitur. Verrat omnes sese in facies, non euadet, quin hæc piissima mulier procumbens aut reclinata adauerit & inuocauerit Dominum in Eucharistia, domi, loco aliquo, aut oratorio ad id proprio reposita, & proinde sacro, vt eum Theologus *θεοσολογος* vocare non dubitauerit, quid eam fecisse putemus in loco seu oratorio publico, templo & altari? Litem ergo monet Martyr & altari, & ad altare adoranti scæminæ, & historico ac encomiastæ fratri, & quam frater fuisse testatur vtriusque scripturæ peritam, non sine contemptu, ista, ait, muliercula, salua eius & fratris pace, videtur in Christiana religione non satis fuisse instructa, quæ altari opus esse crediderit, vt preces suæ à Domino audirentur, cum non in sacro tantum piorum cœtu, sed & qui eius copiam non habent, in cubiculis & penetralibus Deus adsit orantibus, & cætera. De Gorgoniæ in fide instructione vtri credamus, fratriuè æquali & oculato, an Martyri, & num ea Deum suos vbique audire sciuerit necnè? Fratri, opinor, potius, sed & Martyri quoque credamus, sibi modò constet: dixerat enim eadem paulò antè pagina, Gorgoniam, vt Christum ardentius precaretur, altari & sacramenti reliquiis vt voluisse. His enim rebus externis infirmas, imò & perfectissimas quoque hominum mentes solitas non parum commoueri: ad altare igitur accessisse, & *εὐχρίτυπα* corporis & sanguinis Domini secum attulisse vt ad precadū cōtentius & inflāmatius incitaretur, orādo altare attigisse, capite videlicet in illud reclinato, quid est Martyr, adorare, si hoc non est? Sed Christum Dominū, non exemplaria, aut symbola. Id volumus. Arrodit ergo altaris vocabulū. In quo cum hominis tum tēporis Christum esse veneratos negare non possit, & Deo enim & Christo altaria iam tum dicata fuisse certum est, nos docet quid intelligat Christum in altari coli. Altare vtiq̄ue Christi typum esse. Nam verum altare de quo nos omnes edimus & reficimur, Christus est. Vnde qui refertur & significatur, is inuocatur & colitur in symbolo: non quasi is honor signis aut typis debeat, cum animum per fidem ad res ipsas quæ referuntur, oporteat attollere, & cætera. Hoc profectò nemo ignorauit, & prius-

*Reliquie
Sacramēti.*

εὐχρίτυπα.

Adorar.

Altare Christi.

Hebr. 13.

quam, non ut Lucilius aiebat, Theognis (quisquis is fuit) sed hic Martyr nasceretur. A patribus enim Cypriano, Augustino, Chrysostomo, & cætera didicimus, retinemus, & in his sacris cantamus illud, sursum corda, & cum aliorum œconomia Domini articulorum, tum eius etiã in cœlum & super omnes cœlos ascensionis facimus memoriam. Ideoque non humiliter aut abiectè ad propositum panem & poculum intenti, sed exaltata mente fide considerantes situm esse aut iacere & (Καθαι) in divina illa sanctaque mensa Agnum Dei tollentem peccata mundi, oramus & adoramus, non quod videtur, typos & signa, sed quod verè est, Christum, Christique carnem quam ibi esse credimus, cui data est omnis in cœlo terraque potestas, ut potestate tali sit in unitate personæ & in cœlo & in terra, quodcumque & quomodocumque sibi placuerit, & cætera. Subiicit Martyr attendadum sacram mensam, ubi cœna Domini celebratur, non propriè dici altare, licet Patribus ea voce passim abutentibus plebs crediderit eam mensam Christi non minus symbolũ fuisse, quàm Hebræorum altare. Nec tamen ita est. Præterierunt quippè veterum umbræ: utique non habemus amplius altare, sic illud genus figuræ ac symboli apud nos desit. At Christiani temporibus illis verbis Patrum plusquam oportuit moti, in mensa seu symbolo Christi, eum consueverunt adorare, quem in illo significari putarunt. Sic ille, minus certè quàm Christianum deceat, honorificè de patribus non vno & altero, sed in genere loquès, quasi hoc vocabulo nimio sepius abutentes superstitionis ansam populo dederint. Sed non mirum est, eum mensam altare propriè dici nolle, qui omnia hinc impropriè, etiam Domini verba dicta esse velit. Nos cum Augustino ad Casulanum, Altaris nomen magis legis quidem & prophetarum literis frequentatum agnoscimus, bene tamen & congruè sic vetera transisse dixerimus, & noua in Christo transisse, ut altare cesserit altari, vetus nouo, spiritali carnale, Mosaicum Euangelico, hoc est altare signorum & umbrarũ, rerum & veritatis altari. In Domini enim mensa tunc panes propositionis poni solitos, nunc immaculati Agni sumi corpus & in poculo sanguinè ac-

*Gell. lib. 1.
cap. 3.*

*Sursum cor
da.*

*Concil. Ni
cen. 1. Chry
sostom. ho
mil. 4. in
1. Cor.*

*Alger. lib. 2
cap. 3.*

*Mensa am
bitare.*

Epist. 86.

cipi. Ne utrobique signa semper & symbola Martyr som-
 niet, qui dum negat Christianis altaribus opus esse, nō se
 interim attēdit id propemodum facere, quod hominum
 post natos homines alterstultissimus, alter pestilētissimus
 Urbicū aio, nescio quē, superiore Augustini epistola sola
 notū, & faustū illum infaustissimum Manicheum: quorū
 ille Christianorum aras ad Iudæos relegabat, hic etiam
 ad paganos, eis se suosque meliores putans, quōd ij Deū
 aris & delubris, templis & sacrificiis colendum putarent,
 horum hic nihil faceret, & cætera. Si enim vero Deo ista
 vera non debetur, cur laudabiliter in vera religione præ-
 dicantur? Quanquam vix ac ne vix quidem constare sibi
 Martyr videtur, dū hic negat mensam Domini esse sym-
 bolam, ut olim altare, & eadem tamen capite aliquantō
 post, ad Chrysostomi locum, quo confert præsentia cor-
 poris Christi nunc in altari, & tunc in in præsepi, Ad est,
 ait, præsens utrobique: audio, & fateor. Sed non eodem
 modo: corpus Christi est in altari per significationem:
 quoniam in eo sunt eius symbola, quæ rerum nomina
 fortiuntur. En qui negabat nos altare habere, in altari
 Christi esse corpus utcūque agnoscit, nempe symboli-
 cè tantum: quin mensam nunc, ut olim altare Christi es-
 se signum, in altari Christi corporis esse symbola, sed sym-
 bola tantum. Nos patres ad vnum omnes de altari Chri-
 stiano & mensa Euangelica loquentes secuti, res ipsas in
 eis esse, adesse, & ex eis dispensari verèque sumi, testimo-
 niis veterum expressioribus quàm ut id negari possit, in
 Apologia probauimus, ad quæ remittimus. Nomen cer-
 tē tantam habens testium nubem Lutherus retinuit, no-
 uator alioqui tantus, ut passim hoc altaris sacramentum
 vocet. Martyr & similes, quæ pœna fuit patribus graui-
 sima, ab altari submoueri, eam vltro sibi accersunt, dum
 altare se habere negant, & altaria submouent. Ad Euse-
 bij Emisseni locum negat idem esse colere & adorare:
 Adorationem enim hic intelligi, in qua sit proprius &
 peculiaris honor vnus & summi Dei. Coli autem & ali-
 quo modo rerum diuinarum memorias & monumenta,
 parentes, amicos, viros graues, quin & domum, vitam, stu-
 dia, militiam. Scriptorem ergo hunc velle, sacramentum

Urbicus.

*Faust. Ma-
nich. In quē
Augustin.
lib. 20. cap.*

*Homil. 24
In 1. Cor.
Matt. 2.*

*Lib. 7. cap.
8. & 9.
Ab altari
sub mouere.
Emissenus.
Adorare
Et colere an
idem.*

hoc à Domino fuisse institutum, ut frequentaretur, participaretur, coleretur. Sed addit Emissenus, *Honor.* Martyr vir acutissimus nos stupidissimos scire negat, quid hinc sit honor, quasi eum omnem in eo ponamus, ut symbola contectis oculis suspicias, pectus tundas, brachia expandas, palmas iactes, humi te prosterne, &c. Præterea Eusebio deest adorationis vocabulū. Sed siquidem Eusebius græcus fuit, ac etiam græcè scripsit, Nam *Emissa.* Stephano & historiis Ecclesiasticis, Phœnicia Libanusa vrbis est in Asia, vertisset autè Latinus interpres, Adora, vbi nunc legimus *Honor*, num protinus hanc rem confecisset? Minime. Excipit enim Martyr, nec sic doceri sacramentū esse adorandum. Rerum, o Martyr, cultum hinc urgemus, non signorum. Quis nostrum, ait, dubitat corpus & sanguinè Domini, ut pro nobis oblata fuerunt, coli oportere ac adorari? ad huius autem corporis adorationem & cultum per mysteria & sacramenta vehementer excitamur. Nec verò id dubitamus, Martyr, sed nū hæc prout in cælis tantum sunt, non etiā quæ in mysteriis, adoranda: vbi eorum ut peculiarem, & aliter quàm per gratiam, præsentia, sic adorationem requirimus, ab accedentibus, Christo ibi non per gratiam tantum præsentem, sed & per corporis eius & sanguinis substantiam, in eam nimirum cōuersis, ut habet Eusebianus canon, visibilibus terrenisque creaturis. Et ad altare igitur Christi corpus honorandum colendumque cultu imprimis interioris hominis, cordis vtiq; sed quem exteriori quoque testificemur, palmis siue passis, siue iunctis, proni, supini, stantes, prostrati, & quicquid hinc Martyri ridere libet, prout Ecclesiis sunt sui cuique ritus, aliis alii. Ad Ambrosii & Augustini luculentum illum locum, quo testantur carnem illam quam Apostoli adorarunt in terris, nos hodieque adorare in mysteriis, & non solum non peccare adorando, sed peccare non adorando, eandem cautionem canit, neutrum utique hinc aut alibi scribere, sacramenta sacravè symbola esse adoranda, quod tantum, ait, controuersum est. Imò Martyr, de hoc inter nos, & ut puto, inter omnes conuenit, sacra hinc signa sumi reuerenter, non etiam numinis instar adorari. Addit Christum in verbo

Adoratio & sacramentis adorandum, cum & audito Evangelio, &
audito E- recitato symbolo, adoremus. Et hic quoque verbo con-
uangelio, vel uenimus, re non ita, dum Martyr Dominum non aliter
Symbolo. in Eucharistia actione, quam in concione sacra praesen-
Rex in li- tem facit, ita subiiciens, Si Regem in suis insignibus, lite-
teris, &c. ris, nuntiis, sigillis veneramus, quamuis eum sciamus in
adoratur. illis non esse inclusum, quid obstat quominus fideles ve-
Martyris nerari Christum possint in recto sacramentorum usu, etsi
simile, Au- ille contineatur in caelis? Huic Martyriano simili Augu-
gustini dis- stinianum dissimile obicimus, Christum significando
simile, de praedicari aliter per linguam, aliter per epistolam, & ali-
Trinitate ter per hoc sacramentum. Nec linguam quippe (praedi-
lib. 3. ca. 4. cantis) nec membranas, nec atramentum (scribentis) nec
Euchari- significantes sonos lingua editos, nec signa literarum pel-
stiae & scri- liculis conscripta, corpus Christi & sanguinem dicimus,
pturae et co- sed illud tantum, quod ex fructibus terrae acceptum, &
ciones, &c. prece mystica consecratum rite sumimus ad salutem spi-
dissimile. ritalem in memoriam Dominicae pro nobis passionis.
Cap. 10. Quod enim in altari ponitur, & ex pane vinoque, verbo
 utique diuino conficitur, in usum religionis assumitur, &
 peracta pietatis celebratione consumitur, inter celebra-
 tionem sacramentorum cum offertur & datur, dicitur e-
 tiam infantibus alioqui nihil tale cognituris, grauissima
 autoritate (utique scripturae Euangelicae, & quae huius-
 interpretis est grauissima, tutissima, irrefragabilis, Ecclesiae)
 dicitur, inquam, cuius corpus sit, utique Domini, qui in
 humana specie mortalium oculis apparuit, & sanguis, qui
 liquor de percussio Christi eiusdem latere omnino fluxit.
 Sic Augustinus. Cui Leo I. subscribit, id in Ecclesia Dei
 in omnium ore tam esse consonum, ut nec ab infantium
 linguis veritas corporis & sanguinis Domini inter com-
 munis sacramenta fidei taceatur, &c. Aliter ergo Christum
 in his mysteriis, quam Principes in diplomatis & id
 genus eorum memoraculis, tum esse, tum coli. Omnino
 vero aliter, quam in crucis, de quo subiungit Martyr, &
 imaginum cultu. Quarum, & crucis, praesertim cultores,
 siquidem superstitiosos is habet, habebitur & ipse vicif-
 sim non. Nicenae tantum Synodo II. prout est, Icono-
 machus, sed & Catholicis Graecis & Latinis multo ante-

rioribus, crucis inimicus. Verbis autem nostris, fidé contra conciliant (vt obiter vnum & alterum crucis ob omniretro Ecclesia cultæ grauiorem Petro Martyre testem ei opponam) orbis vniuersus terra marique à priore ignorantia liberatus, idolorum sedata fallacia, impietatis pulsa caligo, radij lumine cognitionis diuinæ mundum complentes, Græci, Romani, Barbari, de Crucifixo theologice proloquentes, ipsūque crucis signum prosequentes honore maximo. Et quidam alter ad carnis & humanitatis Dominicæ cultum sic manducebat, Certè & per fimbriam vestimentorum Dominus operatus est in sanguinisflua, & actu multos saluauit. Per quod igitur operabatur, dum per hoc & in ipso adoratur & colitur, complacet colentibus se. Nam & clauos quibus confixus est, & crucis venerabile lignum, & sanctum illud præterea ferrum, omnis per totum mundum absque vlla contradictione adorat Ecclesia. Omnia hæc adoramus vniuersi (nedum Trinitatem & Dominicam carnem) velut organa infirmitatem nostram coadiuuantia ad propinquandum Deo, ad colendum, adorandum, venerandum. Aliud nanque est per hoc coli illud, & aliud secundum naturam, sempiternè, & maximè propriè colendum aliquid illud esse. Hæc peruerus quidam Catholicus, quo eum antè argumentò vtentem audiuius aduersus eos qui carnis aut humanitatis Dominicæ cultores calumniabantur, quasi quaternitatis in Trinitate introductores, cum tot præterea rerum atque naturarum cultus numerum non auget, Iuxta illud non minus Theologicum quàm Philosophicum, Vbi multa propter vnum, ibi vnum tantum. Vtunque sit. Habet lector Catholicus contra Martyrè, crucis Dominicæ vbique in Ecclesia cultum, eatenus non contradicendum, Euangelio non repugnantem, non quod hodierni nouatores sæpe cauillantur, & blasphemant idololatriam, quasi in huiusmodi rerum cultu Ecclesia nihil aliud quàm idololatriam commutatit & innouauerit. Prosequitur Martyr, Non iudicamus Christi mèsam dignè à quoquam vsurpari, nisi qui Christi carnem pro nobis crucifixam pura fide & sincero spiritu adoret. Nec tamen inde confici adoranda sacramenta. Nam qui signa

*Phil. 3.**Crucis cultus vniuersalis.**Theodoretus lib. 6. de**Dei providentia.**Rusticus diacon. contra Ace-**phalos.**Matt. 9. 14**Marc. 6.**Luc. 8.**Fimbria.**Clauis.**Lancea.**Aristotel. in Topicis.*

veneratus diuinitus instituta, non illud quod videtur & transit, veneratur, sed illud potius quo talia referenda sunt. Agnoscimus, Martyr, Augustini locum, quem & ad longum antea excussimus. Agit autem de signis Israelitarum & Christianorum. Hoc vero illud quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus, in signis visibilibus res inuisibiles, id est, Christi carnem & sanguinem, honorandas. Ab eodem Augustino Davidicum versiculum, Manducauerunt, & adorauerunt, de Mensa, id est, externo seu sacramentali corporis atque sanguinis Dominici vsu atq; cultu expositum, mauult de spiritali manducatione, quæ animo & fide constat, exponendum. Relegat locum lector, & à nobis antea excussum, nihil enim clarius potuit dici, quam venientes ad mensam Christi, corpus eius & sanguinem accipere, manducare, adorare, etiam si non saturentur, qui non imitantur. Proinde quod Martyr ad huius obiecti finem scribit Christum, non tum cum inter Apostolos in cæna discumberet, adoratum fuisse, dicit tantum, non etiam probat, negatiua enim, (aiunt) non probatur. Probabilius ergo, qui eis illud paulò antè citatum accommodant, Manducauerunt, & adorauerunt, & si nemo manducauit nisi prius adorarit, cum manducauerint, etiam adorauerunt. Nihil autem iuuat eum, quod paulò antè ait Christum Eucharistiam sedentibus seu discumbentibus exhibuisse: & sedentes enim & discubentes possumus adorare. Ad Chrysostomi de Magis in præsepi, & nobis in cæna Christum adorantibus locum, agnoscit Martyr, vel potius agnoscere fingit, utrobique præsentiam, sed non eiusdem generis aut rationis. Ne nos quidè eandem omnino requiramus. Nec enim localis est in altari, vera licet, & Ecclesiæ sacrificiis, qualis illa quondam in præsepi, cunis, & vltus Virginis. Agnoscit & adorationem, ea modò ne in externa signa feratur, sed in res significatas. Reclè. Sed mente, ait Martyr, in cælum sublata. Id verò est huc semper redire, ut quæ hîc adoranda non negat, vel potius non negare fingit, hîc esse perneget, quod est contra Chrysostomi litteram & mentem aperuissimam, qui toties cum aliàs, tum in libris de Sacerdotio, & in Liturgia, testificatur Domi-

De doctrina Christiana. lib. 3. cap. 9.
De consecr. dist. 2. can.
Hoc est. ca.
Nos autè. Epist. 12. cap. 27.
Psal. 21.

Negatiua non probatur.

Aug. in Psal. 98.
Adoramus & sedendo. Homi. 24. in 1 Cor. Magi. Math. 2.

Præsentia multiplex.

eum eodem momento & in cœlis Patri assidere, & nobis in mysteriis, adeoque manibus adesse. idque nulla illusionem aut præstigiis, ne nos Martyr ad hyperbolas amanderet, & illic ab Angelis, hinc à sacerdote, clero & populo, ab omnibus Ecclesiæ ordinibus adorari, ut Chrysostomiana illa, Christum hinc gustari, videri, tangi, tractari, haberi, ostendi, Martyri hyperbolica, tam simpliciter vera sint, quam Evangelica & Apostolica, imò Christi verba, Christi corpus & sanguinem hinc accipi, sumi, manducari, edi, bibi, participari, communicari, non quidè per se absolute & naturaliter considerata, sed in specie panis & vini, ceu in subiecto aliunde accersito, in his inquam, signis sacris verissimè præsentia, oblata, data, recepta: non verò iis quodammodo ligata, clausa, & verè conclusa, ut sequente obiecto Martyr nos docere mentitus est, ut qui non ignorauerit Scholasticos contra docere, ea *nullo modo* in hoc sacramento *localiter*, aut *diffinitiuè*, aut *circumscriptiuè* esse. Et hinc ergo adoramus quod & videmus, nulla tamen aut inconstantia, aut cum anterioribus pugnantia. Non enim videmus, in propria scilicet specie, & videmus, in aliena, sacramenti nimirum specie, Eleuationis autem, ut sacramentum in usum communionis paratum, ab omnibus adoratione agnoscat, quam Martyr hinc cauillatur, tum propter calicem populo non propinari solitum, tum quia non sit hoc mysterium à Domino institutum, ut spectandum attolleretur, vel adorandum ostenderetur, Non enim dixit Dominus Attollite, spectate, adorate. quæ familiaris est istis *Dialectica* *negatiua.* *Epistola de Trisagio.* testimonium & hoc aliis suo antea loco prolatis, hinc addimus ex Damasceno, In eleuatione, ait, panis Eucharistiæ, non dicimus Trisagios vel Triskyrios, sed vnus Hagios, & vnus Kyrios Iesus Christus in gloria Dei Patris cum sancto Spiritu, &c. De calice autem (quoniam proprii egeret operis) eat interim Martyr ad Lutherum quondam suum, qui Eleuatione re- *Calix indif-* *ferens. serm.* *de Eucha-* *rist. ad no-* *bilitatem* *German.* tenta, calicis usum adeò necessarium non putauit, ut iniussu generalis Cœcilij, aut propria vnus alteriusve Episcopi autoritate, porrigendum negauerit. Propter eum ritum non dissentendum: neutram enim partem erro-

*Hyperbole.**Obiect. 39.**Thom. par.**3. quest. 76.**artic. 5.**Eleuatio.**Dialectica**negatiua.**Epistola de**Trisagio.**Calix indif-**ferens. serm.**de Eucha-**rist. ad no-**bilitatem**German.*

Obiect. 40. Honoriana decretalis. neam esse, &c. Sequitur in martyre Honorij decretum, ex quo probabilis ei ratio videtur, hanc antea adorationem in usu non fuisse. In huiusmodi enim Decretis & Decretalibus, si quid instauretur, quod antea usurpatum, populi foret negligentia intermissum, solitum & morem pristinum ac antiquitus receptum laudari, & posteritatis cessationem reprehendi, horum nihil Honorium fecisse, sed novum ita edictum proposuisse, quasi Romana Ecclesia Eucharistię adorationem nunquam prius usurpasset. Hęc Martyr ex Vadiano, post Vadianum certè. In quem super Honoriana nos suo antea loco. Ea porro si extaret integra, de autoris eius mente nobis plus constaret. Sed quoniam Martyr ex probabilibus agit, idem mihi per eum liceat coniicere ex tribus Honoriana verbulis primoribus, *Sanè cum olim.* Honorium id observavisse, quod ab anterioribus observatum in eo Martyr desiderat, ut morem hunc non tam primus induxerit, quam alicubi fortè desitum instaurarit: Et hanc adorationem veteribus ignotam fuisse, aut ignoratam scribere, magna est ignorantia. Scribit ergo Martyr, illos quidem ad Eucharistiam adorasse, sed verum Christi corpus, quod in cœlo esse scirent, externum, quod sciat, sacramentum non adoravisse. Et hęc cum Martyre nobis conveniret, nisi Christi corpus ita cœlo includeret, ut à cœna prorsus excluderet. Idque responsum sit ad id quod sequitur, nempe cultum hunc ad res ipsas invisibiles (ut post Augustinum Prosper, alique loquuntur Catholici) penetrare ac dirigi, non in signis visibilibus hære. Quod & Martyri placet, pios, dum adorant ad Eucharistiam in communicando, cultum suum non in panem aut vinum dirigesse, sed in verum Christi corpus, quod illis elementis significatur. Quo etiam sensu agnoscat id dici posse, hęc latere, ut rem significatam in signo, &c. Hoc non malè quidem, sed non satis, in scriptore præsertim, qui ubiq; scribit hęc absentium esse signa. Res autem hęc exhibentur, non tantum significantur, & has non aliter quam ut in signo adesse, hæresis est ab omnibus retro Ecclesiis improbata. De verbo *Latere*, in hoc argumento nos paulò antea, sicut & aliquam multò prius de vocabulo, *Hostia*, quo

Obiect. 41.

Latere.

Signa exhibitiva.

Hostia.

quo

quo vocatur & hoc sacramentum, quòd Christum, qui *Diony. Ec-*
 vera est hostia, non significet tãtũ, sed etiam exhibeat, *cles. hierar.*
 vt Orthodoxi veteres eius in quotidianis Ecclesiæ sacris *cap. 2.*
 his corpus & sanguinem, noui testamenti esse dicant v- *Emsen ho-*
 nicam magnam, salutarem, integram, perfectãque & *Paschali.*
 hostiam & victimam, super sacram mensam sitam, offer- *Euthym.*
 ri, litari, proponi, sumi, &c. In manibus (concionatur il- *cap. 64. in*
 le) est hostia, adsunt angeli, adest Filius Dei, & omnia *Matth.*
 proposita sunt bene ordinata, & putas hæc simpliciter *Cabasil.*
 fieri? Nostis qui initiati estis, quod dicimus, siue sexta fe- *cap. 27.*
 ria, siue sabbato, siue Dominica die, siue in celebritate *Chrysosto.*
 Martyrum, eadem litatur hostia, idem consummatur sa- *homil. 21.*
 crificium, vna virtus, gratia, dignitas, vnum atque idem *in Act.*
 corpus, non illud (in Pascha) hoc sacratius, neque istud *Homi. 5. in*
 (quotidie) illo inferius. Hoc inquam, Christi corpus est, *1. Timoth.*
 quod scilicet sumimus, & illud, quod ipse tunc discipulis *Homil. 2.*
 dedit: qui autem hoc illo minus aliquid habere putant, *in 2. Tim.*
 Christum esse ignorant, qui nunc etiam adest, & opera *Et/ 17. ad*
 tur, & sanctificat: eadem verba, eadem oblatio quã tum *Hebr.*
 suis dedit, quãque sacerdotes modò conficiunt, cuius- *uis*
 eam meriti sacerdos offerat, &c. & vna est hæc hostia, *In Psal. 95.*
 non multæ, &c. Et alibi, Erasmo interprete, Vide (ait) *Mal. 1.*
 quã luculenter & dilucidè Deus per Prophetam my-
 sticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta ho-
 stia: Thymiama verè purum, sacras preces quæ post ho-
 stiam offeruntur. Vides vt vbicunq; concessum est an-
 gelicum illud sacrificiũ inclarescere. Est igitur hostia pu-
 ra: prima quidem, mystica mensa, cœlestis, summèque ve-
 nerandum sacrificium, vna ac vera hostia, veteres illas le-
 gis propè innumeras superueniẽdo complexa, &c. Non
 ergo, Martyr, fingimus, sed cum Patribus credimus, pro-
 pter quod & dicimus, verbo Hostiæ, cùm de hoc sacra-
 mento prædicatur, non significari quod in eo visibile est,
 sed Christi corpus inuisibile sub visibili specie præsens,
 adeoque Christum ipsum, cui cantamus *O salutaris ho-*
stia, O verè digna hostia, hostiam vtique puram, sanctam, *Canon.*
 & immaculatam, proinde modis omnibus adorandam,
 orandam, & inuocandam. Sacramentum qui aliter, alió-
 ve sensu adorandum dicat, aut inuocãdum, vt pòst Mag-

- Obiect. 42.* tyr cauillatur, nemo est, quod sciam. Et ad hoc cauillum iampridem à Catholicis responsum est, hac nimirum fide, quòd caro eius ipsa est, quæ quo illi modo placet, in cœlo est, & in Cœna, sacramentum hoc quasi diuinum quiddam adoramus, quasi uiuum quiddam & rationabile alloquimur, rogamus, & Agnum illum in altari iacentem deprecamur, &c. Christi autem corpus sic in hoc sacramento latere, quòd paulò antè Martyr ait, vt mysterium in libro, aut quòd idem hîc docet, cùm duplex via sit percipiendi huius corporis, per sacramentum, & citra sacramentum per verbû, tantum vno modo accipi, quantum altero, non posse piè dubitari, siquidè intelligit, non aliter, non plenius, non efficacius, non præsentius, non fructus tantum, vt exponit Martyr, sed res ipsas hîc accipi, non potest nisi impiè dubitari, nisi impiissimè negari. Non enim sermonem, non librum, non verbû, non mandatum, non promissionem, non aliud Dei erga nos organum, non aliam ceremoniam, aliudve signum quantumlibet alioqui sacrum, sed id modò quòd ex terrè frugibus acceptum, verbo Dei consecratum hîc offertur & sumitur, Christi esse corpus & sanguinem. Quod Achilleum nobis ex Augustino videtur esse, Ne quis Algerum mediæ inter Augustinum & nos ætatis autorem ita de hoc vbi antea, scribentem de'dignetur. Quia in hac peregrinatione nobis expedit latere Christum, vt credatur, creditus desideretur, desideratus habeatur, bene sub sacramento dedit seipsum, vt per hoc nobis & fidei meritum, & gratiæ suæ augeat beneficiû: dum in terrena quadam, & prorsus (alioqui) stolidam panis & vini formam, maiestatem sapientiæ verbi Dei substantialiter comprehendam, incomprehensibilem credere & venerari non erubescimus: quæ quantitate & qualitate sua ita eius excellentiæ videtur indigna, vt nullatenus etiam æstimari debeat, nisi quia ipse est Deus, qui omnia quæcunque voluit, fecit in cœlo & in terra, nisi quia etiam caro eius ipsa est, &c. vt iam aliquoties supra citatum. Et huc fortè spectant Sententiarj, dum inter causas institutionis sacramentorum, afferunt humiliationem, vt dum homo insensibilibus rebus, quæ natura infra ipsum sunt, ex præcepto
- Alger. lib. 2. cap. 3.*
Chrysost. homil. 41.
m 1. Cor. Latere.
Corporis Domini duplex sumendi via.
Corpus Domini hîc quæ in verbo præsentius.
- Lib. 3. de Trinit. cap. 4.*
Latere.
- Substantialiter.*
- Lib. 4. distinct. 1.*
Sacramentorum materia humiliat & erudit.

creatoris, se reuerendo subiicit, ex ea humilitate ac obedientia Deo magis placeat, & apud eum mereatur: cuius imperio salutem quærit in inferioribus se, etsi nõ ab illis, sed per illa à Deo: vnde vt nõ in illis hæreamus, causam addunt & eruditione, vt per id quod foris in specie visibili cernitur, ad inuisibilem, quæ intus est, virtutē agnoscendam mens erudiatur. Homo enim per peccatū adeo habuit, vt diuina, nisi humanis exercitatus, capere nequeat, nimirum vt qui peccado se per affectum subdidit rebus corporeis, ibi medicamen ei & remedium adhibeatur, vbi & morbum patitur. Aliquantò post apud Martyrem leguntur, Martyris similibus argumēta contra ministrorum vitia, quæ Eucharistiæ consecrationē impedire possint, & sic idololatriæ periculum creare, nēpe creaturę pro creatore à populo adorādę. Sitne aut esse debeat hæc adoratio simplex siue absoluta, an conditionata, antea prolixè excussimus, nec breuius hęc repetere possumus, quàm & spiritū & cultum adorantiū Eucharistiā Christi fideiū, à quolibet simplicibus in archetypa ferri, non in cœlo tantum, vt hęc Martyr ait, residētia, sed & in his quoque mysteriis præsentia. Nota illa Patrum, Hoc accipe in pane, quod pendit in cruce: Et, hoc esse in calice, quod stillauit è Christi latere. Plures autem Christos pro vno nos adorare, aut quotidie, quod quidē ad corpus attinet, multiplicare, Martyriana, vel potius diabolica calumnia est. Paulò antea ex Chrysofomo & Ambrosio audiui⁹ non doctos tantum, sed & vel initiatos nosse vnū idēmq; Christi corpus Apostolis in nouissima illa cœna datum, hodiēq; in Ecclesia dari, & nihil hoc, illo minus esse, Neque nunc alium agnū, cras alium, sed eundem semper ipsum, multis licet locis offeratur, non multos tamen esse Christos, sed vnum vbiq; Christū esse, vnum corpus, non multa corpora, &c. Et hæc post veteres docēt Sentētiarij. Paulò post Martyr. Quibus (ait) vnquam verbis adiunxit Dominus adorationem ad sacramēta? Eum ergo negat adorationem cum hoc sacramento coniunxisse: idq; probat solita illis dialectica negatiua, id ex verbo non ostendi, nec in Euangeliis, nec in Epistolis, nec in Actis Apostolorum, Eucharistiæ, inquam, ostendi adorationem

*Thom. par.
3. quæst. 61.
artic. 2.*

Obiect. 85.

*Adoratio
simplex, an
conditiona-
ta.*

*August.
Chrysof.
Christi non
plures.*

ad Heb. 10

*Lib. 4. dist.
12.*

Obiect. 86.

87.

*Dialectica
negatiua.*

August. posse, & Apostolorum temporibus nusquam legi extitisse. Aliter longè, Martyr, senserunt, qui carnem hanc neminem manducauisse, nisi qui & adoraret, qui eam quotidie in mysteriis adorari testificabatur, qui ad altare accedentem, corpus quod ibi erant sumpturi, honorare & mirari hortabantur, qui hæc mysteria horrenda, tremenda, honoranda, venerabilia, veneranda, & adoranda passim vocabant. Et cuius, quæso, iussu & instituto, nisi Christi IESU: aut qua, nisi Apostolica traditione hæc adoranda toties concionabantur? Aliquam multò post Martyr nobile illud & inevitabile Augustini testimonium, cum ei nequeat refragari, scribit apertissimè testari, impios carnem Domini manducare, cum eam adorare nequeant, ut qui prorsus fide sint vacui: Sic litem ex lite ferit Martyr, & rixam ex rixa. Equidem quid hîc mali sumant, non magnopere rixandum putarem, cum nihil nisi ad iudicium & perniciem sumant, Cum aliquoties aliàs Augustinus dicat malos illam ipsam carnem manducare, ipsum sanguinem bibere, Bonum itaque ad malum, & vitam ad mortem, Dominique corpus & sanguinem nihilominus esse indignè manducantibus & bibentibus, &c. nihil minus voluit loco antè allegato Augustinus, quàm vult eum velle Martyr, malos aut impios carnem Domini non manducare. Negat ergo eos qui non adorarint, manducare, manducatione utique spirituali, nedum sacramentali, ut sit, Nemo manducat, id est, manducare debet, nisi qui adoret, quod Aquinatis est in sententiis scholium. Eo videlicet locutionis genere, quod scriptura tum aliàs sæpe frequentat, tum ubi dicit Dominus, *Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinè, in me manet, & ego in illo, subaudiens, aut pro eo ac si diceret, Qui sic edit, ut edenda est: sic bibit ut bibendus est, utique non indignè, sed decenter. Quid autem, sicut edenda, vel sicut bibendus, nisi ea fide, ea cordis munditia, eaque, ut docet, passionis imitatione? Nos, scribit ibidem Martyr, disertis verbis semper professi sumus, fideles in percipienda Eucharistia non solum posse, sed etiã debere Christum ex fide adorare. Nam in sacra mensa & gratiæ Christo agendæ, & preces adhibendæ, quæ a-*

August.
Ambros.
Chrysost.
Emisen.
Theodoret.
&c.

Part. 3.
pag. 672.

Mals sumunt corpus Domini.

Serm. II. de verbis Domini.

Serm. I. de Tempore.

De Baptismo lib. 5. cap. 8.

Lib. 9. dist. 9.

Ioan. 6.

Primas. & Ausbert.

in Apoc. 2. & 9.

ctiones in vera adoratione continentur. Vt autem audi- *Adoratio*
 ta recitatione sacrorum verborum Deum adoramus, quã *audito Do-*
 nis ea verba non adoramus, ita in communione Christum *mini verbo.*
 quidem adoramus, symbola licet externa ante oculos po-
 sita non adoremus. Quis non hinc Martyrem idem no-
 biscum sentire putaret, sentientibus utique res inuisibi-
 les sub signis visibilibus hinc adorari: sed sua illa similitu-
 dine satis præ se fert, Christum non aliter, aut certè præ *Christus*
 sententiam non adesse mysteriis quàm verbis. Euangeli- *in Eucha-*
 cis. Præsertim cum mox doceat, quid sit Ambrosio (gra- *ristia quam*
 uissimo cultus huius testis) Christi carnem in mysteriis *verbis præ-*
 adorare, Scire, ait, debemus illud, *in mysteriis* non ad car- *sentior.*
 nem Christi referendum, quæ ibi realiter contineatur, *Adorare*
 sed potius ad nos qui communicamus. Nos enim dum *in myste-*
 sumus in mysteriis, fide ac spiritu percipimus carnem Chri- *riis.*
 sti ac sanguinem, eaque venerabundi colimus & adora-
 mus. Adoramus etiam carnem Christi in mysteriis, quòd
 ea sacramentali significatione fidei & spiritui nostro in
 mysteriis adoranda *quodammodo* offeratur. Nam ita rectè
 dicimur colere & adorare Deum in verbis Apostolorum
 & Prophetarum, cum adoramus & colimus, prout in il-
 lis sacris scriptis nobis ostenditur & significatur. Hoc il-
 lud est, Martyr, cum Ambrosij verba negare non possis,
 sensui eorum non iam fucum, sed vim apertam facere.
 Cum enim is clarè dicat nos hodie quoque Christi car-
 nem in mysteriis adorare, quam Apostoli in eo adora-
 runt Olim, utique in terris, Quis non videt illud (in my-
 steriis) tam referendum ad carnem Christi, quam illud,
 in terris? præsertim si quis plura eiusdem coniungat, in il-
 lo sacramento Christus est, quia corpus Christi est, & a-
 lia tam multa, tam expressa, ex libris eius de Sacramentis
 & Mysteriis Porro quod ad voculam *Realiter*, pleni sunt *Realiter.*
 patres aduerbiorum iis æquipollentium, *Reipsa*, reuera, *Aduerbia*
 veraciter, verè, verissimè, & quæ ut iis pinguiora crassio- *de quibus*
 raque passim flagellat Martyr, *naturaliter, carnaliter, sub-* *nos in A-*
stantialiter, ac proinde aliter quàm fide & spiritu, quàm *pologia lib.*
 in verbo, quàm in signo, aut significatione. Breuiter res *7. cap. 5.*
 hinc non significari tantum, ut in literis sacris, sed dari quo-
 que & exhiberi. Hunc articulum omnibus locis & tem-

poribus in Ecclesia, vt catholicum, propositum: opposi-
tum, vt hæreticum, semper & vbique improbatum. Dixit
Anselm. de off. diui. quidam ante annos plus minus quingentos, sed multò
vetustiores secutus, Panem hîc benedictione fieri corpus
Christi, non tantùm significatiuè, verum etiam substanti-
uè. *Substãtiuè. Emissenus.* Pari cãdore Martyr nos cum Emisseno collidit, qui
cùm accedentes ad altare nos adhortetur corpus ibidem
sumendum honorare, nos contrã adorationem in sym-
bola dirigamus: subquibus id latitare arbitremur. De hoc
Latere. verbo *Latere* iam admonuimus, sicubi, in veteribus præ-
fertim, occurrerit, notandum & exponendum. Quoties
autem Martyr aiet nos mentem aut cultû sic ad symbola
conuertere, vt in illis hæreamus, nec aliò spectemus aut
penetremus, toties id negabimus. Sed replicat Martyr, no-
bis nihil opus mête aut animo in cœlum penetrare, cùm
quod adoramus, hîc etiam præsens habeamus, quod vt
vtrouique sit, mentem tamen nostram non posse simul
& eodem tempore in cœlo versari, & spectare quod in
symbolis latere putamus. Imò verò, Martyr, cum patri-
bus Christum eodem simul momento & in cœlis Patri
assidere, & in mysteriis nobis adesse credimus, propter
quod & loquimur, & stupemus, & miramur, & vtrouiq;
adoramus: frustra in nostris sacris cantâtes, Qui sedes ad
dexteram Patris, &c. aut in canone memores Domini in
cœlos ascensionis, si quem adoramus in sacramento, non
eundem crederemus esse in cœlo, &c. Sed adhuc instat
Martyr, Si corpus Domini plenum est in mysterio, & ple-
num in cœlo, euitari non posse quin multos dicamus &
penè infinitos esse Christos. Non nostra hæc sunt verba,
Martyr, sed paterna, imò nostra, quia antè patrû, Chri-
stum vnum eundemque, non alium & alium, & hîc ple-
num, & illic plenum existere. Plenum igitur olim in cru-
ce, plenum hodie in cœlo, plenum in altari, plenu, quod
iidem patres aiût, vbique, vel potius vtrouique, atq; adeo
vbicunque sacra hæc peraguntur mylteria. Postremò ad
ingenium velut rediês Martyr, ad suum illud simile dis-
simillimum tam ei familiare, obiiicienti, eos, cùm corpo-
ris Christi in sacramento præsentis adorationem negli-
gant, ne regnantem quidem in cœlis verè adorare posse,

*Chrysof.**lib. 3. de Sa-**cerdotio. ad**Heb. 10. Et**alibi.**Alger. lib.**1. cap. 14.**Canon.**Christi non**plures.**ad Heb. 10**Chrysof.**Theophila.**Oecumen.**Ambros.**Sedul.**Primas.**Haymo**&c.*

respondet, hanc connexionem perinde esse, ac si quis dicat, Non creditis Imperatorem præsentem esse in suo diplomate, ergo non potestis eum venerari sedentem in throno suo. Vt enim ciues eum venerantur in purpura aut diplomate, in quibus tamen rebus satis sciunt præsentem illum non contineri: Ita nos in Eucharistia Christi corpus & sanguinem adoramus, quæ tamen scimus in ea realiter & substantialiter non adesse. Ad nos huic similitudini martyrianæ meminerimus, quoties ea occurrer, Augustinianam opponere dissimilitudinem: nempe non purpuram, non diploma, ne verbum quidem diuinum siue scriptum, siue prædicatum, sed id tantum quod ex terræ frugibus confectum, & in sacris mysteriis consecratum, datur, sumitur, editur, bibitur, verè verum corpus esse & sanguinem Dominicum. Concludit paulò post, Nos etsi Christum in percipiendo sacramento fateamur esse adorandum, nunquam tamen aut sensimus, aut diximus fas esse adorare sacramentum. Nec nobis, Martyr, sacramenta, hoc est, signa sacra, seu elementa visibilia adorare vel vnquam in mentem venit, sed res in eis verè præsentem, vt omnium longè sacerrimas & diuinissimas. Porro quæ tu passim tum de hoc adorationis argumento, tum toto hoc de Eucharistia tractatu non minus maledico quàm prolixo, coustula obiicis & lagana, placentas, panacea, vinacea, &c. ad nullos minus pertinent, quàm ad eos qui hæc in his sacris non agnoscunt, ad nullos magis quàm ad eos, qui dum in cœnis suis Christi corpus & sanguinem, hoc est, præcipua & maxime preciosa mensæ Dominicæ fercula tam tamen ab ea quàm à terra cœlum elongant & absentant: quid aliud quàm purum putum panem pistorium, & merum meracum, siue vinum cauponium, reliquum in iis habent, sumunt & dant, esitant & potant? Proinde quam verbo hîc rerum absentium adorationem concedunt, reipsa tollunt.

Simile dissimilitudinem.

De Trinitate li. 3. c. 4.

Martyriana couitiosa vocabula, retorta.

Caluiniana. Cap. IX.

Aa iiij

Vperest M. Ioan. Calvinus, quò autore,
 vel certè præfante, in formula sacramen-
 taria, siue administrandi sacramenta iuxta
 vsum Geneuensis, imò vt titulus habebat,
 veteris Ecclesiæ, sic aliquoties legi gallicè
 impressum. *Or pour autant (Et pource) que nous receuons
 vrayment Iesus Christ en ce sacrement, à bonne cause nous
 l'adorons en esprit Et verite en ceste sainte Cene* (quæ ta-
 men quatuor postrema verbula desunt in duarum edi-
 tionum posteriore) *Et receuons l'Eucharistie avec grande
 reuerence.* In reliquis, quas vidi, Geneuensibus formu-
 lis & catechismis sublata est hæc tota periodus, sublata
 nimirum in talibus Ecclesiis tota hac adoratione. Me-
 dius iam tum Calvinus incedebat inter Lutherum &
 Zuinglium, & cum hoc sentientem Ecolampadium, ne-
 que horum tam arbiter aut conciliator, quam censor &
 reformator, libello de Cœna Domini gallicè edito, &
 Nicolao Gallasio post vertente, & sic inter cætera latinè
 loquente, de Christi in his sacris communionem, quã hoc
 exëplo in re, vt ait, simili, valde proprio sic illustrat, Cùm
 vellet Dominus Spiritum suum in baptismo Christi ap-
 parere, eum sub columbæ figura representauit. Quam
 historiam Ioannes Baptista recitans, Spiritum sanctum
 descendentem se vidisse ait. Si propius attendamus, com-
 periemus eum nihil præter columbam vidisse, Nam sancti
 spiritus essentia inuisibilis est. Cùm tamen sciret vi-
 sionem illam inanem figuram non esse, sed spiritus sancti
 præsentis signum certissimum, affirmare non dubitat se
 illum vidisse, quòd eo modo, quo ipse ferre poterat, fue-
 rit representatus. Ita in communionem, quam in Christi
 corpore & sanguine habemus, dicendum, mysterium spi-
 rituale esse, quòd nec oculis conspici, nec ingenio huma-
 no comprehendi potest. Figuris igitur & signis sub ocu-
 lorum sensum cadentibus, vt naturæ nostræ requirit im-
 becillitas, ostendi: sic tamen vt non sit figura nuda &
 simplex, sed veritati suæ & substantiæ coniuncta. Merito
 itaque panem corpus, cùm id non modò representet,
 Repræsente verum etiam nobis offerat, Sacramenta enim Domini
 Et præsentem. nullo modo à substantiâ & veritate sua separari oportere.

Anno 1540
 Et 1545.

Mat. Luc. 3.
 Mar. 10. 1.
 Colūba san-
 cti, præsen-
 tis signum.

Veritas ve-
 rum signis
 coniuncta.
 Repræsente
 Et præsentem.

Ea quidem, ne confundantur, distinguere non tantum conuenit, sed etiam omnino necessarium est. Ita tamen diuidere, ut alterum sine altero constituatur, absurdissimum. Cum ergo signum visibile conspiciamus: quid representat, & a quo nobis donatum sit, cogitandum est. Panis enim datur, ut corporis quidem figura sit: sed a Deo datur, qui cum veritas sit certa & immutabilis, nec fallere nec mentiri possit, consequens est, ipsum omnia quae illic significat, *reipsa* implere ac praestare. Necesse igitur nos in Coena *verè* Christi corpus & sanguinem recipere, cum utriusque communionem nobis Dominus representet. Quid enim sibi vellet, nos panem comedere ac vinum bibere, ut significant carnem ipsius cibum esse nostrum, & sanguinem potum: si veritate spirituali praetermissa, vinum & panem solum praerberet? Nonne frustra & mendaciter hoc mysterium instituisset? Fatendum itaque, si vera sit representatio, quam adhibet Deus in coena, substantiam interiore sacramenti, visibilibus signis coniunctam: ut panis in manu distribuitur, ita Christi corpus, ut eius participes simus, nobis communicari, eumque nobis in coena veram propriamque corporis & sanguinis sui substantiam, ut pleno iure ipsum possidentes, in omnem bonorum beneficiorumque suorum societatem vocemur, & abundantiam eorum copiamque in eo possideamus. Haec ille. Quid amplius ergo requirimus? an praesentiae fortasse vocabulum? ne id quidem ei deest. Nam aliquantò post, De (adorationis) ait, articulo non die pugnabimus, si rectè intelligatur praesentia & coniunctio veritatis cum signo, de qua iam antea. Et post ad finem libelli scribit Zuinglium & Ecolampadium in hoc offendisse, quòd dum toti in eo sunt, ut affererent panem & vinum corpus & sanguinem Christi vocari, quia ipsorum signa sint, non interea simul hoc egerunt, ut adiungerent ita signa esse, ut nihilominus veritas cum eis coniuncta sit. Et hoc tamen loco, ubi rerum cum signis praesentiam videtur agnoscere, & sic ad nos propius accedere, adorationis odio nobis imponit quae nec somniamus. Nos, etiamsi nostrum quidam subtilius disputarunt, quomodo Christi corpus & san-

*Reipsa.
verè.*

*Veritas spi-
ritualis.*

*Substantia
corporis &
sanguinis d.*

*Adoratio.
Praesentia.*

*Sorbonici
v. teres.*

Præsentia localis falso nobis imposta. quis cum signis coniunctum sit, summos tamen & infimos in Catholica, quam Papalem vocat, nescio quam localem hinc imaginari præsentiam, Christi & diuinitatem & humanitatem albedini illi affixam putare. Eius sub his signis contenti præsentiam loco circumscripam statuere, qua corpus eiusdem signo includatur, aut localiter coniungatur. Sic autem cogitatione Christum sub pane & vino includere, aut etiam coniungere, ut iis ingenium nostrum adhærescat, nec in cœlum erigatur, delirium esse, &c. Hinc carnalis illa adoratio mera idololatria: Nam se coram pane prosternere, ibique Christum ac si coram adesset, eoque contineretur, adorare, esse idolum loco sacramenti statuere, Neque enim adorare, sed accipere & manducare iussi sumus. Et ex veteris Ecclesiæ obseruatione populum præmoueri solitum, sursum corda erigere, ut intelligat non esse signo visibili inhærendum, ut Christus rite adoretur. Et paulò post, Quamuis apud se certi esse debeant, Dominum reipsa exhibere quod figurat, atque ita verè Christi corpus & sanguinem illic à nobis recipi: non tamen quasi sub pane inclusum quærent, aut signo visibili localiter affixum: tantum aberit, ut sacramentum adorent: sed mentem & animum erigent in cœlum, ut ibi Christum & recipiant & adorent. Sic ille. Quid homini facias, qui cum dissentire non possit, consentire non vult? cum eadem nobiscum scribat, comminiscitur quæ nec nobis in mentem veniunt. Nam præsentiam quidem localem aut circumscripam, aut inclusoriam, aut affixoriam, quam iste nobis impingit, tam nostrates etiam Scholastici, quos equidem legerim, improbant, quàm non recipimus absentiam Zuinglianam aut Ecolampadianam, hoc est, quicquid hinc & alibi scripserit Calvinus, Calvinianam, ut post videbitur. Perstet interim in suo exemplo siue simili, & ut columbam Spiritus sancti præsentis signum certissimum, sic panem & vinum, rerum quas in Cœna repræsentant, corporis vtiq; sanguinisque Dominici, præsentium signa nihilo certa esse minus, & rerum nos harum, non verò signorum externorum, habebit coadoratores. Nos eas illic,

Cœlum.

Sursum corda.

Reipsa verè

Præsentia cuiusmodi.

Absentia sacramentaria.

vbi etiam Caluino teste, eas recipimus, non adoramus? nos veritatem cum signis, eodem Caluino docente, coniunctam crederemus esse, neque coleremus? Sed in cœlo quærendus est Christus, vt ibi recipiamus & adoremus, hoc certè loco aduerbium *I B I*, interpretis est, non autoris: Gallasij, non Caluini. In gallico certè quod legi, deest quod ei respõdeat. Sed scriptum, inquit, vbique docet, Christum, vt in terris humanitatem nostram accepit, ita ereptam ex hac mortali conditione, in cœlum, natura tamen non immutata, extulisse. Frustra, Caluine, horum sacrorum tempore cantaremus, *Qui* sedes ad dexteram Patris, &c. si quem adoramus in sacramento, non crederemus esse in cœlo. De hoc igitur credimus quod eodem tempore verè & est in sacramento suo in aris, & in cœlo sedet in dextera Patris. Sed fateamur, ais, necesse est, Christi corpus in diuersis simul esse locis. Si Christi corpus, Caluino, huius sacramenti veritas est, & veritas cum signo coniuncta, quidni quot in cœnis offertur & exhibetur, tot in locis præsens esset & adesset? quibus si non est coniuncta veritas, nec inuestigatur quidem, quod pro magno delirio nobis Caluinus obiicit, nedum non recipiatur, neque adoretur. Sin est, prout est, & tanto serio, esse à Caluino asseritur, quidni in eis veritatem, quã participamus, eandem & vestigemus & inuestigatã adoremus? Sed hæc, concludit, in sacramento vera substantiæ corporis & sanguinis Christi participatio, fit occultã & mirabili Dei virtute, eiusq; vinculum, Spiritus est, vnde & spiritualis appellatur. Hactenus Caluinus. Quasi verò sacra hæc mysteria, & quicquid, atque quantum est in eis Christi corporis atque sanguinis præsentia ac communionis, Spiritu sancto, adeoque tota omnipotente Trinitate inuisibiliter operante, cum patribus Grecis & Latinis, præscis & modernis, cum omnibus denique catholicis, nõ credamus & confiteamur. Et sic quidẽ adorationem Caluinus tractauit: quo tamen libello præsentia videbatur admittere, retentis etiam alibi, & multoties vsurpatio aduerbiis, *verè, realiter, substantialiter*. Vtrunq; prorsus sustulit eius post aliquot annos cum Bullingero, Zuinglij, quem superiori libello reprehendebat,

*I B I.**Alger. li.
1. cap. 14.**Spiritus
vinculum.**Præsentia
et cõmunio,
opus totius
Trinitatis.**Aduerbia*

Anno, 1549. *Caluini cū Tigerinis consensio.* *Cœna verba tegurata.* *Impanationes.* *Sonus idem Et sensus.* *In 2. Cor. 11.* *Anno 1546 Chrysost.* *Matt. 26.* *Cyrril.* *Luc. 22.* *Theophyla.* *Marc. 14.* *Ambros. de Sacrament.* *In Apolog. lib. 7. ca. 6.* *Rupert. de Diuin. offic. lib. 2. cap. 22.* *EST, non significat.* *In Ioan. 6. cap.* coniuurato successore consensio, in qua tam res hęc representatas à signis velut abiungit & absentat, quàm à terra cœlum, hoc inter cœtera posito fundamento, qui in solennibus cœnæ Dominicę verbis, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, literalem sensum vrgerit, tanquam præposteros interpretes repudiandos. Nam extra controuersum figuratè accipiēda esse, vt esse panis & vinum dicantur id quod significant. Litiget Calvinus cum nouis impanatoribus, qui panem esse corpus, & vinum esse sanguinem docent, ex cœnæ verbis, quæ non habent, Panis est corpus, vinum est sanguis. Sed quæ ipsemet hęc recitat, Hoc est corpus, hic est sanguis. Quorum etiam ille idem ipse sonum, nedum sensum, ante hanc consensio-nem aliàs vrgebat. Certè cui alius est horū sonus, & sensus alius, non magnopere opus habet hoc addere Ne dubita impleri à Domino quod verba sonant. Quid enim vt dictu, sic creditu facilius, quàm quod panis aut corpus significat, figurat, repræsētat, aut corporis est signum vel figura? Et tamen hoc adeo frequēs est & in patribus obuium, vt siue scribant, siue concionentur, tanto serio lectores hortentur ac auditores, vt ne dubitent verissima esse quæ tunc clarissimè dicebat Dominus, quod suis sumentum, edendum, bibendumque dabat, suum esse corpus pro eis tradendum, & sanguinem pro eis fundendum. Quorum verborū literam Calviniano huic fundamento contrariā adeò etiā vrgebant, vt obseruarent Dominum nihil minus dixisse, quàm quod Calvinus exponit, hoc est signum vel symbolum corporis & sanguinis mei, imò tantum non abominarentur, si quis sic diceret, vel exponeret, Absit enim hoc, dicebant, Absit hoc Quorum satis grandi catalogo aliàs nobis enumerato, nihil obest quominus hic adiciam testimonium patris cuiusdā, suo tempore ante annos penè quingentos, in scripturis exercitatissimi, in eo quod panis consecratur, non ipsum indiuiduum Domini corpus significat, sed est, transfuso in se Dei verbo per fidem passionis resurrectionis, & ascensionis Domini. Dominus enim non, Hoc significat, sed hoc est corpus meum, inquit. Et alibi adhuc expressius. Nonne scriptum, si quis apposuerit ad hæc, apponet su-

per eum Dominus plagas in hoc libro scriptas? Si quis diminuerit de his, auferet Deus partem eius de libro vitæ, de ciuitate sancta Nunquid verò minus hîc illa timenda est maledictio, vt non detrahamus vel apponamus quicquam verbis Dominicis? Cùm enim illo dicente hoc est corpus meum, nos subauditionem apposuerimus, dicentes, figuratiuum, vel per similitudinem dictum: Cùm inquam, illo dicente, Hoc est corpus meum, nos dixerimus. Hoc significat corpus meum, nonne multâ est quod apponimus, vel praua demutatione detrahimus, & sensum grauamus, quem tantus autor, Deus & homo nunquam est locutus, nec ascendit vnquam in cor eius? Igitur ne veniant super nos plagæ nouissimæ, neque apponimus neque diminuimus quicquam diuinæ definitioni vel descriptioni, quam incarnatum, Verbum ore proprio deprompsit, imò quia perfecta charitas foras mittit timorem, non tam plagarum timore, quàm veritatis amore, confitemur, quia panis iste corporeus, postquam signauerit eum Pater, & vinum hoc expressum acinis præsentibus, mox vt eodem signo signatum est per manus Ecclesiæ, dicentis: Vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi Filii tui Domini nostri IESV CHRISTI, &c. vsque in mei memoriam facietis: corpus & sanguis eius est qui huius traditionis autor est, & hoc sacrificium ipse Christus est, cuius passione vt sacrificium fieret, à Deo Patre in veritate signatum est, & cætera. Vt hic pater, quod extra controuersiam ponit Calvinus, maledictioni Apocalyplicæ putat obnoxium, & quod simpliciter enunciatum est, simpliciter intelligit. Sic optimus nimirum interpretes, vt diffinit Hilarius, vt qui dictorum intelligentiam ex dictis potius expectet ac referat, quàm imponat & afferat. Et sufficeret saltem Caluino tollere localis hîc præsentia imaginationem, nec nos quidem eam hîc imaginamur. Sufficeret Christum sub hæc mundi elementa nõ abiicere. Nec sub eis includere, & nos ab his quoque vocabulis, vt insolentibus, abstinemus. Sed addit, & sic ratiocinatur, Cùm signa hîc in mundo sint, Christus quam paru-
 tenus homo in cælo sit, & cælo, vt loco contineatur, necesse est à nobis tanto locorum interuallo distare, quãtò

*Apoc. 22.**Cena ver-
bis nec ad-
dere, nec au-
ferre.**I. Ioan. 4.**Canon.**Lib. 1. De
Trinit.**Locorum di-
stentia,
quam paru-
lo postulat
Chrysost.*

cœlum abest à terra. Nec alibi quàm in cœlo quærendus est, quod cum dicimus, ne quid restet ambiguum, hæc locutio locorum distantiam nobis sonat & exprimit. Hæc consensionis Calvinianæ cum Tigarius Zuinglij, quem paulò antè reprehendebat, discipulis addictissimis formula. Vbi est illa toties & antè & post tractata rerum in cœna cum signis coniuncta veritas, essentia, substantia, nedum virtus & efficacia? aut an non sunt contraria, dis-iungere & coniungere? vt est in autoribus profanis, Longis dis-iungimur oris. Et locorum interuallo dis-iungimur, &c. Sed Christi, ait, corpus, vt fert humani corporis modus & natura, finitum. Verum quidem, sed idem diuinum, hoc est, Dei quoque, nedum hominis corpus. Audiat igitur ratiocinator huic siue rei, siue etiam Dei impotentia oppositam ab altero patre peræquè pio & Catholico, eodem seculo, carnis Dominicæ omnipotentiam. Si tantæ facilitatis futura sunt Sanctorum corpora, vt ad implendam spiritus voluntatem nulla sua tarditate impediuntur quid de corpore Christi capitis nostri credendum est, cui non modò facilitas, qua non tardetur ad faciendum quæ voluerit, sed etiam, vt ipse ait, Omnis potestas data est in cœlo & in terra, vt cum Deo in vnitatem personæ omnia possit: Si corpora nostra spiritalia futura sunt, quia spiritui corporaliter iuncta, quid corpus Dei nisi diuinum, quia Deo vnitum? Carnem igitur diuinam substantialiter quidem eandem cum Deo non dicimus, sed cum Apostolus dicat omnia subiecta, præter eum qui subiecit ei omnia testetur & ipse Dei Filius omnem potestatem sibi datam, profecto sic in vnitatem Deo coniunctam credimus, vt quod habet Deus per naturam, hoc (habeat) ipsa per gratiam. Cum ergo nos habituri simus, Angeli etiã modò habeant, vt quantacunque locorum interualla nullo ferè tempore interuallo nimia sua celeritate pertranseant: non hoc tamen habent, vt vnde recedant, inde remaneant. Quo priuilegio sola Christi caro, super omnem creaturam à Deo exaltata, super atque præter omnium naturam insignata, vt per omnipotentiam ei in cœlo & in terra datam, vbi-cunque, quomodocunque sibi placuerit, non de loco ad locum transcūdo, sed ibi vbi est, remanēdo, & alibi vbi-cū-

Veritas rerum signis.

Coniungere & dis-iungere, contrario.

Corpus D. finitum, sed diuinum.

Impotentia omnipotentia appposita Alger. lib.

I. cap. 14.

Matt. 28.

I. Cor. 15.

Corpora spiritalia via futura.

Angelica celeritas.

Priuilegiū carnis. D.

que voluerit, existēdo, tota & integra & substācialiter sit & in cœlo & in terra. Quā enim omnipotentiam ab eo, *Substantialiter.* qui totus vbique est, reciperet, si ipsa vbicūque vellet, substācialiter tota esse non posset? Vel in quo differret ab Angelis, quibus est superexaltata, si nō aliter nisi de loco ad locū recedendo, posset esse & in terra & in cœlo? Natura humana in ictu oculi tot terrarum, maris, aëris spacia, ab occidente ad orientē videndo solem transuolans, atomū *Angeli.* momēto æquare videretur: Et cū Angelorum celeritas sit *Cap. 15.* velocior, in quo his creaturis caro Christi superexaltabitur, si quod est in cœlo & in terra, nō potestati, sed celeritati ascribitur. Vt ergo & in cœlo & in terra omnipotentia se habere Christus ostenderet, Deificū corpus suū cœlo *Corpus Dei* illaturus, & mūdo daturus, quod quantum ad humanā *Substantialiter.* formam nobis abstulit, non minus tamē substācialiter & *Corporaliter.* verē in sacramēto corporis & sanguinis sui nobis obtulit, vt hīc & ibi præsens corporaliter: vt pote qui (homo) *Christus* vnus personæ cū illo quo cū est, qui nusquā deest, & ibi *Iesus operatur in altari,* recōciliationem cum Patre, & hīc in altari redēptionem remissionēque peccatorū nobis operetur, sicut semel *feri, quod in cruce.* cit in cruce dū ipsum corpus suū in ora fideiū singulis diuiditur, & vnum totum vniuersis indiuiduū & integrū habetur, &c. Quomodō tamen Christi corpus & cœlo & mundo præsens, indiuisum diuidatur, ratio stupet, fides miratur, sed ex adiūctæ diuinitatis potentia, quæ vbique tota præsens in corpore suo spiritali, imō per omnipotentia sibi collatā, diuino iā facto, id fieri posse non diffidens *veneratur.* Hæc Algerus, Antiberengarianorū, vt sic loquar, doctissimus. Nam ante & præter Berengarianos veteres & novos, cū ab Elyma vsque Mago multi multa pagani & hæretici diuinæ omnipotentia obiectassent, de quibus est nostra digressio V I. in 2. ad Timoth. 2. nemo, quod equidem meminerim, Christi quā hominis, in his sacris præsentia, vt ei etiā quā Deo, impossibilem posuerat, aut hæc cum ascensionis Dominicæ articulo colliferat. Auditores magis suos de Eucharistia cōcionantes catholici, pro corporis & sanguinis Iesu Christi in ca veritate amandabant ad Deum verum veracem, fidelem, omnipotentē, qui simul, quod aiunt, & semel eodē temporis articulo sursum cum Patre sederet, & hīc vnā no-

Elymas magus.

biscum inuisibiliter adesset, omnium nostrum manibus, ore, linguis exciperetur. Quod hinc corpus degustamus, & sanguinem delibamus, eius esse qui supra caelos proxime Deum residens, ab angelis adoratur. Qui plusquam Elias, non utis Eliseo melotem, sed propriam carnem, & ipsam habens ascendit, & nobis reliquit, ubi quaeso, nisi in his mysteriis? Qui illuc ad supernum utique thronum extulit, quod & nobis ut hinc & teneamus & manducemus exhibuit. Qui etiam dum in hac vita sumus, in hoc mysterio facit, ut terra nobis caelum sit: quod enim summo (illic) honore dignum est, id in terra nobis ostenditur, non angeli nimirum, nec archangeli, non caeli caelorum, sed ipse horum omnium domiuus, & Regium in caelo corpus, quod nunc in terra videndum, tangendum, & sumentum tibi proponitur. Quasi Christus nos sic alloqueretur, Et te sursum in caelo habeo, & deorsum tibi in terra connector & copulor. Nec mihi satis est, ut neque tuum desiderium satiat, quod in caelo, origine inde tibi data, tui primitias habeo, nisi rursus ad terras descendissem: neque simpliciter ac utcumque tibi connector ac commisceor, sed & in esum trador & manducor, ut summa fiat copula, coniunctio, & unio, ut nullo nos deinceps intervallo distare, aut nihil iam medii esse velim, sed e duobus unum fieri, & utraque unum esse malim. Haec omnia Chrysostomiana conferat lector cum Calvinianis, hoc est vincula, copulas unionem Christi (quod hic autor saepe ait maximum esse amoris signum) sic (in his inquam mysteriis & per haec mysteria, quae utique non alibi quam in terra celebrantur & sumuntur) nobiscum, & nostri cum Christo, cum eius a nobis, & nostri ab illo, breuiter signorum a rebus, & rerum a signis, Calvinianis localibus distantis atque interuallis, quae nec Chrysostomo, nec ulli, quod sciam, veterum ante hos modernos in mentem vel per somnium venerunt. Quin etiam Bucerus Caluini reformator, qui quae cum ex Zuingliano Reflexerat, argumenta huiusmodi ex Domini in caelo praesentia ducta, & eius in cena praesentiae opposita inepta putauit, irreligiosa, inconsequenter, impia, blasphema: Furiosa etiam quidam Lutherani, Huic horum articulorum oppositioni & collisioni nomina-

*Chrysolib. 3
de sacerdo-
tio. homil. 3
ad Ephes.
& 61. ad
Antio-
chen.
Homil. 2.
ad Antio-
chen.
4. Reg. 2.
Homil. 24.
In 1. Cor.
Serm. de bre-
uiter deita
Homil. 55.
ad Antio-
chen. & 15.
in 1. Timo.
Intervallo
non disca-
mus, quod
ante Calui.
asserebat.*

*Anno. 1542
Scriptu Fri-
deric. I. I.
Saxon. du-
cis.*

nominatim Zuinglianæ & Calvinianæ, opponētes Christi omnipotentiam & veracitatem. Aliter tamen persuasus Calvinus, sic de adoratione consensionem concludit, Quòd si imaginatione nostra Christum pani & vino affigere sed non est, multo minus licet eum in pane adorare. Quanquam enim panis in symbolum & pignus eius quam habemus cum Christo, communionis, nobis porrigitur: quia tamen signum est, non res ipsa, neque rem in se inclusam habet aut affixam, idolum ex eo faciunt, qui mentem suam in eum conuertunt, Christum adoraturi. Nos, Calvine, in Christum semel cruci confixum credimus, pani affixum nec somniamus, in pane nec includimus, nec colimus: sed oculis, carnis quidem in signa: mentis autem in res ipsas, & in cœlis & in iis sacris, suo tamen utrobique modo præsentes conuersis adoramus. Nec verò idolum sub cœlo magis ridiculum putamus quàm signa in cœna sine rebus, nec idololatrias magis errantes, & in errorem mittentes, quàm qui pro corpore & sanguine Dominico merum panem & vinum in mysteriis proponunt, qualia non possunt non iis esse signa hæc ex se terrena, qui ab eis tam res ipsas, cœlestes vique ac diuinas, quàm à terra cœlum & abiungunt, & elongant, & absentant. Nullane igitur, Calvino, Eucharistiæ, saltem in vsu, adoratio? Nulla, quod equidem legerim. Nam etsi superiore libello eo se esse animo negat, ut non velit omnes ceremonias improbare, quæ honestati & ordinij publico inferuiant, quibus maior reuerentia sacramento exhibetur, modò aptè conueniant, & sobriæ sint: rerum tamen, cum eas hîc ita dari sumique velit, ut eas adesse nolit, ut hîc præsentiã, sic adorationem vbiq̃ue negat, & ut carnalem traducit, quæque totam nobis hîc adorandam persuasit, concomitantiam, & ad quas vrgemus, absurditates si corpus hîc ab anima & diuinitate diuellatur, vrget vicissim & quarit sic quis tamen sanus & sobrius, Christi corpus Christum esse sibi persuadeat? Audiatur igitur patrem nec insanum, nec ebrium, sic hoc dogma ex verbis cœnæ vrgentem, Postquam dixit Christus, *hoc est corpus*, adiunxit, *M E V M*. Suum ergo, non alterius corpus discipulis dedit. Rursus, nec cui fortè occulta cogitatio

Bb

Idolum nobis impositum in aduersarios cateru.

Idololatriæ sacramentarij.

Concomitantia.

Institutio- nis. Anno 1550. cap.

18. par. 33.

Petr. clunien- cens lib. 1.

Epistola. 1.

Corpus
Christi,
Christus.

subreperet, potuisse creare in manibus suis corpus quod suū quidem esset, sed tamen quod ipse erat, nō esset, addidit, *Quod pro vobis tradetur?* Ac si diceret, Nolite dubitare, Nolite hoc vel illud fingere, Nolite aliud & aliud cogitare, quia hoc est corpus, non alterum, aut alterius, sed *Meum*, non permutatum, vel nouiter creatum, sed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur, &c. Quod si hunc venerabilem, minus vt recētiorem Calvinus veneratur, Cyrillū audiatur, tantō vtique anteriorem, Domini de se suaque carne verba sic enarrantem, *Qui carnem Christi manducat, vitam habet æternā*, habet enim hæc caro Dei Verbum, quod naturaliter vita est, propterea dicit, *Quia ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Ego enim dixit (id est corpus meum quod comeditur) resuscitabo eum. Non enim ipse alius est quàm caro sua: non id dico quia natura nō sit alius, sed quia post incarnationem in duo se diuidi filios minimè patitur. Ego igitur, inquit, qui homo factus sum, per meam carnem in nouissimo die comedentes resuscitabo, &c. Vides lector, propter mirabilem vnionem, qui inuiolata quidem manet vtraque natura, sed vnus est ex vtraque Christus, à patribus & Christi corpus Christum, & Christum Christi vocari corpus, adeò & hic & illic (vt & antè sæpe audiuimus) plenum illi existentem Christum agnouerunt, & proin adorauerunt. Adeo hæc, Christi inquam caro & sanguis accepta & hausta id efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit, etiam natura & re ipsa, nedum voluntate, spiritu, fide, & cætera. Calvinus ergo, vt Martyr, tam densis clarisque veterum testimoniis vtique per hyperbolas elapsus, ad dialecticam eis familiarem confugit, Negatiuam, de Deo namque hac forma adorando nullum vsquam verbum legi, sacramentum accipi, non adorari iussum. Quod qui sine adoratione accipiunt, securos esse se à mandato Dei non desistere, Apostolorum exemplum habentes, quos non legimus prostratos adorasse, sed vt erant discumbentes, accepisse. Et Apostolicæ Ecclesiæ vsum, vbi fideles non in adoratione, sed in fractione panis perseuerasse narrantur, & cætera. Nos res hic, Caluine, non vel

In Ioan. 6.
lib. 4. ca. 15

Ego, id est
corpus meū.

Ambr. Et
Chryf. ad
Hebr. 10.
Hilar. lib.
8. de Trini.

Hyperbo-
le.
Dialectica
negatiua.

Act. 2.

sacramentum, vel panem adoramus. Res ab Apostolis sumptas tantum, non etiam adoratas, dicis tantum, non etiam probas. Longè alia mens fuit patribus, quibus il- *Psal. 21.*
 lud, Manducauerunt & adorauerunt, placuit de Apосто- *Ambr.*
 lis verè potuisse dici, Neminem hic manducasse, qui non *August.*
 adorasset. Et nos Christi carnem in mysteriis adorando, non solum non peccare, sed nō adorando peccare. Quos & similes veterum locos Caluinus ne hīc attingit qui- *Concomi-*
 dem, vt opinor, inuitabiles. Subdit tamen ita, Adoratio- *tantia.*
 nem, si in cœna fieret, dicerem esse legitimam, quæ non in signo detinetur & residet, sed ad Christum in cœlo re- *Gene. 49.*
 sidentem dirigitur, spiritualiter in cœlesti gloria ado-
 randum: Nos contra, dona pro Datore ipso colere, & diuinis honoribus signū afficere, & cætera. Nos hæc po-
 strema caluine fortiter negamus, scimus signa signa esse, & dona dona, sed in his tamen signis & donis datorem
 Dominum etiam præsentem, plenum & integrum, ne-
 dum in cœlis, quoniam credimus, adoramus. Quam in
 nobis fidem non parum confirmat, & superius Conco-
 mitantiæ dogma permultum adiuuat, quod non ea mo-
 dō est Christi fidelium harmonia, sed & eorum qui an-
 te Christi ad nos aduentum fuerunt, iudæorum diuinæ
 de hoc Messia sacramento promissionis expositio quæ-
 dam oracularis. Sic enim quidam eorum Rabinus ad il-
 lud, Rubriores eius oculi vino, dentes lacte candidiores. *R. Catha-*
 Erit in sacrificio panis, siue quod ex pane fiet, substantia *na apud*
 sanguinis Messia rubra vt vinū. Erunt item in sacrificio *Galat.*
 vini sanguis & caro Messie, & eadem erūt in pane. Quo- *lib. 10.*
 niā corpus Messie nō potest diuidi, idque ratio postulat *cap. 6.*
 Si autē caro & sanguis diuisa essent, distinguerētur adin- *Exod. 12.*
 uicē. Corpus autē Messie diuidi nequit, quia scriptum est *R. Iudas*
 substantiā non cōfringeris in ea. Præterea caro siue san- *in Numer.*
 guine, & è cōuerso, sunt res mortuæ. Corpus verò Messie *28.*
 post resurrectionē, quia glorificatū erit semper viues. Et *Exod. 25.*
 alter, panē quē nos propositionis, Hebræi facierū vocāt *Panis pro-*
 Et magistri aiunt, eam ob rē dictum esse panē facierum, *positionis,*
 quia in ipso sacrificio erunt duæ substantiæ, Diuinitas & *facierum.*
 humanitas. Et non ita pridem Augustani Confessionis *Apologie*
 sæ protestabantur se defendere receptā in tota Ecclesia *articulo. x.*

- sententiam, quod in cœna Domini verè & substantiali-
tèr assint corpus & sanguis Domini. Comperisse se non
tantùm Romanâ Ecclesiam affirmare corporalem Chri-
sti in ea præsentiam, sed idem & nunc sentire, & olim sen-
sisse Græcam Ecclesiam. Et loquimur, inquebant, de præ-
sentia vini Christi. Scimus enim quod mors ei vltra non
dominabitur. Sic protestantium Germanorum Mercu-
rius, tantus præterea Caluini amicus, vt hic illi optarit
conuincere ac cõmori: clarius nõ poterat exprimere suam
suorũque de rerum quæ hîc sumuntur, tum præsentia, tum
concomitãtia, cũ Ecclesia Romana consensionem, & sic
à Tigurina & Geneuensi dissensionem: quique Cinglianũ
dogma, hinc Christi quã hominis ab his mysteriis absen-
tiã vini sic detestatus sit, vt referente post eius mortem
quodã eius in multis imperii comitiis & colloquiis colle-
ga, quique (quãtũ homo hominis mētē cognoscere po-
test) nõ ignorauit quid iã ab initio ad extremã vsq; penè
senectutē de cœna Domini & senserit & scripserit, dice-
re solitus esset se malle mori, quã hoc affirmare quod
primum Zuinglius, post Zuinglium secutus Calvinus af-
firmavit, corpus Christi non posse nisi in vno loco esse.
Affine superiori illi Erasmo, malle membratim discer-
pi, quã idem quod illi, profiteri. Et vterque verborum
cœnæ proprietatem ita mordicus tenuit, vt cum nullo fi-
dei articulo pugnãtem, vt se negauerint vllam satis ma-
gnam grauemque videre causam, cur eam desererent, &
ad tropos deflecterent: nullam se firmam intuenire ratio-
nem, quæ conscientia ab ea proprietate discēdētī satisfac-
ceret, &c. Videt lector, quibus cornicibus, quãque ocula-
tis præcis & modernis oculos configat Calvinus, quasi ni-
hil scisse, nihil vidisse videantur, dum nouam, & præter
vniuersam concordemque antiquitatem, suam metonymiã
extra controuersiam ponit. Et hoc tã infirmo fundamēto
rerum Dominicæ cœnæ præsentiam, & cum præsentia sic
earum exhibilat adorationem, vt, siquidem Vespithalo eius
entagonistę credimus, tã mirifico scilicet religioni studio
teuerur, vt nõ ferat genuflecti, cùm cõmunicans accedit
ad Dei mēsam, & pro grãdi idololatriæ scelere habeat, si
honor debitus præstetur Christo in sacro cœtu præsent.
- Rom. 6.*
- Melanch-
thon.*
- Brent. de
Maestate.
Anno. 1563.*
- En Farrar-
gine Episto-
la ad Polli-
can. Et in
delectatione
Præstigiari-
um. 9.*
- P. M. ad
Oecolamp.*
- Metony-
mia.*
- Apolog. ca.
10.*
- Genicula-
tro in cœnis
per Calui-
num non
permis-
sa.*

Et aliquantò post, Caluino idololatria est, suscipiētes Eu-
charistiam genuflectere. Quomodò conuenit hoc cū do- *Cap. 34.*
ctrina Pauli, à quo Caluinus allegat de Christo homine *Admonitio-*
propriè dictum, Exaltauit illum Deus, & dedit ei nomen *ne. 3. in*
quod est super omne nomen, vt in nomine I E S U flecta- *Vestphal.*
tur omne genu? Vnde meritò ac scitè colligit Augustinus *argento. 47*
adorandam esse Christi carnem in mediatoris persona. *Phil. 2.*
Addidisset hīc Caluinus ex eodem Augustino & aliis Or-
thodoxis, veteres, cū acciperēt Christi corpus, adorasse.
Quos locos, tanquam scopulum, sic fugit Caluinus; & ei
peccant qui carnem Christi in mysteriis adorant, cū ē
contrario Augustino peccent, qui non adorāt. Viderit er-
go Caluinus, ait hīc Vestphalus, qua religione profitea-
tur se damnare adorationem Christi præsēntis in cœna,
& damnabile peccatum faciat ex re indifferenti & libera
quantū attinet ad externam adorationem, quam disci-
plinam fanciat, quem honorem, quam reuerentiam im- *Adoratio*
pendere Christi sacramento, grauē culpam propter cā *indifferens,*
(adorationem) imponendo. Prædicauit antè quā hono- *& libera.*
rificè & reuerenter S. cœnam administrent: si panis & vi-
ni elementis honorem deferunt, quid nos damnat Chri-
stum corpore & sanguine suo suis fidelibus præsēntē de-
bita reuerentia prosequentes, & internam externa etiam
honoris exhibitione declarātes? Hæc Vestphalus in Cal-
uinum, cornix (quod aiūt) cornici oculos fodiens. Et Cal-
uinus periculosius quidem, magis tamen consequenter,
sublata semel rerum hīc præsēntia, tollit simul adoratio-
nem. Inconsequentius Vestphalus, qui simul & præsēn-
tiam vrget, & adorationem modò debitam defendit mo-
dò liberam relinquit. Si debita, quomodò libera? si libera *Lutherus*
quomodò debita? Sed vtrūque scilicet horū Pythagoras *varius.*
Lutherus scripserat hīc varius, & adorabile hoc sacramē-
tum, & huius adorationē rem esse indifferentem. Et disci-
mus tamē ex Caluino, Magdeburgēses, quālibet rigidos
Lutheranos, negare adorandum hīc esse Christi corpus,
quāuis hīc sit, quia Christus adorationē hīc non recipit, *Magdebur-*
obtdere nusquā extare præceptū de Christi corpore hīc *gensis.*
adorādo, Hildeshemēses peræquē Luthero addictos, a- *Hildeshe-*
pertē dānare sacramēti adorationē, & genuflexionē, peri- *menses.*

culis terreri consciētias, si vel panis in terrā cadat, vel ali-
quid simile accidat, superstitiosum esse dicētes, &c. Ab his
meritò Calvinus cōsensionē inter sese requirit, quòd hæc
alioqui horū respōsa apud reliquos nō futura essent au-
thentica. Sed quē inter tot frustilla frusti à reliquo semel
corpore dissentientis cōsensum expectare possis? Quem
porrò honorem Calvinus detulerit, aut deferre potuerit
cœnæ signis rerū veritate adeò vacuis, & ab ea tā procul
abiunctis & absentibus, quàm à cœlo cœnū distat, equidē
non video, vt verisimile sit quod hīc ei Vestphalus impin-
git, genicularionē eū in his mysteriis improbasse. Certē
nouī bonū alioqui & opulentū Luteriæ mercatorem, qui
mihi testatus est, magno se serio in hodiernis Galliæ no-
stræ deformatæ cœnis, si Deo placet, vetitū adgeniculari
Eucharistiā sumptarum, non paruisse. Erat enim ex eorū
numero, qui Calvinianas & Bezanas istas rerū à signis, vt
cœli à terra distantias, & id genus de Cœna loquēdi for-
mulas àbhorrebāt, sed quæ hīc sumebat, præsentia & a-
gnoscebat, & adorabat, Miræ huius veræq; præsentie mo-
dum, viā, sciētiā, rationem Christo ipsi, cuius dicere face-
re est, cum Cyrillo, Hesychio, Damasceno, &c. imò cum
Apostolis, qui quomodo nō quæsierūt, cedens & imputās
& capernaitis sic vestigandū, vt nunquā sint inuestigaturi
relinquens, vt scias de hoc non magis conuenire frustū
Zuinglianum seu Calvinianum, quàm Lutherauum.

*Contra superiores expositio exhortationis illius
Ecclesiastica, SVRSVM CORDA.*

C A P. X.

*P. Martyn
ad obiecta.*

40. 135. 175

I. Calvin.

*in institu-
tione, vbi
suprà.*

*Beza con-
fessio, cap.*

4. Arti. 46.

HIC finem erām facturū eorū quæ ab hac
adoratione àbhorruerunt, schismatū, tam
veterum quàm modernorum, nisi memi-
nissem recentioribus nihil contra eam ma-
gis in ore versari, ac recurrere, quàm illud
ex veteris Ecclesiæ præfatione, SVRSVM CORDA
mētes igitur his signis externis, velut scalis & vehiculis,
in cœlū tollendas, non elementis externis affigendas, &

Symbolis non hærendum. Audiamus ergo veteris huius moniti veteres testes & interpretes, & quam eis tale nihil, quale modernis istis, in mentē venerit. Primus S. Cyprianus, vel certè inter primos Dominicæ orationis, interpretes, de hoc sic concionatur, Quando stamus ad orationem, vigilare & incumbere debemus ad preces toto corde fundendas: Cogitatio omnis secularis & carnalis abscedat, nec quicquam tunc animus quàm id solum cogitet, quod precatur: Ideo & sacerdos ante orationē præfatione præmissa, parat fratrum mentes, dicendo *Sursum corda*. Ut dum respondet plebs, *Habemus ad Dominum*, admoneatur nihil aliud se quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium, pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur: obrepit enim frequens & penetrat, & subtiliter fallens, preces nostras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, aliud in voce: cum intentione sincera Dominum debeat non vocis tantum, sonus, sed (&) animus & sensus orare. Quæ segnitia est alienari & capi ineptis cogitationibus & profanis, cum Dominum deprecari, quasi sit aliud quod debeas magis cogitare, quàm quod cum Deo loquaris? Hic Cyprianus sursum quidem auocari animos exponit astantium non quidem à sacris præsentibus, quasi iis non adsit & præfens sit conuiuia Dominus, sed à curis terrestribus, & rebus mūdānis, ne iis distracti cogitationibus indulgeant, sed magis soluti & expediti attentius gratias agant. Nisi fortè & hic sermo, vel ob id ne non sit Cypriani, periclitabitur, quòd aliter quàm ij

*Serm. 6.
De consecr.
dist. 1. can.
Quando autem.*

*Cypriani
sermo est de
oratione
Dominica.
Ad obiec.
171.
Epist. 47.
& 107.
Ad Valen-
tin. de grat.
& lib. arb.
cap. 13.*

- thæum Can. V. Hilarius, & citante Iac. Pamelio, Cassiodorus in diuinis institutionibus. Hæc obiter de Cypriani siue libro, siue sermone, siue epistola. Quod solenne sit aduersariis veterum nobis arma, eorum esse negando, eripere. Redeo ad Ecclesiasticæ admonitionis expositionem. Si per vrbes, ait ad Romanianum Augustinus, oppida, castella, vicos, agros, villas etiam priuatas, intantum apertè suaderetur & appetitur à terrenis auersio, & in vnū Deum verūque conuersio, vt quotidie per vniuersum orbem humanum genus vna penè voce respondent, sursum corda se habere ad Dominū, quid adhuc oscitamus crapulam hesternam, & à mortuis pecudibus diuina eloquia perscrutamur? Ad Probam, Anima in corruptibili corpore constituta, terrena quadā cogitatione cōstringitur, & tali onere quodammodo depressa curuatur, vt in imo multa, quàm in summo vnum facilius cōcupiscat & cogitet. Sed ideo venit Saluator, qui mulierè per xviii. annos curuam, quæ fortasse hoc significabat, verbo salutis erexit, vt anima Christiana nō frustra audiat, Sursum cor, Nec frustra respondeat se habere ad Dominum. Ad Iulianam de bono Viduitatis, Illud quod intèr sacra mysteria cor habere sursum iubemur, ipso adiuuante id valemus, quo iubente admonemur, &c. Super Psalteriū saepe, vt vbi, Luna, inquit, in allegoria significat Ecclesiā, vt ex parte spiritali lucentem, ex parte carnali obscurā, Et aliquādo pars prior in bonis operibus apparet hominibus, aliquando in conscientia lateret, Deo tantummodò nota, cum solo corpore apparet hominibus: sicut cōiungit cum oramus in corde, & quasi nihil agere videmur, dum non ad terram, sed sursum cor habere iubemur ad Dominū. Et, Iocunda animam meā, quia ad te leuaui eam, In terra erat, & ibi amaritudinem sentiebat, in hac ne cōtabelsceret, leuaui eam ad te, Iocūda eam apud te, solus tu es iocundiras, amaritudine plenus est mūdus. Certè rectè admonet mēbra sua, vt sursum corda habeāt. Audiāt ergo, & faciāt. Leuēt ad cœlū quod malè est in terra. Ibi enim non putrescit cor, si leuetur ad Deum. Frumentum si haberes in inferioribus, ne putresceret, leuares in superiora, frumento tuo quæris mutare locū, & cor permitis in
- De vera relig. cap. 3.*
- Epist. 156. Sap. 9.*
- Luc. 13.*
- Cap. 16.*
- Psal. 10. Luna Ecclesia.*
- Psal. 85.*
- Simile.*

terra putrescere? cor leua in cœlū. Vnde, inquis, possum?
 Quibus funib⁹, machinis, scalis opus est? Gradus effectus
 sunt, iter tuū voluntas est. Amando ascendis, negligēdo
 descendis: stans in terra, in cœlo es si Deum diligas. Non
 enim sic cor quomodò corpus leuatur: hoc vt leuetur, lo-
 cum mutat: illud vt eleuetur, voluntatem. Et, Credo quia *Psal. 93.*
 vnusquisq; Christianus, cūm audierit aliquē dicentē talia
 (verbū Domini) si bonus fidelis est, & bene credit Deo,
 & spes eius est in futuro seculo, non in hac terra, non in
 hac vita est, & nō frustra audit vt sursum cor habeat. Et,
 Quomodò luminaria in cœlo die ac nocte procedunt, *Simile.*
 peragūt itinera sua, cursus suos certos habent, nec deuiāt
 defuper stellæ in cœlo fixæ, agentes per tractus cœlestes
 quæ illis constituit & præstituit ipsorū creator: sic debent
 sancti, sed si in cœlo figantur corda eorum, si non frustra
 audiant & respondeant, Sursum se habere cor, si imiten-
 tur dicentē, Nostra cōuersatio in cœlis est. Qui ergo sur- *Phil. 3.*
 sum cor habet, ipsum cor ipseus luminare est. Et, Quomo- *Psal. 96.*
 dō in cœlis, sic in Apostolis, & prædicantibus Euangeliū
 sedet Deus. Et tu, si vis, cœlum eris. Si vis esse cœlū, purga
 de corde tuo terrā. Si terrenas cōcupiscentias non habue-
 ris, & non frustra respōderis sursum te habere cor, cœlū
 eris. Cœpisti sapere, iuxta Apostolū, & quærere quæ sur- *Col. 3.*
 sum sunt, vbi Christus est in dextera Dei sedens: nō quæ
 super terram, aut sub terra sunt, nōne factus es cœlum?
 Carnem portas, & corde iam tecum est, cœlum es, cōuer-
 satio enim tua in cœlis erit, &c. Psalmographus primò de *Psal. 148.*
 cœlis laudandum Deum dicit, postea de terra. Cœlestia
 tranquilla sunt & pacata, ibi semper gaudiū, nulla mors,
 ægritudo, molestia, semp̄ eum beati laudāt. Nos adhuc
 in imo sumus, sed cūm cogitamus quomodò illic laude-
 tur Deus, cor ibi habeamus, & non sine causa audimus,
 Sursum corda, Leuemus cor sursum, ne putrescat in ter- *Thren 3.*
 ra, quoniā placet nobis quicquid agūt Angeli, modò nos
 spe, postea re, sed cūm illuc venerimus. Et alibi cōcōna- *Serm. 44.*
 tur, radicem charitatis in cœlo plantari: Et obiicit, Si in *de Tēpore.*
 cordibus fideiū plantatur, utiq; fideles adhuc in mundo
 sunt: sed (respōdet) corda fidelium, cœlum sunt, quia in
 cœlos quotidiē eriguntur, dicēte sacerdote, Sursum cor-

- da, securi respōdent, Habemus ad Dominū. Et si fideliū cōuersatio in cœlis est, quia sincera charitas in eis est, radix charitatis in cœlo plātata est. Et rursus, Cū carnales, qui diuidi possunt, grauibus vitiorum cōpedibus premuntur in mūdo: spiritales diuersarū virtutum pēnis eleuantur in altū, & duabus velut alis, duobus scilicet p̄ceptis, diligendo Deū & proximū, erigūtur in cœlū, & cum Apostolo dicunt, Nostra cōuersatio in cœlis est. Et quoties sacerdos dixerit, Sursum corda, securi & fideliter dicunt se habere ad Deū, quod valde pauci & rari in Ecclesia fiducialiter & cū veritate dicere possunt. Et si quis recipit sermones ad fratres in eremo, Fidelium pastor, vita Christus: infideliū, mors diabolus. Si in inferno oues, & in cœlo sunt hæ, quid dicam: iam in cœlo sumus? in cœlo secundum fidē. Si enim non in cœlo, vbi sursum corda? vnde dicit Paulus, Nostra cōuersatio est in cœlis? Corpore habitemus in terra, corde habitemus in cœlo, cogitemus, thesaurizemus, nec inde descēdamus, &c. Quod audiuius dici, vt sursum cor habeamus, spe sit, vt de illa futura vita cogitemus, hīc sic agamus, vt illic semper viuamus. Ecce quāta Domini dignatio, qui fecit nos, ipse descendit ad nos, & iam in corpore suo leuauit nos. Caput nostrū ibi est, sequantur & mēbra. Ille in cœlo est, nos in terra, quasi lōgè sit à nobis. Charitatē interroga, nobiscū est, sicut Saulo dixit, Ecce hīc ego in cœlo sum, & persequeris me, seruos meos, & vt familiarius dicam, membra mea. Is sine terra descendit in terrā, & in cœlum leuauit terram, id est, carnē propter nos assumptā. Et contra Pelagianos, de peccatorum meritis & remissione, Vel in superbiā maximè, propter quā in vitiis humiliamur, nos & vigilanter conemur, & Deū ardentè deprecemur, simul intelligentes, quod sic & conamur, & deprecamur dono eius habere, vt in omnibus non ad nos respicientes, sed sursum cor habentes, gratias agamus Domino Deo nostro, & in eo gloriemur. Et de bono perseueratiæ, Quod in sacramētis fideliū dicitur, vt sursum corda habeamus, munus est Domini, de quo eidē gratias agere à sacerdote, post hanc vocē, quibus hoc dicitur, admonentur, & dignum & iustū esse respondent. Cū enim non sit in po-
- Phil. 3.*
Serm. 54.
- Dilectionis*
duo p̄cepta, totidem
ala.
Phil. 3.
Serm. 72.
- Phil. 3.*
- Serm. 74.*
- Act. 9.*
- Lib. 2. cap.*
19.
- Cap. 13.*

restate nostra cor nostrū, sed diuino subleuetur auxilio,
 vt ascendat, & quę sursum sunt, sapiat, vbi Christus est in *Col. 3.*
 dextera Dei sedens (quærat) non quæ super terram, cui
 de hac tanta re agendæ sunt gratiæ, nisi hoc facienti Do- *Cap. 35.*
 mino Deo nostro? De natura itē & gratia, Per hoc (pec-
 cata vtique inuicem dimittendo) quotidianum spiritale
 quodammodo incensum, quod ante Deum in altari cor-
 dis, quod sursum habere admonemur, infertur, &c. De- *Lib. 10.*
 nique in Ciuitate Dei, Cū ad illum (ait) sursum est, eius *cap. 4.*
 est altare cor nostrum, eius vnigenito cum sacerdote pla- *Ludovic.*
 camur. Ad quæ pauca verba Catholicus Scholiastes, *Vives.*
 hoc est quod in Missa iubemur facere, cū ad participa-
 tionem sacrorū, qui intersunt, præparantur. Admonemur
 cura omni & cogitatione inferiorum rerum abiecta, nos
 totos ad cogitationē, ad amorem Dei conuertere, illiq;
 vt simus toti, ceu alis quibusdā mentis elati. Ita enim pur-
 gatur animus, qui se sordibus extricat, præparatq; semet-
 ipsum dignum Deo templū. Et iuxta diuersam loci huius
 lectionē, vel vnigenito sacerdote, Filio sacrificium offe-
 rente, Patrem placamus: vel, Vnigenito eidē nos cum sa-
 cerdote agente sacra placemus, quin potius vtrunq; faci-
 mus, & placantes, & placētes. Hæc vnus omnia Augusti-
 nus, quę fideliter, & more meo, penē ad verbū retuli, non
 tantū quibus nos vel cōmunicantes, vel alioqui orātes, à
 curis huius mundi submouet, sed & quibus in cœlos, aut
 etiā super omnes cœlos, & ad Christū vsq; sursum eodē
 receptū, & paternæ dextræ assidentē euehit, adeoq; ho- *Euchari-*
 minē cœlū esse iubet. Est enim Eucharistia, diuina pror- *stia, cœlestis*
 sus, & cœlestis, aut etiā supercœlestis actio, panis super- *actio.*
 substantialis, diuinus, adeoq; ipse Deus ac Dominus no- *Panis su-*
 ster Iesus Christus. Sic enim panem nostrū Christū voca- *per substan-*
 mus, quia Christus, noster, qui corpus eius (hic) cōtingi- *tialis.*
 mus, panis est, qui Eucharistiā ad cibū salutis accipimus, *Cyprian.*
 &c. Est omnis item Christianorū, non ab omnium tan- *serm. 6.*
 tū materialū externorū amore cordis penitus elonga- *Damascen.*
 tio, sed mētis quoq; ad Deū ascensus sine subleuatio, qui *in Historia.*
 confedere fecit nos in cœlestibus in Christo. Quid tum? *Et de fide,*
 quasi verò nō omnia hæc inter sacra mysteria, & ante & *lib. 3. c. 24.*
 post cōmunionē, agnoscamus in doxologia Angelica, in *Eph. 2.*

Dominica. Apostolico symbolo, in oratione ante præfationem, in ipso etiam canone, & quidem post consecrationem. Et in collecta quadam Paschali oramus, ut inter mundanas varietates ibi nostra fixa sint corda, ubi vera sunt gaudia.

Mat. 28. Non tamen protinus diffidimus Christum nobis huius præsertim sacramenti beneficio adesse; ac nobiscum, ut promisit, ad seculi usque consummationem esse. Quod si Augustinus idem, quod isti prætendunt, ex hac Ecclesiæ inter sacra admonitione sensit, cur non iniecta toties eius mentione, vel id semel dixit, Christum videlicet ita in cœlis esse, ut non sit in mysteriis, Christi corpus & sanguinem ab eo cuius sunt dapes præcipuæ, cuius ille idem conuiuia est, ac etiam conuiuator, sacro conuiuio tam abesse quàm cœlum à solo aut etiam cœno? Id scilicet non est ausus, quod audax ille Zuinglius de illo scribere ausus est, virum ingenio præ aliis perspicaci & acuto non fuisse ausum veritatem disertè proloqui, quæ iam casum magna parte dederat, Vidisse omnino pium hominem, quid hoc sacramentum esset, & in quem usum institutum: verùm inualuerat opinio de corporea carne. En Zuinglius scripto & litera August. victus, ad eius mentè prouocat & spiritum, non sine tanti patris cõtumelia, quasi is aliter scripserit, aliter senserit, aut alia eius fides, alia fuerit confessio. De corporea igitur in iis sacris Christi carnis, non opinio, Zuinglij, sed fides iam tũ obtinuerat, & semper ab Apostolis usque obtinuit. Eandem, nempe quæ in mortem pro nobis tradita & cruci affixa, suscitata & in cœlum recepta est, hinc adesse, sumi, manducari, adorari à rectè ac fideliter ea vescentibus. De quo audiamus alium patrem qui clarè ac audacter sic occasione exhortationis huius mentes nostras sursum ad Christum in cœlos submoueat, ut nec eas, nec ipsum quidè Christum ab his Ecclesiæ deorsum peregrinantis mysteriis semoueat: Qui infernè, ait, defossus est, quantò sursum attendit oculos, tantò ad solem propinquat. Excutiamus ergo puluerem, dirampamus superiacentem nobis nebulam, densa quidem & arcta est, nec permittit ut suspiciamus. Et quo, inquis, modo dirumpitur? Si ad nos atrahamus radios solis iustitiæ. Eleuatio, inquit, manuum

*De vera et
falsa religio
ne.*

*Aug. à Zuinglio
timiditatis nota-
tus.*

*Chryf. hom.
12. ad He-
braeos.*

mearum sacrificium vespertinum. Cum manibus ergo mentem eleuemus. Scitis qui initiati estis, quid dicam. *-Psal. 140.
Thren. 3.* Forsan agnoscitis quod dicitur, & intelligitis quid significauerim. Eleuemus in altum mentem nostram. Noui plures sic penè pendent, vt terram non attingant, manus vltra mensuram extendentes, dolentes etiam quia non possunt in aërem suspendi, & ita cum alacritate orare: ita & vos semper esse desidero, vel sapius, vel plerumque, vel in matutinis, vel in vespertinis. Dic enim mihi, extendere manus non potes? quantumuis extende voluntatem, si vis ad cœlum vsque, ipsum verticem tangere, quin & in superioribus, si voles, licebit incedere. *Ale sine
pœne Chri-
stiane.* Omni nanque penna leuior & sublimior meus nostra est. Cùm autem & à sancto spiritu gratiam acceperit, papæ, quantum velox & pernix efficitur! quomodo circuit! quomodo nō fertur deorsum, neq; in solum cuncta decidit! *Simile.* has nobis pennas præparemus, per has & pelagus peruolare, & huius vitæ fluctus poterimus euadere. Avium celerissimæ montes, colles, maria, scopulos paruo temporis momento nullo impedimento transuolant. Talis est meus, cùm has pennas acceperit, à secularibus abscesserit, nihil eam apprehendere poterit, omnibus erit eminentior ignitis diaboli iaculis, &c. Et alibi: Cùm dæmonem sensim ad animam tuam paulatim incedentem, occupantem, præsentemque senseris, refuge quamprimum ad Dominum, vt perfectio animi ardore ac studio nullum sibi Dæmon aditum apud te dari intelligat. Sic te desiderem, oscitantem, otio marcentem & pigritia viderit, facile te vt diuerforium desertum ingredieret: Sin excitatum, attentum, studiosum, paratum, cœlum petentem, ne respicere quidem audebit. Nihil enim tam eius aduersus nos excusationes arceat ac repellit, quam intentum erandi ac deprecandi studium, Nec illa diaconi constantis & erecti exhortatio frustra sancita est, vt animum pressum, demissum, rerum humanarum cura fatigatum, reiecta omni sollicitudine, erectum, leuatum, recreatum Deo immortali representarem. Animum igitur iubemur erigere. Quo verbo, quomodo Paulus ad homines iacentes, & onere rerum aduersarum occumbentes, ac pene

*Homil. 4.
contra Anomoeos.*

*Diaconi
vox in sacris.*

Hebr. 12. perditos scribens, vitur ita, Languentes manus, & genua resoluta erigite, Num de manibus corporis & genibus scribit? Minimè. Non enim cum hominibus cursum pugilatūve exercentibus ibi disputat, sed cogitationum vires tentatione prostratas his verbis, suscitatur. Cogita quem proximè stas, quibuscum Deum inuocas, omnibus scilicet cœli virtutibus. Animaduerte quos habeas socios: satis hoc tibi sit ad sobrietatem, recordati te corpore & carne constantem cum incorporeis admitti, & omnium Deum commendare. Nemo ergo sacras illas & mysticas laudes Angelorū socius resolutio animo inear, rerūve vitæ humanæ consilia eo tempore volutet: sed omni terrena sorte animo pulsa, in cœlum se quisque totum transferat, vt pote qui propinquus folio gloriæ stet, cumque Seraphim volitet, atque ita laudem summo, optimo, gloriosissimo Deo referat. Idcirco bene illo tempore constare iubemur: bene autem constare nihil aliud est, nisi ita constare vt hominem conuenit, qui corā Deo immortalis stat, cum horrore vtique ac tremore, cum sobrio, disposito, studiosoque animo. Nam id quoque vocabulum ad animum pertinere sic docet Paulus, Sic stante in Domino charissimi, &c. Hac illud os verè aureum. Quid igitur, qui nos, & quidem quoad eius fieri potest, toros in cœlum & ad cœlestes virtutes subuehit, num etiam nobis in mensa Domini Dominum ipsum proponit & relinquit? Respondeat ille ipse Chrysostomus. Sic autem ad eos & in eos qui sanctorum communionem & cœtum relinquentes, sub horam mysticæ mensæ in vaniloquentiæ conuenticulis occupabantur, Quid facis homo? Num promisisti sacerdoti dicenti, Sursum corda, & respondisti, Habemus ad Dominum? Non erubescis & vereris ea hora mendax inueniri? Papæ mensa mysteriis instructa est, Agnus Dei pro te immolatur, sacerdos pro te augitur, ignis spiritualis ex sacra mensa refluit, Seraphim astant, incorporeæ virtutes pro te cum sacerdote intercedunt, ignis spiritualis è cœlo descendit, Sanguis in cratère in tuam purificationem ex immaculato latere haustrus est. Et non confunderis? non conscientia tua te

*Angeli in
sacris nobis-
cum orans.*

*Stare Et con-
stare.*

1^a Thim. 6.

Phil. 4.

*Sermo in
Eucanias.*

*Agnus im-
molatur.*

*Angeli pro
nobis in sa-
cris orant.*

*Sanguis in
cratère, &
latere Do-
mini.*

*Hora heb-
domada*

iudicat, hanc quam ex tot hebdomadae horis unam sibi
 Deus segregavit, in opera secularia & ridicula conuen-
 ticula infumere? Quam post fiduciam ad mysteria accedes?
 Num vides panem, num vinum? num sicut reliqui cibi in
 secessum vadunt? Absit, ne sic cogites. Vt enim si cera igni
 adhibita illi assimilatur, nihil substantiae remanet, nihil
 superfluit: sic & hic puta mysteria corporis consumi sub-
 stantia. Propter quod & accedentes, ne putetis quod acci-
 piatis diuinum corpus ex homine, sed ex ipsius Sera-
 phim forcipe ignem, quem scilicet propheta vidit. Vos
 accipere reputate salutarem sanguinem, quasi est diuino
 & impolluto latere effluentem, & ita approximantes pu-
 ris labris accipite. Quocirca fratres oro vos, ne absumus
 ab ecclesiis, neque in aliis colloquiis occupemur. Stemus
 trementes, & sic Deo caelesti utique regi, quasi qui terre-
 no assistunt, astemus, &c. Haec omnia Chrysostomus oc-
 casione adhortationis Ecclesiasticae, Christum, Christi-
 que quicquid est, ab his sacris non quidem semouens,
 aut absentans, sed clarissime sui similis, suoque more in
 his praesentem faciens. Quid ergo aduersarij ad hunc si-
 milesque sancti & discretissimi patris locos? ad tropos &
 hyperbolas suo scilicet more confugiunt, quibus exci-
 tentur animi nostri in caelum, ut ibi per fidem bibamus
 Christi sanguinem spiritualiter. Atqui in postremo Chry-
 sostomi loco ne caeli quidem nomen est, & in tam volu-
 minoso scriptore, Christi carnem in caelis edi, aut san-
 guinem bibi, legere non memini. Qui nimò in eius Li-
 urgia, non ita post haec verba. *Sursum corda, & cetera.*
 Gracis nobiscum communia, sic orat sacerdos, Atten-
 de Domine IESVCHRISTE Deus noster, de san-
 cto habitaculo tuo, & de throno gloriae regni tui, & ve-
 ni ad sanctificandum nos, qui in excelsis unam cum
 Patre sedes, & HIC nobiscum inuisibiliter ades,
 & cetera. His igitur solemnibus verbis voluit nos pri-
 mum quidem a negotiis aliis semouere, & totos rei di-
 uinae, non obiter ac velut aliud agentes, intentes, in-
 tentos esse. Vt non minus, si non multò magis va-
 leat in Christianorum sacris, quam in gentilium
 principum aut sacerdotum anguriis olim & sa-

CLXVIII.

*Cera ignis**Esa. 6.*

5.

*Simile.**Martyr**part. 4. pa.*

777.

*Hyperbola**Plutarc. in**Numa, &**Coriolano.*

- Hoc age.* sacrificiis illud præconium, HOC AGE. Quæ præconium clamantium vox quotquot rei intererant, conuertebat, præparabat, & animos ad rem iubebat adhibere, ne quibus aliis operibus interiectis, quæ plurima in rebus humanis vi quadam & necessitate fieri contingit, diuinus auerteretur cultus. Ad Chrysostrum redeo, qui superioribus verbis voluit quidem communicantes, aut alioqui communioni præsentem, sacris vt corpore sic animo vt intersint, admonere, non verò sic mentes à symbolis auocare, & fursù in cælos sic auferre, quod vult Martyr & Martyriani, vt Christi corpus & sanguis tã procul absint à sacramentis, quàm cæli à terris. Et quidem, quo tamen loco sic scribit. Ideo dicitur Sursum corda, vt ab illis rebus (vel potius signis) visibilibus animum subuehas ad res significatas inuisibiles, quæ tibi in sacramento offeruntur: hæcenus rectè, si sentiret & adderet, non eas in sacris offerri tantùm, sed & exhiberi. Præsertim cum paulo ante priorem locum, & ad superiora Chrysostrum verba diceret panem & vinum, quatenus sacramenta sunt, non tantùm significatiua corporis & sanguinis Christi, sed etiam exhibitiva, & verissimè, ait, loquimur, Vt enim illa significant, sic etiam exhibent, & offerunt spiritui nostro Christi corpus. Quis hunc non putaret hic vt signorum, ita rerum agnoscere præsentiam? adeo de ratione sacramentorum est nouæ legis, vt exhibeant quod figurant: adesse autem quæ exhibentur. Vnde illa in Latinis autoribus, horum, librum, pupillum, reum, seruum, rationes & spectacula exhibere, pro personaliter repræsentare, & proinde tam hîc esse res præsentem quàm signa,
- Ubi supra, Et part. 2. regula. 8.* vtrisque enim constare sacramenta. Cauillatur ergo & fugitat hoc alibi vocabulum, sic contra Antagonistam suum, Commodè ad tuum illud Exhiberi, redi, videlicet corpus Christi crucifixum (vel potius crucifigendum) exhibuisse se discipulis in Cœna sub accidentibus panis & vini. Ego verò illam exhibitionem, quæcunque sit, missam facio, &c. Pergit martyr, & quibus Chrysostrum veram hîc corporis & sanguinis Domini præsentiam populum docet, hyperbolas vocat, atque tropos rei fidè atque veritatem superantes, Nec verè aut sanguinem ex mensa
- Pag. 775.*
- Sacramenta exhibitiva.*
- Exhibere.*
- Obiect. 113.*
- Pag. 778.*
- Hyperbola.*

mensa reflueret, sic enim esset insignis ministrorum negligentia: nec liquorem illum quem bibimus in sacra mensa, propriè ex Domini latere hauriri, sic enim sacrificium nostrum non esset incrementum. Hæc acutissimus ille subtilisque doctor Martyr, tam crassa cartis illiuens, ut nec ipsa crassities crassiora somniare possit. Sic autem habet Latinis Chrysostomus (quando deest græcus) Ignis spiritualis ex sacra mensa refluit. Et, reputate salutarem sanguinem, *quasi è diuino & impolluto latere effluentem*. Quorum priore loco, ut cum Martyre, Sanguis, legatur, non, ignis, quis non videt idem eodemque sensu, quod ab Augustino, Propter, &c. dictum, Domini sanguinem de sacro calice, non in corda modò (ut ille perpetuò vult) sed in ora quoque fidelium fundi? ubi hinc sacerdotalis negligentia periculum, vel somnium? In posteriore autem loco, In calice ex latere Christi hauriri vel effluere extra venas, non magis est sententia nostra quàm Chrysostomi litera, ut in quâ vocula græca respondens latinè *Q V A S I*, vel imaginem innuat, vel similitudinem (si grammaticari libet) Sic enarrans illud, de latere Domini lanceâ, aperto exiit sanguis & aqua. Hinc (ait) mysteria ortum habent, ut quoties ad admirandum calicem communionis sanguinis Christi accedis, tanquam ab ipso latere hauriens, accedas: Siue, ita affectus sis, quasi ex ipso Christi latere bibas, hoc uimirum sanguinis ex calice hausta: *Quo* & ubi paulò antè Prosper exposuit, eiusdem sanguinis ex latere Christi effusionem designari, & idem illud os verè aureum, ad id, Calix benedictionis nonne communicatio sanguinis Christi est? Horum, ait, verborum huiusmodi est sententia, *Quod est in calice, id est, quod à latere fluxit, & illius participes sumus*. Et ad Neophytos Augustinus, hoc accipite in calice, quod manauit de Christi latere. Ne putemus eo posteriores Latinos Valafriidum, Paschasium, Iuonem, & in Concilio Romano sub Gregorio VII. antiberengarianos, &c. aut Græcos recentiores Samonam, Cabasilam, &c. sic demum cœpisse loqui, Sicut ergo minimè sentimus in sacris nostris Domini sanguinem in calicem ex eius latere extra venas, quod inuidiosè Mar-

*De cōf. dist.
2. ca. Dum
frangitur.*

*Vall. lib. 2.
cap. 36.*

Ioan. 20.

Homi. 84.

1. Cor. 10.

Homi. 74.

*Sacrificium
inruentum,
Et cruentum.*

Luc. 22.

1. Cor. 11.

*Cruor &
Sanguis.*

*Mors sacri-
ficium cruen-
tum.*

*De cōs. dist.
2. ca. Neces-
saria.*

*Tertul. de
resurrectio-
ne.*

*Iren. lib. 4.
c. 34. Et l. 5.*

Cyri. in

*Ioan. 6. lib.
4. cap. 14.*

Sanguis.

tyr obiicit, fundi, & inde hauriri, sic illum ipsum verum eiusdem sanguinem in cruce ex latere totoque eius corpore semel effusum, in sacris inesse calicibus, ob id eius portatoribus ab Optato dictis, & inde in ora fidelium stillari, fluere, fundi, hauriri, non est in Chrysofomo hyperbolicum, sed in Ecclesia catholicum. Sed ne sic quidem, ait Martyr, sacrificium nostrum erit inruentum, cruenta enim sunt, quæ cruore asperguntur, vel cruorem secum coniunctum habent. Vulgo dici solet, neminem peius vel intelligere vel interpretari, quam eum qui vel intelligere nolit, vel se non intelligere fingit. Eucharistiam igitur sacrificium inruentum cum Orthodoxis patribus Græcis atque Latinis dicimus, collatam Christi in cruce sacrificio, cuius illa recordatio est, annunciatio, memoria representatio. Et hinc rursus grammaticari cogimur, Cruorem Latini sanguinem vocant qui ex vulnere spargitur, unde cruentum cadauer, cædes cruenta, dapes cruentæ, Mars cruentus, mors cruenta, morsus cruentus, &c. Mortem igitur Domini propter sanguinis ex corpore toto in cruce effusionem, sacrificium verè atque propriè esse cruentum, At Eucharistiam Symbolum Ephesinum, reliquique antè & postea patres sacrificium inruentum, inruentam hostiam, seruitutem, & oblationem vocant, quòd in eius mysterio nihil tale fiat, quale quondam & semel in cruce, cruoris extra domini latus, venas, corpusque totum profusio, cuius tamen ipsissimi sanguinis olim iam fusi simus & fiamus verè in hoc sacro participes, nec vi tantum aut effectum, sed re ipsa atque substantia, Neque enim salutem atque immortalitatem præsci catholici hoc etiam argumento contra peræquè veteres hæreticos eam negantes, euicerunt, quòd corpora nostra Domini sanguine in Eucharistia nutriantur, augeantur, & alantur in vitam æternam, quòd alioqui calix Eucharistiæ communicatio sanguinis eius non esset, Sanguis enim non est, nisi à venis, & carnibus, & à reliqua quæ est secundum hominem, substantia, quæ verè factum Verbum Dei, sanguine suo nos redemit, & cætera. Non est igitur Eucharistia sine Domini sanguine illo ipso

qui ex patientis & morientis corpore, & mortui exiit latere, non autem qui quotidie in sacris nostris ex eodem Domini corpore, venis, latere exiliat, vt & hac de causa dicatur incruenta, cruentæ presertim veterum Iudæorum & gentilium sacrificiorum laniens comparata. Quod reliquum est in Chrysofomo de Seraphim, & cætera. Scimus verbi, vt sacramentorum, ministros homines esse, non angelos. Et Paulus tamen gratulatur se ab auditoribus suis exceptum vt Dei Angelum, vt Christum etiam Iesum. Verbum item suum ab eis acceptum, non vt verbum hominum, sed (sicut verè est) Dei verbum. Sic os illud verè aureum nos hortatur ad Eucharistiam accedere, quasi nobis manu non humana, sed angelica, imò diuina, Christi nimirum ipsius, porrigendam, quando hæc cum illa quam ipse discipulis ministravit, eadem est, & nihil habet minus, Et hoc enim corpus idem illud est, & cætera. Hæc ad Martyrem Chrysofomi parum candidum interpretem, nobis autem hîc iniquissimum, & quotquot cum eo ex occasione monitionis Ecclesiasticæ, præter & contra mentem tum aliorum veterum, tum Chrysofomi vel maximè, sic animos Christi fidelium ad cælos subuehunt, vt Christum ipsum, qua hominem, à Cœna summovent. Multò minus id senserunt posteriores diuini officij interpretes. Inter quos Amalarius Treuirensis Episcopus, post citatum vbi antè, Cyprianum, Præfens, ait, præparationis (siue præfationis) officium tempus illud nobis ad memoriam reducit, quando Christus in Cœna ascendit in cœnaculum magnum stratum, Ibi multa cum discipulis locutus, & Patrem pro eis precatus, tum alia, tum illud vt in cœlum transiret, dicens, Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi mecum sint, & videant claritatem meam quam dedisti mihi. Iuxta hunc sensum, altare est mensa Domini, in qua conuiuabatur cum suis, Sacerdos cum suis auditoribus ascendit in cœnaculum, quando dicit, Sursum corda, auditores respōdent, Habemus ad Dominū. Quod precatus est pro se in præfatione, vt cor suū alienum esset à vinculis mundanis, hoc nunc monet auditores suos, vt pro tanto dono gratias agant Deo, &c.

Sacramentorum ministris hominis, non Angeli.
Gal. 4.
1. Thess. 2.
Hom. 2. in
2. Timoth.

Cap. 19. et
21.

Ioan. 17.
Altare, mensa
sua Domini.

Atqui scriptor hic floruit sub Ludouico Pio Imp. iam
 tum receptissima Christi corporis & sanguinis in myste-
 riis tum praesentia, tum etiam adoratione. Et qui scripsit
Gabr. Biel. lectio. 17. super Canonem hoc quidem seculo, nondum tamen au-
Eleuatio dito schismate, sic exponit, Sacerdos populum in com-
quadruplex munionem charitatis ad altiora proficisci volens, expresse
 hortatur, dicens, Sursum corda, supple, leuate. Sursum
 autem intellectu veritatis, affectu charitatis, virtute con-
 uersationis, rectitudine intentionis. De prima superna
Psal. 65. eleuatione dicitur, Accedat homo ad cor altum, & exal-
Intellectus. tabitur Deus. Ad cor altum huc intellectu veritatis acce-
 dit, qui nihil in sacramento carnale cogitat: sed omnia
 alta esse intelligit. Vt Christum in hoc cibo sumptum
 non dentibus discerpi, non sacerdotis diuisione diuidi,
 sumptione, non vt pereat, digeri, sed manentem integrum
 sumptum, nos sibi incorporare, in altare descendentem
 in dextera Patris manere, vt nos sibi incorporatos ad
Col. 3. eandem exalter, &c. De secunda Apostolus, Quae sur-
Charitas. sum sunt, sapite, non quae super terram. Sapimus enim
 & quaerimus caelestia per feruidam charitatis exaltationem,
 quod in sacramento perficitur, quando nimiam
 Domini dilectionem pensantes, aduertimus quod se no-
 bis in Coenam dat, quod nos sibi incorporet, & sic ad alta
 domus Patris, vbi omnes aeternae vitae abundant panibus,
 nos eleuando perducatur. De tertia dicit idem, No-
Phil. 3. stra conuersatio in caelis est, Vnde & Saluatorem ad nos
Conuersatio in sacramento expectamus, qui incorporando nos sibi
 reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum cor-
 pori claritatis suae. De quarta dicitur, Ad Deum stillat
Iob. 16. oculus meus. Altae inquam, intentionis oculus, deuotione
Intentio. ac Dominicae passionis memoria lacrymando stillat,
 & non nisi in altum dirigitur tendendo ad Deum, & per-
 gendo, & omnia soli attribuendo. Hanc etiam exhortationem
 facit conformiter ad ea ibidem verba, Terrane operias
 sanguinem meum, neque locum in te latendi clamor meus
 inueniat. Ideo terreno depressoque corde Christi sanguis non
 debet operiri, nec clamor quo ad Dei communionem vocamur,
 sub affectu latere terrestri, sed potius corde ad caelum eleuato haec
 omnia uen-

rari. Ad quam sacerdotis excitationem respondetur ex persona populi assistentis, *Habemus ad Dominum*: quia ad altius aliquid cor exaltari non potest, nec in aliquo tutius locari, ut altissima & spiritualia Dei dona percipiat. Vnde leuenus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos. Totum enim cor in cœlestibus habitare debet, quod tam cœlestia & sublimia dona expectat, quod Angelicis laudibus voces carnis iungi desiderat, ne in id improprium incidat, Appropinquat ille ore suo, labiis me glorificat, cor autem longè à me est. Et recentior adhuc in Missæ Canonem exegetis, sed ex classicis & priscis scriptoribus collecta, sic colligit, *Quid est ergo sursum habere corda, nisi ea quæ sursum sunt, quærere videlicet amando, sapere intelligendo? Et, Amor sanctus ad superna eleuat, & ad æterna inflammat. Obligata contra terreno amore anima, quasi viscum habet in pennis, volare non potest. A sordidissimis autem seculi affectibus mundata, tanquam pennis extentis, & duabus alis resolutis, totidem scilicet dilectionis Dei & proximi præceptis, volat ad Dominum, ascendens volando, quia ascendit amando, ad illam scilicet supernam Hierusalem, matrem omnium nostrum, quæ in cœlis. Ab illa enim peregrinamur in hac vita, ad eius reditum suspiramus, tandiu miseri & laborantes, donec ad eam redeamus. Hunc cordis nostri ad Deum ascensum ex conuale plorationis Martyres intellexerunt, & inde ut congonarentur, ascenderunt. Quinetiam si propheta & patres antiqui, antequam Dominus in carne venisset, mortuus resurrexisset, & in cœlum ascendisset, suspirabant tamen ad eam ciuitatem, quantum nos oportet desiderare quo nos ipse præcessit, & vnde nunquam recessit? Antiqui sacerdotes, qui non tam curabant de cultu sermonis, quàm de salute & ædificatione plebis, propter idiotas & rusticanos, non *Sursum*, sed vulgari sermone, *Sursum* corda dicere solebant, ut res tanta planius omnium sensibus commendaretur. Hæc ille, quisquis fuit, & vndecunque colligit, cuius paucula postrema non satis capio. Cum ergo moderni etiã Scholastici nos ex occasione breuis huius siue adhortationis, siue preculæ ad*

*Thren. 3.**Esa. 29.**Parisiensis
anno 1548.**Ex seueria-
no.**Amor du-
plex.**Dilectionis
præcepta, a-
la.**Hebr. 12.**Psal. 83.**Act. 3.*

celestia subducant, & iidem præsentissimã, vt ita loquar, Christi in his sacris præsentiam fortiter asserant, an continuo nõ sibi scribunt, quasi Christo nihil opus sit in altaribus præsentem, vt ad quem in cœlis præsentem nos amandent? Absit sed potius cum patribus, adeoque cum *Miraculum Eucharistia maximum.* (quod aiunt) & semel cum Patre sursum sedet, eoque tempore articulo nobis adest & præsens est. Hoc inquam, *Chryso. li. 3. de sacerdot. hesych. Len. 22. Tho. in officio.* miraculum ab eo factorum maximum & adorant, & ei cedunt atque imputant.

Rustica, & Anabaptistica.

CAPVT XI.

Reliqua est fax rustica, & Anabaptista, omnium errorum & hæreseon veterum ac recentium quedam quasi sentina. Vtraque sane quid de tã Augusto, hoc est, huiusmodi sectis infaustis dissimilimo sacramento senserit, non magnopere curandum erat, nisi ccepto semel argumento respondendum esset, & finis tandem aliquis imponendus. Tumultuantes ergo rustici circiter annum Domini 1525. & se Iesum Christum confiteri excusantes, & rescribentes, à principibus Germaniæ tam Catholicis, quàm iam tũ sectariis, qui & post Protestantes dicti sunt, in ipso procinctu, hoc inter alia responsum audierunt, Cum vos ex deliberata nequitia, ac seductoria falsi Euãgelij vestri doctrina multipliciter contra redemptorem nostrum Iesum Christum cædibus, incendiis, variisque in Deum impietatibus, presertim in venerabile sacramentum, & aliis blasphemis vos contaminetis; Nos, quibus à Deo gladius commissus est, hic congregati sumus ad vos puniendos, vt Dei blasphematores, &c. Bello igitur confecto Thomas Muncerus an Montzerus nihil refert, *Petrus Gnodalius li. 3.* falsus eorum propheta, & præcipuus capitaneus, captus & quæstioni subiectus, initio confitetur sanctum & venerabile sacramentum, quod vocant *altaris*, externè non adorandum, nisi *Spiritu*: id verò vniuscuiusque voluntati liberum esse. Se id à meridie ægrotis porrexisse, & nocte

etiam intēpēsta, vinis vniuscuiusque ratione habita. Hæc ille, hanc externæ adorationis libertatem à Luthero familiari quondam suo fortè mutuatus. Nec plura de his super hoc historia Guodaliano, anno 1570. emissa, nisi quod altarium, templorum, monasteriorū ab eis subruorum non est numerus. Quo tamen in tumultu nullam eis à Rusticis factum esse iniuriā scripsit post Lutherus, nisi hanc vnicam, quod remanserunt adhuc lapides ibi aliqui & vestigia, &c. Captus quoque aliquantò post, anno nimirum 1536. bello monasteriensi Kuipperdolingus Anapitstarum, vt ambiebat, Rex, De sacramento Synæxos inter cætera ad hunc modum dixit, Quāquam Zuinglij sententiam ea in re diu sit amplexus, aliud tamē sibi reuelatum esse iam nunc ac antea senserit: nimirum quod pōdus Cœnæ verbis detrahi nec possit, nec debeat, id quod fiat, si non perinde atque sonant: Hoc est corpus meum, Hic est calix sanguinis mei, absque tropo accipiantur. Ea tamē in re à Lutæranis se dissentire, quod Iudæam quoque corpus Christi manducasse, & sanguinem bibisse asserant. Ergo, inquit Corninus cum eo colator, & historiæ auctor, Christi opera non prius vini, & efficaciam habebunt, quā fides nostra huc accedat? an non sacramenta vim non à nostra vel credulitate vel incredulitate, sed ex Christi verbis ac institutione pendunt? Fidem quidē hīc requiri & adesse debere fatemur, Deum tamen idcirco, si non adsit fides, mendacij non arguendum, vt cuius fidem nec Iudæorum incredulitas irritam facere potuerit. Sol in quem vsus creatus est? an nō vt luceat, & diei præsit? Iam si nos vel lolio victitemus vel cæci omaino simus, ergōne solē quoq; amittere splendore suum portebit? Ea est sacramentorū ratio. Hic protinus rex, vt per me vobis liberū est hoc vel illud sentire, ita patiamini meo me hīc sensu abūdare. In altera idem disputatione sui similis, In pane quidem Christi corpus, in vino fumi sanguinem confessus est, cum tamen panem incredulo nihil præterquam panem, & vinum nihil præterquam vinum esse. Hīc nihil super adoratione. Sed formam verborū Cœnæ secutus ad literam sine tropo, mirum ni & rerum hīc præsentiam, & cum hac

*Anton. Corninus.
Kuipperdolingus.*

*Cœnæ verba, vt sonāt
absque tropo.*

Iudas.

Sacramentorum vis vnde?

*Rom. 3.
Solis simile.*

adorationem rogatus agnouisset, In colloquio in Louf-
Ioan. Gu- fen oppido episcopali antè habito anno 1530. Sic loqui
stius de ca- tur Anabaptista, Quæ lego, Spiritus sanctus explanat,
tabaptistis. nec ullam ambiguitatem relinquit tã de baptismo, quàm
Lib. 2. de cœna Dominica, de quâ vos (Lutherani) nescio quid
 certaminis iniustis, congladiantes de lana caprina, ex pa-
 ne diuinum numen facientes. Et nullus contentionis est
 finis. Docuistis panem esse, & manere panem, iam Chri-
 stum ipsum ex pane illo constituere vultis. Orthodoxus
 (hoc est, hoc certè loco, Lutheranus) de cœna Domini
 prodidisti animum tuum, imò præceptorum tuorum do-
 ctinam erroneam. Nos non solum panem in cœna Do-
 mini habemus, sed etiã ipsum Christum. Nec loquimur
Concomitã- vt tu tuique similes. Obsecro vos ne ita contemptim, &
ti. sine scripturis de sacrosancta mysterio loquamini, De
 quo summo cum honore, dignitate, timore, gratiarum a-
 ctione sermo habendus: Contemnitur id à vobis, & des-
 picatissimũ habetur, quod ex multis noui. Dominus spi-
 ritum meliorem concedat, & intelligentiorem, quo id
 rectè perpendatis, & simplicioribus purius rectiusq; pro-
 ponatis. Ea mysteria nunc relinquamus. Hæc ibi. Mal-
 lem, quisquis fuit, sententiam tum suam, tum alienam fu-
 sus exposuisset. Nam de adoratione tãtundem quod su-
 præ, hoc est, prepomodum nihil. At inter XXI. articulos
Ioan. Co- Anabaptistarum monasteriensium, sic habuit tertius, Ma-
chlaus. gnum Balaam supra sacerdotis manus & caput, ac alibi
 non inspicere, A deo panem mysticum non habebãt pro
 Christi corpore, nec venerabãtur, vt nec inspicerent qui-
Lib. 4. ca. 2. dem. Hic pro confutatione succurrant, quæ ex veteribus
 Iudæis contra modernos diximus de frumento in capiti-
 bus montium ex Dauidis versiculo, hoc est, de Euchari-
 stia in sacris ad cultum eleuatione. Nec enim dubium
Contra ca- Anabaptistas hinc eò spectasse. Proinde primus hic fuit
tharinum. eorundem articulus, Maiorem Ecclesiam, & omnia quæ
 cultus diuinus dicuntur, deuitare, Scilicet vt hoc ita in
 templis publicis impedito, omnis generis hæreses in pri-
 uatis angulis disseminarentur. Et hæc quoque à Luthero
Contra sta- doctrinã didicerant, ante aliquot iã annos scribẽte, Tem-
plũ Ecclesia. pla & monasteria, cū omnibus quæ in eis fiũt, meras esse

laruas, & Antichristi facies, bullis & indulgentiis editis, omnibus qui ad hoc conarētur, & in hoc exponerēt corpus, facultates, & honorē vt deualtarētur Episcopatus, & Episcoporum regimen aboleretur. Sic fore dilectos Dei filios, & veros Christianos. Huiusmodi nidos gliriū (sic vocat Monasteria) dignos esse qui sic ædificarentur & cōseruarentur, vt nō remaneret lapis super lapidē. Et alibi, Multò satius esset talia monasteria funditus eueri, quàm miseros homines sic scādalisari, &c. Reformationē Anabaptistica deteriorē, Tempia & huiusmodi loca nō deuītare modò, sed & subruere. Quod ab vtrisque sectariis sæpe factū nimium meminisse necesse est. Redeo ad Monasterienses, Quorū cœnā huiusmodi fuisse ferūt, Propheeta nouus tuba cecinit per omnes vias, & edixit vt ad tēpli primarij vestibulū armati cōueniant, nam ab vrbe profugandū esse hostem. Cū eò ventum est, cœnā reperiunt paratam, iussi discubunt ad millia quatuor: deinde cœnāt etiā ij qui intereā fuerant in excubiis, circiter mille. Rex (ex sartore Ioānes Leidēsis) & Regina (ex tribus vxoribus vna) cū suis domesticis ministrat: Sumpto cibo, iamque ferè peracta cœna, Rex ipse panem azymū singulis porrigit, his verbis, Accipite, comedite, annūciate mortē Domini. Et pauculis interiectis. Postea Rex & Regina cœnant cū reliquis ministris. Inter cœnandum Rex consurgit, ait sibi quidpiam esse negotij, quod Pater mādarit. Fortè captus erat miles quidā, hunc proditoris, vt alterum Iudam Rex insimulat, & decollat ipse: post redit ad cœnam, & facinus illud suum facere commemorat.

Hæc tū fuit Anabaptistica, vel potius diabolica cœna, vt meritò de hac post poëtam dicas, *Hic furor, hic rabies, hic sunt tua crimina, sathan.* Vt enim omittam omiſsa præcipua cœnæ Dominicæ verba, hoc est, formam huius sacramenti consecratoriā, habes ministrum non modò parum putū laicum (cuiusmodi bona ex parte sunt ministri extraordinarij) Regē scilicet gētilitio more atq; sacerdotē sed etiā carnificem, & inter execranda sua sacra parricidam. Nimirū qui paucis anteā diebus Kuitperdollingū suum ex propheta, imò & non ita dudū consule, tradito ei gladio carnificē cōstituerat. Sic visum Deo, vt qui sum

*Contra ducē
Georgium.*

In Postilla

Domestica.

Dominica.

4. aduentus.

Cœna Ana

baptistica.

Henric.

Bullinger.

lib. 2. ca. 10

Sleidan.

lib. 10.

Anno. 1534.

Ioannes

Leidensis

rex ex sar

tore.

Lucan. li. 7

Sic Suidas

in vocula,

σνευθ. Sa

cerdos habi

tum carniſi

cis supsit,

vestitu ho.

n. stisimo

in miserru

mum mu

tato.

Carnifex

ex consule

& prophete.

ta.

Origen.
Gen. 40.
Matt. 14.
Marc. 6.
Ambr.
Luc. 13.
Cyrrill.
Theophila.
Lyr.
Eraf.

Val. Maxi.
de crudelitate,
Et nota
brusoria.
Linus li. 39
Cicero
Plutarch.
In catone et
Quintio.

Lambert.
hortensius.

Missus Anabaptici.

mum autè magistratum gesserat, Consul, tunc infimum locum obtineret. carnifex. Sic, veteres obseruarunt impiissimos illos Reges natalitia sua conuiuia, Pharaonè pisto-
 ris sui patibulari suspèdio, Herodem sanctissimi prophetae decollati sanguine cruentasse. Sic Iudas prodicionem
 Dominici sanguinis inter sacrificia positus cogitauit. Sic Pilatus Galilæorum aliquot seditiosorum Cæsarem dominum agno-
 scere recusantiū, & præter victimas à Mose statutas, alias pro salute Romani Imperij prohibentium,
 superueniens eorum sacrificiis sanguinem hominū cum sanguine pecudum, quas ritu Iudaico immolabant, nouo
 horrendoque exemplo miscuit. Sic L. Iun. Damasippi prætoris Romæ Mariani iussu principum ciuitatis Syllanas
 partes secutorum capita hostiarum capitibus permista sunt. Sic L. Flaminius Cōsul in prouincia Gallia ad
 scorti multum & spectaculum, negantis se uidisse quen-
 quā securi ferientem, & peruelle id uidere, vnum ex dam-
 natis extrahi iussum in cōuiuio securi sua manu occidit,
 & vt quidam referunt, nobili cuidam Gallo Boio trans-
 fugæ, stricto gladio, qui supra caput primum pende-
 bat, loquenti adhuc caput primum percussit, fugienti deinde,
 fidemque Pop. Romani, & eorum qui aderant ac epula-
 bantur, imploranti, latus transfodit. Facinus atrox, vt cū-
 que referatur, & ab aliis aliter, inter epulas & pocula, vbi
 diis dapes libire, & hominibus bene precari mos esset,
 humanā victimā mactasse, cruore mensam respersisse, &
 hominis sanguine lusisse, Ob id meritò è Senatu à Carone
 Cæsore submotū. Sed externorum exemplorum plus
 satis. Ad Anabaptistas redeo, qui cū semel à nobis dis-
 cessissent, cū nostra sacrificia incruenta sint, eorum o-
 portuit esse crueta. Quanquam sunt, qui hoc omisso ho-
 micidio, & muliebri ministerio, aliter renarrent, Cœnam
 iussu prophetæ indictam, ad hanc conuenisse promiscuè
 omnes, citra ætatis aut sexus discrimen. Censā, ibi capita
 quatuor aut quinque millia, Accumbentibus triplicem
 missum appositum, carnes fumo duratas, deinde recentes
 postremò assas. Potum Cerenisiam, mensæ inseruisse Re-
 gem & Reginam, cum numerosa satellitum, ministrorū,
 pedissequarū, & ancillarū multitudine. Sublatā mensā, Re-

gē in folio suo tunica holoserica, qua ad ministrandū erat expeditior, sublimen confedisse, populo partes panis triticei distribuisse, Identidē hęc verba iterantem, Accipite, & Annunciate mortem Domini. Et, Accipite, & diuidite inter vos. Inde alios aliis diuisisse, cum exhortatione ad cōcordiam & mutuam charitatem. In diuersum locum post hęc duos regis digressos ministros, vinum fudisse, inculcantes identidē verba mystica, quę in Euan-gelio leguntur, cū mutua inter hęc exhortatione, vt vinū ex multis acinis & vis exprimitur, & è multis grauis panis conficitur, ita nos multi vnū corpus sumus, & animus vnus. Cœnā sublatā, carnē Deo decantasse, Gloria in altissimis Deo. Postremos omnium Regem, Reginam, ministros, & eos qui è stationibus diuturnis acciti venerāt, ad cœnam se composuisse. Defunctum Regni Cœnæ mysterio, rogasse vniuersam concionem, num omnes ad exequendam diuinam voluntatem, hoc est, ad patiendum moriendūque profide, propenso animo paratōque essent, Acclamatum vno ore ab omnibus esse, & cæt. Quid hīc nos vicissim, Christiane lector, acclamamus, nisi pœticum illud, *Sunt bona, sunt quaedam mediocria, sunt mala plura?* Audi enim Cœnæ & ad concordiam charitatemque exhortationis præclaros fructus, præter præscriptam bonorum communionem, polygamiam permiffam, agamiam post Amstelredami præter effœtas & immaturas, prohibitam, Oppidanos templa & fana Diuorum demoliri, quę peculiari nomine ipsi forum Baalis, & Romanarum nundinationū appellare tēporia. In Phrisia ad Bosuerdā monasterio inuali, pulsus monachis, omnia interiora vastarunt contēpro magistratu, quantum rerum fuit, suæ ditionis fecerunt. A Edis sacræ omnia demeliti, Eucharistiam pedibus humi, ignominiosē elisam proculcare, addere, En Deum impiorum: multas id genus blasphemias eblatantes, sacra omnia prophanarunt. Amstelredami ab iisdem tumultuatū, coniuratū antè à quatuordecim in solenni lustratione, de pōparum fecrulo, in quo panis mysticus corporis dominici circūferebatur, de pōte in subiectū flumē vnā cū gestatoribus deiciēdo, pro dita reiudicio, apprehensi coniurati, supplicium dederūt.

*Cōtra illud
vt sumant.
Et dent ca-
teris.*

*Anapti-
ca cœnæ fru-
ctus.*

*Euchari-
stia calca-
ta.*

H. B. lib. Sed non vnum fuit huius Hydræ caput. Qui eos in clas-
2. cap. 5. ses distribuerunt, nouo loco ponunt liberos Anabapti-
Anabapti- stas, docentes sacramenta fidelibus esse superuacanea, non
ste liberi. vtilia, neque necessaria, ideoque pios ipsis non opus ha-
Sacramenta bere, vt quibus ea nihil conferre possint, quod non antè
an libera, ipsi in spiritu & fide habeant. Sed cum sacramenta à Deo
nec necessa- sint instituta, sic de his loqui & cogitare, blasphemia est,
ria. quasi res superfluas instituerit, nec externa signa propter
Rom. 4. interna dona superfluunt. Abraham prius fide iustificatus,
Act. 8. iustitiæ deinde suæ signaculum accepit Circumcisionem, neque
 10. superfluè, neque inutiliter. Philippus diaconus Eunuchum iam
 fidelem, Petrus Apostolus Cornelium virum iam religiosum, & Dei
 timentem, orationibus, eleemosynis & ieiuniis vacantem, baptizarunt,
 non frustra, nec absque fructu & augmento diuinæ gratiæ.
Ioan. 6. Apostoli veram fidem habuerant, & Christi carnem spiri-
Matt 26. tualiter manducarant, sanguinem biberant, externam
Marc. 14. nihilominus Domini cœnā sumpserunt, ac se ipsos prius
Luc. 22. probauerunt, cum ea probatio non fiat sine fide ac spiri-
 1. *Cor. 11.* tu, probati tamen de pane illo edunt, & de calice bibunt,
 iuxta Pauli præscriptum, vtique non sine fructu, vt Dei
 gratia, salus nostra sacramentis non sit alligata, sic vt abs-
 que illis seruari non possimus, cum scilicet propter in-
 uitabilem necessitatem habere nequimus, eo tamen loco
 in Ecclesia manere debet, quo à Domino cõstituta sunt,
 & si ea habere possumus, non omittenda. Quare verus Ec-
 clesia hos recentiores falso *Liberos* in veteribus Messa-
Messaliani lianis, suo antè loco non omissis, repudiavit, Idem nimi-
lib. 4. c. 15. rum docentibus, hoc est, his qui Christi corpus intus spi-
 ritualiter sumpserunt, cœnam Dominicam inutilem esse.
 At horum aliqui non aliter de Eucharistico pane, quàm
 de quotidiano & vulgari loquuntur, quasi nihil aliud aut
 amplius sit quàm nudum fraternitatis signum, non etiã
 vera Christi corporis & sanguinis communio. Verùm in
 sacramentis non signa tantum, sed res quoque signatæ
 considerandæ sunt, vt elementa hæc panis & vini in ne-
 gocio cœnæ Domini non iudicare debeantur vulgaria,
 quibus ad vulgarem corporis alimoniam vescamur, sed
 spiritualia. Panem vtique sanctum vitæ æternæ, & calicem

Canon.

salutis perpetuæ, ut habet Canon. Domini utiq; instituto verbóque sanctificata, & à vulgari usu ad spiritualem segregata, ut alium finem & usum habeant, quàm carnis alimoniam, nam spiritualem cibum potúmque vitæ æternæ nobis repræsentant. Porro Anabaptistæ in libro, quæ *H. B. lib. 6. cap. 8.* Adhortationem nominans, grauius conqueruntur, contentionem inuilem, & logomachiam excitatam esse de sensu verborum, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus: quasi potius hæc mouenda non fuerint, nec disputandum quid panis aut vinum sit, fiatve, sed quare illis uti debeamus. Sed si fidelis nescire debet qualis ei cibus in cœna Domini proponitur, quomodo eum diiudicare, discernere, sumere poterit? Sed hac aiunt ratione excitata esse dissidia, ex cœna Dominica, caninum (quod horrendum dictum est) conuiuium esse factum. Docendus est populus qualem cibum Dominus in cœna discipulis proposuerit, & fidelibus proponat Ecclesia, ut omnes intelligant spiritualem esse, verè panem filiorum, peccatorum quidem, sed pœnitentium, & respiscere proponentium, & ideo nec canum, nec porcorum. Nec verò vel Anabaptistæ soli sunt homines, vel qui Anabaptistæ non sunt, canes statim aut porci sunt. Quin etiam ipsi in cœna Domini verbis aliquid peculiare habuerunt, & præter communem, Lutheranã, Zuinglianam, quartam interpretationem proposuerunt, Dominum neque mutasse panem in corpus suum, neque id in pane inclusisse, nihil scilicet cum ceteris hominibus commune habere volentes, sed omnibus in rebus singulare aliquid, & ab aliis separatum. Dicunt enim verba illa figurata esse, nec naturaliter & propriè de pane intelligenda, sed de naturali Christi corpore, quod mensæ assidebat, & panem distribuerebat, quod pro nobis traditum est, non autem panis. Sed num Apostoli ignorabant hoc quod habebat Christus in mensa corpus accumbens, ipsius esse corpus? Quid igitur opus erat his verbis, Hoc est corpus meum, ad hoc demonstrandum? Quæ etiam verba si nihil ad signum pertinent, quomodo hic sacramentum, aut sacrum Christi corporis erit signum? An sic non est euacuare sacramentum? Vera enim sacramenta elementum habent atq; ver-

I. Cor. II.

*Caninum
conuiuium.*

Cœna verborum triplex expositio.

Anabaptista singulares.

Cœna verba figurata.

Panis corpus Domini sacramentaliter.

bum, institutioni sanctificationis que signi necessario adiectum. Scimus panem non esse pro nobis traditum, sed corpus Christi: verum illud nobis panis repræsentat, & de eo testificatur, ideoque corpus Christi nominatur, atque etiam illud est, sacramentaliter, seu ut isti dicunt, figuratiue. Sic contra Anabaptistas Zuinglij successor. Eos enim sciendum est à Lutheranis & Zuinglianis exortos, & in eis natos, post pro perpetuo schismatum more dissentientes ab vtrisque improbatos. Cõtendit igitur Bullingerus (ne & hic à nostra farragine abeat indiscussus) Dominum ut panem accepisse, ita suis porrexisse, & his verbis, hoc est corpus meum, demonstrasse, eaque de pane intellexisse, sic ut panis Domini corpus repræsentet, hoc est, ut alibi centies exponit, significet, ac in memoriam reuocet. Sed si sacra hæc signa res repræsentant dũ-

Cene verba & aduerbia.

taxat, hoc est, signant, non etiam verè præsentant, hoc est, præsentem proponunt, faciunt, sistunt, offerunt, ostendunt, dant & exhibent, quorsum hæc in Patribus hac de re toties occurrunt cum his verbis hæc etiam aduerbia, verè, reuera, veraciter, reipsa, realiter, corporaliter, naturaliter, carnaliter, præsentialiter, personaliter, essentialiter, substantialiter, substantiue, nedum significatiue? Cur tanto serio ac studio nos admonent, credendum verbis Domini, nec de eis ambigendum, si signa his sanctificata & consecrata tantum significant? Id enim alioqui tam creditu facile, quàm dictu, Sic enim concionantur, Cũ de pane ipse pronunciauerit, H. E. C. M. quis audebit deinceps ambigere? Cũ idem tam asseueranter dixerit, H. E. S. M. quis vnquam dubitauerit ut dicat non eius esse sanguinem. Et eum parum dignum existimabimus, cui credamus, quòd vinum in sanguinem transmutet: & non multò magis sic eum corpus & sanguinẽ suum fouenda nobis dedisse, persuasum firmiter habebimus, ut ea cum omni certitudine tanquam corpus ipsius & sanguinem sumamus? Nam in specie panis dat nobis corpus suum, & in specie vini sanguinem, ut cũ sumpseris, gustes Christi corpus & sanguinem, factus vtriusque participes. Sic enim efficimur Christophori, hoc est, Christum in corporibus nostris ferentes, cũ corpus eius & sanguinem in membra nostra recipimus, sic diuinæ naturæ con-

Cyrill Hierosolymitanus catechesi 4.

Christophori.

*1. Cor. 6.
2. Petr. 1.*

in corporibus nostris ferentes, cũ corpus eius & sanguinem in membra nostra recipimus, sic diuinæ naturæ con-

fortes redditi. Quamobrem non sic hæc attendas velim, tanquam sint nudus & simplex panis, nudum & simplex vinum. *Sunt* enim Christi corpus & sanguis. Nam etiã si sensus aliud tibi renunciat, fides te confirmet. Ne iudices rem ex gustu, sed te citra vllam dubitationẽ fides certum reddat quòd sis dignus factus, qui corporis & sanguinis Christi particeps fieres. Hæc ille ante annos plus minus duodecies centũ, quem vno ore sequũtur mediã ac post ætatis scriptores. Vnde veritas ait, cum porrigeret discipulis panẽ, H. E. C. M. & nõ aliud quàm quod pro vobis tradetur: & cum calicẽ, H. E. S. M. qui pro vobis precium (in cruce) idem ipse sanguis in calice, qui & in corpore, sicut & caro, vel corpus in pane. Qui dixit in principio Fiat lux, & facta est de nihilo lux, Non potuit de pane dicere, H. E. C. M. & ita fieri efficere? Qui tacita virtute aquam vertit in vinũ, non efficacius poterat, sonãte vocaliter eadẽ virtute, vinũ in sanguinẽ suum transferre? Sacramentũ quod verẽ ac salubriter māducari posset ac bibi, cōfecit: tradensq; discipulis, ne in mysterio mysticẽ, & nõ propriẽ vel verẽ loqui putaretur, ait, Non futurũ prædico, nõ absens aliquid denũcio: sed hoc quod præsentia-liter do, est corpus meũ, non figuratũ, sed verum, ipsum quod pro vobis tradetur, & c. Nã & hic locus antea citat⁹ est. Quando in manus accepit, panis erat, Sic enim dixit, Accepit panẽ, qui per illã benedictionẽ fit corp⁹ Christi, nõ significatiuẽ tãtũ, sed & substãtiuẽ. Cōsideremus verba Domini, Manducate, inquit, ex hoc omnes, hoc enim quod vobis ad manducandũ trado, est corpus meũ. Et vt certi essent q̄ reuera Christi corpus esset, signa expressit, quibus hoc dignoscere possent, q̄ hoc nõ figura tantũ corporis existeret. Nihil enim ad figurã, quod sequitur, Quod pro vobis tradetur. Nec panẽ nominavit, postquã panem benedixit, sed corpus: nec vinũ nominavit, postquam vinum benedixit, sed sanguinem. Fides ergo Catholica credit, panem qui ad consecrandũ offertur sacerdoti, per sacerdotalem benedictionẽ fieri Christi corpus substãtiuẽ, nedum significatiuẽ. Fregit panem, vt omnibus ex eo daret, & vnum omnes illos faceret, & dixit eis, Accipite (mente) & comedite (ore) hanc spiritualem escam, hoc sacramentum. Manducate quod tribuo. Sen-

Paschasius
anno 880.

Sanguis idẽ
in calice,
cruce &
corpore.

Adelina-
uius anno
1050.

Genes. 1.

Ioan. 6.

Algerus
anno 1100.

Præsentia-
lier.

Anselm.
anno 1096.

de offi. diui.

Substã-
tiuẽ.

Hervæus,
anno 1118.

*Substantia-
liter.*

*Antiberengariani.
Berengarius.*

H O C.

H I C.

Lib. 2.

epist. 3.

*Rex An-
glia et Ro-
fensis in Lu-
rheri capti-
uitate. c. 4.*

*Julia Aug.
F.*

*Contra Oe-
colampad. ad
finem pra-
fatio. lib. 3.*

*Cena ver-
borum tri-
plex expo-
silio.*

sibus quidem exterioribus videtur esse panis, sed sensibus cognoscite mentis, quia H. E. C. M. non aliud, sed illud idem substantialiter, quod pro vobis redimendis tradetur ad mortem, & crucifigetur. Innumera sunt talia in scriptoribus eius præsertim seculi, hoc est, Antiberengarianis, quibus in Berengarium habitum tunc Ecclesiæ Catholicæ aduersarium, collegerunt Christum in his mysteriis aliud cepisse, aliud dedisse. Panem accepisse, corpus suum porrexisse. Quibus fauet non pronomen tantum Latinum, sed & Græcus quoque articulus. Nam cum panis utriusque linguæ masculini sit generis, ait tamé Hoc est corpus meum, non Hic. Vinum quoque cum sit neutrius generis, ait tamé non hoc, sed hic est sanguis meus (quanquam in quibusdam D. Cypriani editionibus etiã legitur, Hoc est sanguis noui testamenti, qui & c.) ut ostendat articulus Christum suum ipsum corpus & sanguinem præbuisse, non panem aut vinum. Quod etiam cognati sunt recentiores similibus aliquot illustrare, Vt si quis cum semen accepisset, mox florem inde natum alteri daret, aliud accepit, aliud dedit. Julia Octauiani Cæsaris filia ouum acceptum in gremio tandiu fouit donec id in pullum verteretur, & hunc nutritici donauit. Ouum igitur accepit, & pullum dedit. Valeant hæc similitudines quod valere possunt. Sed aduersariorum super Cœnæ pronominibus Latinis, & articulis Græcis rixa, catholicorum videtur esse victoria. Nam si quod Christus pronuntiabat dicens, Hoc est corpus meum, qui pronomen H O C. Hunc panem, & quidem materialē, interpretatus, & per corpus corporis Dominici veritatem accipiens, Christi axioma falsum reddiderit, ut Zuinglius & Oecolampadius robustissimè solidissimèque colligunt, & Lutherum confodiunt. Et rursus si quis accipiendo corpus pro sola corporis Christi figura, falsum item eius axioma effecerit, ut Lutherus firmissimè & scripturis irreuincibilibus probat, & carnis Christi in hoc sacramento veritatem atque præsentiam, contra eorum utrunque eam hinc negantem euincit, nunquid ex horum collisione aperte sequitur verissimam esse Ecclesiæ sententiam, Christi nimirum corpus & sanguinem, ut his pronomibus & articulis demon-

demonstrari, ita his in sacris vera atque presentia offerri & exhiberi, dari & percipi, non verò sacra symbola rerum quas modò representant, absentium esse signa, & tam absentium, quàm abest ecclum à terra, aut etiam cœno? Nota enim est inter Bullingerum & Calvinum confessionis clausula, & iuxta eam Bezanum discordiæ Pissiaci pomum. Ad Anabaptistam ergo ut redeam, Demonstrabat Dominus in cœna corpus haud dubiè suum, nò quatenus ipsum mensæ assidebat aut assistebat, sed quatenus sub panis specie ferebat idem ipsum ipsemet manibus suis, ut ad id quod de Dauide quidam legunt, Ferebatur in manibus suis, sic exponit Augustinus, hoc quomodo posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus alienis potest portari homo, suis nemo. Quo ergo modo intelligatur in Dauide secundum literam non inuenimus, in Christo inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsam corpus suum, ait, hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Et paulò post, Quomodo ferebatur in manibus suis? quia cum commendaret ipsum corpus suum, & sanguinem suum, accepit in manus suas, quod norunt fideles, & ipse se portabat quodammodo, cum diceret, hoc est corpus meum. Hæc ille. Quam expositionem suam post fecerunt Algerus, Bruno, & plerique alij. Cum autem rerum hîc signatarum, tanquam presentium demonstrationem ita vrgemus, nec sic tamen signorum etiam ostensionem hinc excludimus. Nam & Scholasticorum quidam, tempore quidem penè postremus, verum multò diligentissimus, post multas multorum opinioniones recensitas, non semel resoluit hæc nomina hoc & hic, partim ad sensum, partim ad intellectum demonstrare, nec idem, sed diuersa: Sensui quidem, panis & vini species: intellectui autem, Christi corpus & sanguinem, sub illis speciebus presentia, &c. Quod partim etiam secutus est doctorum Protestantium doctissimus, & quàm reliqui collegæ ad Catholicam de rerum hîc signatarum tum presentia, tum etiam adoratione, ut in hoc antea libro audiimus, propius accedens, ita, Cum dixit Dominus, Hoc est corpus meum, H O C, duo de-

Pomum discordiæ.

1. Reg. 21.

In titulum

Psal. 33.

concione 1.

Concione 2.

Quodammodo.

Gabriel

Biel. anno

1510. super

Canonem

lectione 48.

& 52.

HOC. HIC.

Bucerus ad

D. Cœnalē.

H O C.

monstrat: sensibus quidem panē, fidei autem, & hoc præcipuè, ipsum Domini corpus, quamuis Eucharistiæ panis id ipsum naturâ non sit, quod corpus Domini. Vt si quis demonstrata tinctione sacra, quod visibiliter administratur, dicat, hoc est ablutio peccatorū, similiter, *Hoc* aliud ad sensum, aliud demonstrat ad intellectum: sensui visibilem tinctionem: intellectui credenti, saluificam hominis innouationem. Et aliquantò post, *Quod* hîc demonstratur menti, & principaliter corpus Domini *identice* prædicatur. Est enim id ipsum Domini corpus. Et paulò post, Manifestum ergo Dominum hîc cum pane, vt signo sensibili, corpus suum tradere voluisse, accipiendum & manducandum inuisibiliter, eoque quod dixit, *Hoc est*, oculis quidem demonstrasse panem, menti autem corpus Domini, & id quidem præcipuè, *σωτηριον* aliud ex alio dans intelligi, ex pane signo corpus Domini signatum, id scilicet quod per signum panis Dominus *verum* verè donare instituit. Sic ille de rerum hîc signatarum veritate, præsentia, demonstratione nobiscum prope sentiēs. Quærentibus ergo quid quæve & quibus hæc pronomina *HOC* & *HIC* demonstrant, respondendū, oculis carnis siue corporis, signa, hoc est, panis & vini species seu elementa, vt patres loquuntur: oculis autem mentis siue spiritus, signata, hoc est, Christi corpus & sanguinem, sed nimirum tam verè præsentia quàm signa. Et hoc est quod toties hoc opere inculcamus, vt eius esse possit quædam quasi Epitome, sacrosancta hæc mysteria duobus constare ac confici, signis vique visibilibus, & rebus inuisibilibus, ac proinde nos in his sacris res inuisibiles sub signis visibilibus adorare atque verè percipere.

Tit. 3.

Identica
prædicatio.Synecdo-
che.Verum verè
corpus.